

Markedsrapport 2018

Vurdering av markedene for norske
landbruksvarer

Rapport nr. 3/2019
15.2.2019

Rapport: Markedsrapport 2018

Avdeling: Avdeling handel og industri

Dato: 15.2.2019

Ansvarlig: Seksjon markeds- og prisutvikling

Bidragstere: Avdeling handel og industri

Rapport-nr.: 3/2019

Forsidebilde: Colourbox.com

Forord

I Markedsrapport 2018 gir Landbruksdirektoratet en oversikt over hvordan tilgangen på viktige norske landbruksvarer var i året som gikk. Vi presenterer tall over norsk produksjon, import og eksport, og vurderer markeds- og prissituasjonen for korn og kraftfôr, melk og meieriprodukter, kjøtt og egg, sentrale varer i grøntsektoren, samt bearbejdede landbruksvarer (RÅK-varer). Vi gir også en kort beskrivelse av utviklingen i norsk dagligvarehandel og forbruk.

Rapporten har innledningsvis et sammendrag, samt hovedtrekk først i hvert kapittel. Bak i rapporten finner du en ordliste som forklarer sentrale begrep og ordninger som vi refererer til. Prissystemene i norsk jordbruk, samt toll- og importordninger for jordbruksvarene, er for øvrig beskrevet mer detaljert i Markedsrapport 2015 (rapport nr. 3/2016).

Markedsrapporten er utarbeidet som en del av Landbruksdirektoratets årlige innspill til Landbruks- og matdepartementet i forkant av jordbruksforhandlingene. Rapporten gir også en oversikt over utviklingen i de norske markedene for landbruksvarer for andre interesserte. Som supplement til denne rapporten utgir vi "Omverdenen til norsk landbruk og matindustri" (rapport nr. 2/2019).

Denne rapporten beskriver på et overordnet nivå noen av de viktigste verdikjedene i norsk landbruk. Andre publikasjoner fra Landbruksdirektoratet, Norsk institutt for bioøkonomi (NIBIO), Statistisk sentralbyrå (SSB) m.fl. omtaler utviklingen i norsk landbruk og næringsmiddelindustri nærmere. Vi viser for øvrig til vår nettside www.landbruksdirektoratet.no for statistikk og informasjon om norsk jordbruk, pris- og markedsutvikling på landbruksvarer nasjonalt og internasjonalt, samt handel.

God lesing!

Jørn Rolfsen

administrerende direktør

Innhold

Forord	2
Innhold	3
Sammendrag	4
1 Verdikjeden for mat	6
2 Korn, mel og fôr	9
2.1 Tørkesommer ga halv kornavling	9
2.2 Avlingssvikt på grovfôr	11
2.3 Lite mathvete	11
2.4 Import av korn	12
2.5 Målpris for korn	12
2.6 Dårlige norske kornavlinger ga lav andel norsk korn i melet	13
2.7 Kraftig økning i salget av kraftfôr til drøvtyggere	14
2.8 Økte kraftfôrpriser i tredje kvartal.....	15
3 Melk og meieriprodukter	17
3.1 Økning i norsk produksjon av melk.....	17
3.2 Økt import av meieriprodukter	20
4 Kjøtt og egg	24
4.1 Utviklingen i kjøttmarkedet	24
4.2 Stort overskudd av svinekjøtt	25
4.3 Økt slakting av storfe etter tørken.....	28
4.4 Nedgang i produksjonen av sau og lam	31
4.5 Stabil kyllingproduksjon.....	33
4.6 Eggsalget øker	34
5 Poteter, grønnsaker, frukt og bær	38
5.1 Salgsnedgang for poteter, men greie avlinger i sum.....	38
5.2 Veksthusgrønnsaker med ulik skjebne	39
5.3 Norske grønnsaker fikk en knekk i varmen.....	40
5.4 Store og smakfulle fruktavlinger	45
5.5 En kort og intens sesong med mindre bær	46
5.6 Høyere prisnivå enn normalt i grøntsektoren.....	47
5.7 Produksjon av frukt og grønt til bearbeidingsindustrien	49
5.8 Nedgang i bringebær og høye kirsebæravlinger	49
5.9 Økning i produksjon av eplekonsentrat.....	50
5.10 Stabil produksjon av grønnsaker og potet på tross av tørke	50
6 Bearbeidede jordbruksvarer – RÅK-varer	52
6.1 RÅK-ordningen skal jevne ut forskjeller i råvarepris	52
6.2 Fortsatt økende import av RÅK-varer	52
6.3 Stabil eksport av RÅK-varer i 2018.....	58
6.4 Mindre prisforskjeller ga reduserte utbetalinger av RÅK-tilskudd.....	62
Vedlegg	66
Ordlister	68

Sammendrag

Utfordrende tørkesommer ga små avlinger av både korn, grovfôr og grønnsaker.

Den uvanlige tørre sommeren i 2018 ga store utslag for **kornproduksjonen**. Prognosene for kornåret 2018-2019 anslår en produksjon av korn, erter, oljefrø og åkerbønner på 674 000 tonn, omtrent en halvering av produksjonen det foregående kornåret. Den lave produksjonen fører til store kvoter for import av karbohydrater til kraftfôr.

Mangelen på regn og tilstrekkelig utstyr for vanning ga små avlinger per dekar, i tillegg var mye av kornsortene som ble dyrket tilpasset lavere sommertemperaturer enn det var i 2018. Kornproduksjonen ble også påvirket av reduserte grovfôravlinger, ettersom enkelte valgte å høste åkeren til grovfôr i stedet for å treske modent korn. Tørken førte også til betydelig avlingsskader på grovfôr. Grove anslag basert på søknader om avlingsskadeerstatning tyder på at grovfôravlingene på landsbasis ble 74 prosent av normalt avlingsnivå.

Mens salget av **kraftfôr** til svin og fjørfe gikk ned, økte salget av kraftfôr til drøvtyggere. Økningen kom som følge av den utfordrende grovfôrsituasjonen i 2017, sammen med tørken i 2018. Totalt ble salget av kraftfôr rekordhøyt, og endte på mer enn 2 mill. tonn. Kraftfôrprisene har vært høye gjennom hele året.

Usikkerhet knyttet til manglende fôrtilgang og økt slakting av melkekyr førte til bekymring om hvorvidt det ville bli produsert nok **melk** i 2018 for å dekke behovet i næringen. Melkekvote ble derfor økt to ganger i løpet av sommeren. Sammen med økt bruk av kraftfôr og en god sisteslått førte dette til at melkeleveransene økte mer enn forutsatt utover høsten. I 2018 endte melkeleveransene på 1 540,4 mill. liter, en oppgang på 25,7 mill. liter fra året før. Leveransene var større enn etterspørselen i markedet, noe som medførte en betydelig økning i reguleringslagrene av ost.

Forbruket av konsummelk i Norge fortsetter nedover, og ble i 2018 0,7 prosent lavere enn året før. Også forbruket av sure smaksatte produkter, som yoghurt, gikk ned i 2018. Samtidig økte anvendelsen av melk til produksjon av søt smaksatt melk med 17 prosent.

Importen av meieriprodukter var nesten 28 400 tonn i 2018, opp 2 500 tonn fra året før. Ost, yoghurt og smaksatt melk utgjør de største importmengdene. Import av ost har økt siden 2017, mens importen av yoghurt har falt.

Overskuddssituasjonen i markedet for **svinekjøtt** vedvarte i 2018. Produksjonen av svinekjøtt økte marginalt fra 2017, mens forbruket gikk svakt ned. Totalt for året var tilførslene 3 479 tonn større enn engrossalget. Det var store mengder kjøtt på reguleringslager gjennom hele året, og muligheten for reguleringsseksport ble fullt utnyttet. Nortura forventer at akkumulert noteringspris for avtaleåret 2018–2019 vil ende 1,20 kroner under målpris.

Produksjonen av **storfekjøtt** økte med 5 prosent i 2018, noe som var en langt større økning enn det som var prognosert ved inngangen til året. Dette skyldes i hovedsak tørken i sommer. Samtidig gikk engrossalget ned med nærmere 3 prosent, og importen under administrative tollnedsettelse ble mer enn halvert fra året før. Totalt sett gikk importen ned med 34 prosent, og norskprodusert andel av markedet var på 89 prosent.

Produksjonen av **lammekjøtt** gikk ned med 2 prosent i 2018, noe mindre enn reduksjonen i engrossalget. Samtidig ble importen fordoblet, mens eksporten gikk ned med 38 prosent. Totalt var tilførslene 179 tonn høyere enn engrossalget, og reguleringslageret økte til 3 036 tonn ved utgangen av året.

Det ble produsert rett i overkant av 90 000 tonn **fjørfe** i 2018, en marginal oppgang fra året før.

Salget av **egg** er økende. Den korte holdbarheten for konsumegg gjør at produksjonen må ligge noe over markedsbalansen for å dekke etterspørselstopper. Overproduksjon reguleres ved hjelp av førtidsslakting av verpehøns. I perioder har det vært mye skallegg på reguleringslager.

Den kjølige våren sammen med den svært varme sommeren preget avlingene og prisene på poteter, grønnsaker, frukt og bær i 2018. I tillegg førte langvarig høstregn flere steder i landet til avlingsskader.

Poteter hadde en omsetningsnedgang, men avlingene ble i gjennomsnitt bra. Små **grønnsaksavlinger** som følge av tørken førte til høyere priser. Avlingene av kepaløk ble hardest rammet. Også andre produkter opplevde avlingssvikt. Purre, vårløk, rosenkål og knollselleri tålte tørken bedre. Det var etterspørselssvikt for mange grønnsaker i varmen, men gulrot var et unntak.

Fruktavlingene var større enn på veldig mange år og av sært god kvalitet. **Bær** ble det mindre av enn året før. Til gjengjeld var kvaliteten fin. Avlingen modnet raskt og på samme tid, og innhøsting ble en utfordring.

Ved årsskiftet hadde alle målprisprodukter, med unntak av tomater og epler, oppnådd et prisuttak i markedet over målpris. For poteter ble verdiuttaket i markedet 10,7 mill. kroner høyere enn hva nivået på målprisen tilsier. Tilsvarende ble det samlede verdiuttaket for grønnsaker og frukt 35,5 mill. kroner høyere enn hva målprisen legger til grunn.

Økt import gir økt konkurranse for norsk **RÅK-industri**. I 2018 ble det importert ca. 530 000 tonn av sentrale RÅK-varer til en verdi av ca. 12,6 mrd. kroner, en økning på henholdsvis 1 og 4 prosent sammenlignet med 2017. Eksporten av norske RÅK-varer økte 24 prosent i mengde og 13 prosent i verdi i 2018. Totalt ble det eksportert 75 263 tonn varer til en verdi av 2,6 mrd. kroner.

Den norske RÅK-industrien er en vesentlig avtager av norskproduserte jordbruksråvarer. Totalt ble det i 2018 utbetalt 190 mill. kroner til 100 726 tonn ferdigvarer innenfor ordningen med prisnedskrivningstilskudd, en økning på 2 518 tonn fra 2017.

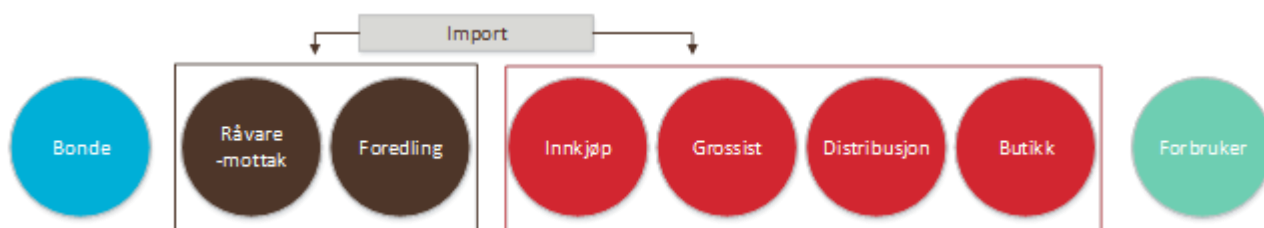
Den største andelen av dagligvarene omsettes gjennom dagligvaremarkedet med en netto omsetning på 171,3 mrd. kroner i 2017. Det norske matvaremarkedet er preget av sterk konsentrasjon på leverandør-distribusjons- og dagligvareledd, og de tre store paraplykjedene står for mer enn 96 prosent av omsetningen i dagligvaremarkedet.

1 Verdikjeden for mat

Verdikjeden for mat har gjennomgått store endringer de siste tiårene. Fra regionale markeder og et stort antall selvstendige kjøpmenn, sterke leverandører og grossister har utviklingen gått i retning av nasjonale markeder, der tre store paraplykjeder nå står for 96 prosent av omsetningen. Også leverandørleddet er preget av høy konsentrasjon for en del varegrupper, men her er bildet noe mer sammensatt enn i dagligvareleddet.

Gjennom oppkjøp og avtaler knytter paraplykjedene til seg industri og leverandører. Kjedenes differensiering fra konkurrentene innebærer blant annet utvikling av egne merkevarer i alle produktkvaliteter. Videre inngår kjedene avtaler med produsenter om eksklusiv rett til produsentenes merkevarer. Dette påvirker konkurransen ved at prisene presses på varer fra merkeleverandørene, samtidig som det blir vanskeligere å sammenligne priser og kvaliteter på varer.

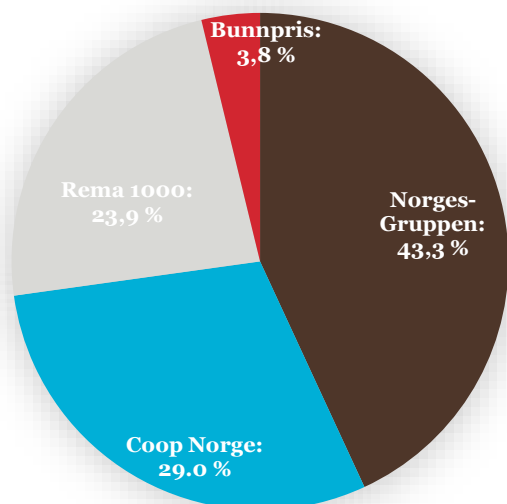
Mellom primærprodusent og forbruker består verdikjeden for mat av råvaremottak og foredling, leverandører, grossistvirksomhet og detaljomsetning. Mat- og drikkevarer omsettes gjennom tre salgskanaler: dagligvaremarkedet, servicemarkedet (kiosker og bensinstasjoner) og storhusholdningsmarkedet (hotell/restaurant, kantine/catering og institusjoner). I tillegg omsettes mat og drikkevarer gjennom direkte salg, Bondens marked og netthandel, men dette utgjør en svært liten andel av det totale markedet.

Figur 1: Verdikjeden for mat.

Kilde: NOU 2011:4 Mat, makt og avmakt – om styrkeforholdene i verdikjeden for mat

Den største andelen av dagligvarene omsettes gjennom dagligvaremarkedet med en netto omsetning på 171,3 mrd. kroner. Det norske matvaremarkedet er preget av sterk konsentrasjon på leverandør-

Figur 2: Dagligvarekjedenes markedsandeler 2017

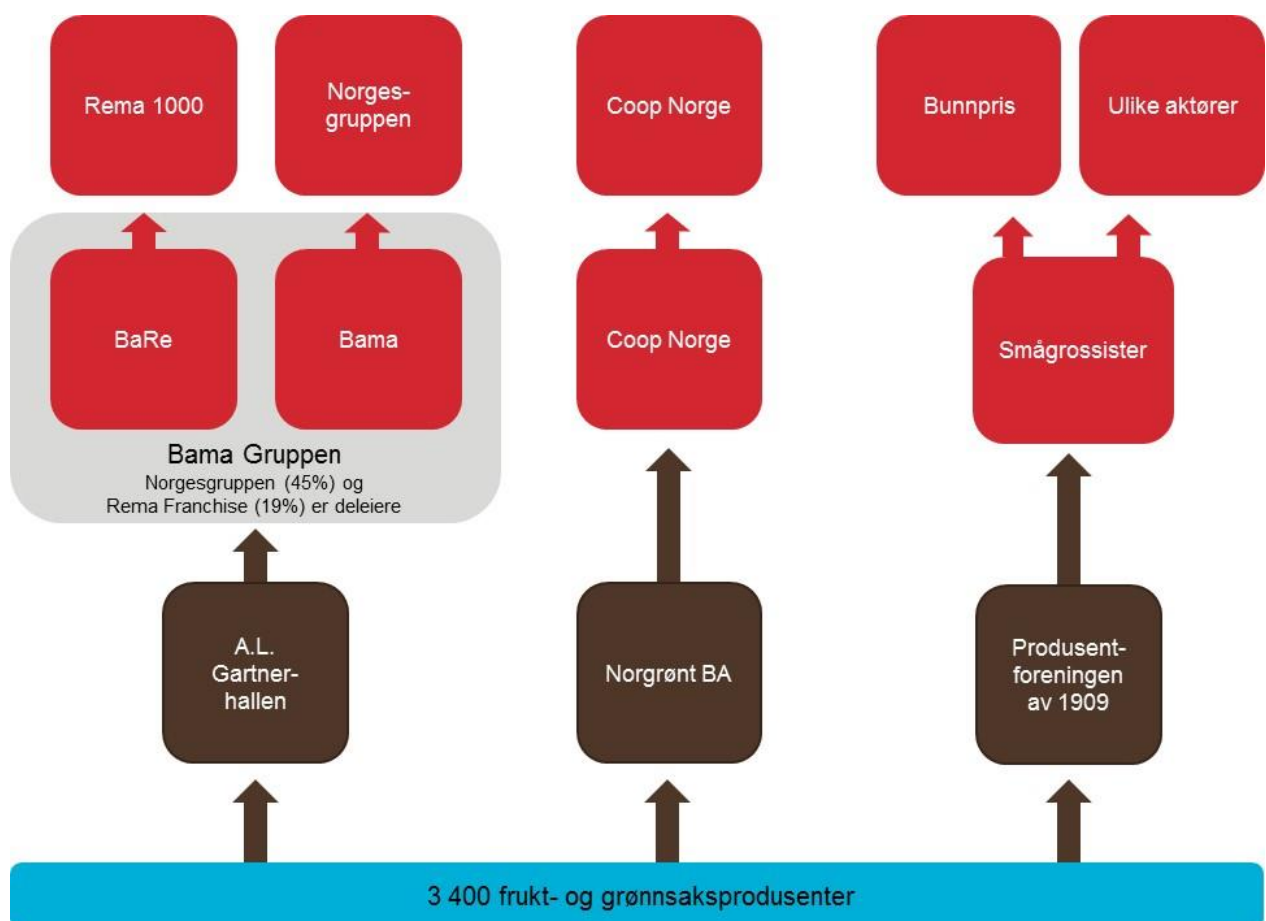
Kilde: Dagligvarefasiten 2018

distribusjons- og dagligvareledd, og de tre store paraplykjedene står for mer enn 96 prosent av omsetningen i dagligvaremarkedet. Figur 2 viser fordelingen av markedsandeler mellom paraplykjedene i 2017. NorgesGruppen er med sine 43,3 prosent klart størst, deretter følger Coop Norge og Rema 1000 med henholdsvis 29,0 prosent og 23,9 prosent, mens Bunnpris er den minste med 3,8 prosent av markedet. De tre store paraplykjedene har integrert distribusjon, grossistvirksomhet, innkjøp og kjededrift i sin virksomhet. Varestrømmen til disse paraplykjedene går i økende grad gjennom egne grossist- og distribusjonskanaler. Bunnpris kjøper slike tjenester av NorgesGruppen med unntak av frukt, grønt, brød og bakervarer, samt enkelte egne merkevarer. Kjedene har i økende grad tatt over varedistribusjonen, og det er i dag kun

TINE og Ringnes som fortsatt har egen distribusjon. ASKO, som er NorgesGruppens grossistvirksomhet, og Rema Distribusjon leverer også varer til store deler av service- og storhusholdningsmarkedene. Selv om bildet ikke er like tydelig på leverandørsiden, er også dette markedet preget av høy konsentrasjon for mange varesegmenter.

Et annet trekk ved utviklingen i verdikjeden er at paraplykjedene i økende grad har integrert produksjon og foredling i sin virksomhet. Ved å knytte industri og leverandører til seg gjennom avtaler som gir kjedene eksklusiv rett til produktene, samt oppkjøp av industri, differensierer kjedene seg fra konkurrentene. En sentral del av disse tilpasningene er satsingen på egne merkevarer (EMV). En slik vertikal integrasjon innebærer at dagligvarekjedene selv konkurrerer med etablerte merkevarer om leveranse til egne butikker. Markedsandelene for EMV er jevnt stigende og slike varer finnes nå i alle produktkvaliteter, i motsetning til tidligere hvor EMV først og fremst var et lavprisprodukt. Dette øker mulighetene for å konkurrere med etablerte merkevarer på alle kvalitetsnivåer. Vertikal integrasjon gir konkurransemessige fordeler gjennom differensiering fra konkurrentene, mulighet for påvirkning av produksjonen og kostnadsbesparelser, og omtales gjerne som søyledannelse i verdikjeden.

Frukt og grønt, samt potet til konsum er eksempler på varestrømmer som er preget av vertikal integrasjon og søyledannelse, se figur 3. I disse markedene har de store paraplykjedene etablert egne varestrømmer fra produsent til forbruker. På denne måten er primærprodusentene helt avhengige av kontrakter med grossister som er eid og kontrollert av dagligvarekjedene.

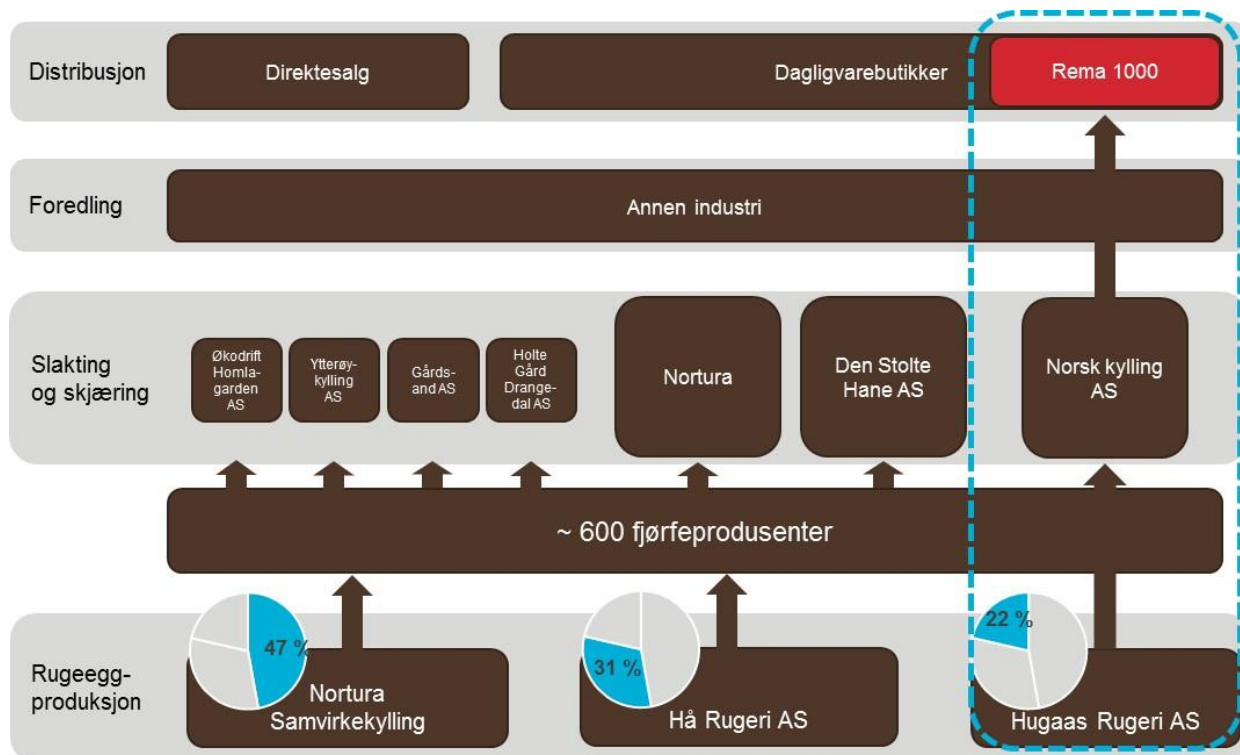

Figur 3: Dagligvarekjedenes eierinteresser og integrerte grossister i frukt- og grønnsaksmarkedet

Kilde: Landbruksdirektoratet

Fjørfeproduksjon er også preget av sterk vertikal integrasjon. Primærprodusentene har tre aktører som de kan levere til, og disse er igjen tett knyttet til hver sin dagligvarekjede. Også for denne sektoren er produksjonen styrt av kontrakter. Figur 4 gir en oversikt over varestrømmen for kylling. Produsentene er i all hovedsak knyttet til en av de tre store slakteribedriftene, Nortura, Den Stolte Hane og Norsk kylling. Som det går fram av figuren eies Hugaas Rugeri og Norsk kylling av Rema 1000 og leverer kun til dem. Der det ikke er eierskap forhandles avtaler med jevne mellomrom, men slik markedet har sett ut de siste årene har det ikke vært store bevegelser i varestrømmene for kylling. I hovedsak får NorgesGruppen kylling levert fra Nortura som Prior-vare eller EMV, men Nortura leverer også til andre matvarekjeder. Selskapet Scandi Standard, som eier Den Stolte Hane AS, er hovedleverandør til Coop Norge.

Figur 4: Dagligvarekjedenes eierinteresser og integrerte grossister i fjørfemarkedet

Verdikjeden for annet kjøtt er mer sammensatt, og ikke like preget av vertikal integrasjon som fjørfeproduksjonen. Det er likevel nær tilknytning mellom dagligvarekjeder og industri gjennom avtaler om eksklusivitet og EMV-produksjon. Som eksempler kan nevnes Nordferskavtalen mellom NorgesGruppen og Nortura, samt avtalen mellom Rema 1000 og Nordfjordkjøtt.

Kornproduksjon er også til en viss grad preget av vertikal integrasjon, og paraplykjedene har blant annet sine egne respektive leverandører av brød og bakervarer til dagligvarekjedene. Som eksempler kan nevnes at Coop Norge og NorgesGruppen er eiere av henholdsvis Gomanbakeren og Bakehuset.

Melkeproduksjonen er den verdikjeden som er minst preget av vertikal integrasjon. Likevel har både Coop og NorgesGruppen egne merkevarer innenfor melkeprodukter, henholdsvis Änglamark og Eldoradoprodukter. Änglamark har et samarbeid med Rørosmeieriet, men Rørosprodukter selges også i andre butikkjeder.

2 Korn, mel og fôr

Den uvanlig tørre sommeren i 2018 ga store utslag for kornproduksjonen. Kornproduksjonen ble også påvirket av reduserte grovfôravlinger, ettersom enkelte valgte å høste åkeren til grovfôr i stedet for å treske modent korn. Produksjonen av korn i 2018 er ventet å være halvparten så stor som tidligere år. Dette fører til store kvoter for import av karbohydratråvarer til kraftfôr.

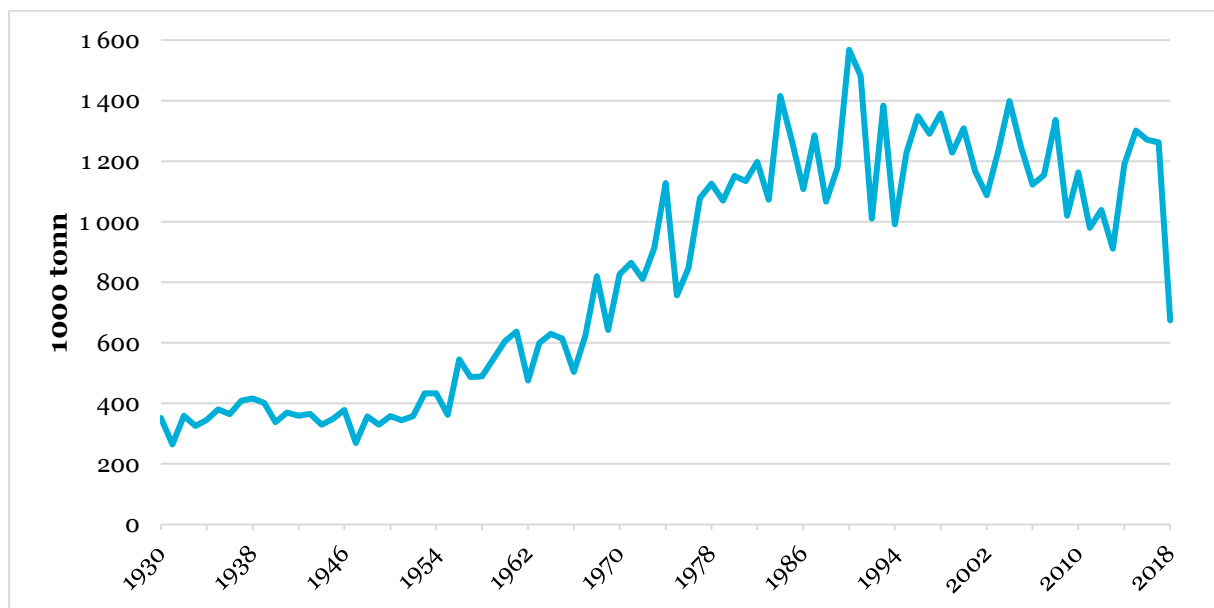
Grove anslag basert på søknader om avlingsskadeerstatning tyder på at grovfôravlingene på landsbasis ble 74 prosent av normalt avlingsnivå.

Mens salget av kraftfôr til svin og fjørfe gikk ned, økte salget av kraftfôr til drøvtyggere. Økningen kom som følge av den utfordrende grovførsituasjonen i 2017, sammen med tørken i 2018. Totalt ble salget av kraftfôr rekordhøyt, og endte på mer enn 2 mill. tonn. Kraftfôrprisene har vært høye gjennom hele året.

I denne rapporten blir prognosene for produksjon og importbehov for kornåret 2018–2019 presentert. Beskrivelsen av produksjonen og importbehovet i 2017–2018 kan du lese om i Målprisrapport 2017–2018.

2.1 Tørkesommer ga halv kornavling

Markedsregulator Norske Felleskjøp har prognosert at produksjonen av korn, erter, oljefrø og åkerbønner er på 674 000 tonn. Dette er omtrent halvparten så stor avling som i 2017, jf. figur 5. Ettersom kornet leveres til kornmottak fra høsting i juli 2018 fram til juli 2019, vil en fullstendig oversikt ikke være klar før sent på sommeren i 2019.

Figur 5: Utviklingen i produksjon av korn, erter, oljefrø og åkerbønner, 1930–2018*. 1000 tonn.

Kilde: Landbruksdirektoratet og Norske Felleskjøp

*Produksjon i 2018 er prognose fra Norske Felleskjøp per november 2018

I april var det fortsatt snø mange steder, og det så ut som det ville bli en sen våronn. Været snudde imidlertid brått. I slutten av mai var det sommervær i store deler av landet, og våronna var i rute. Da kornet var i jorda var det behov for regn som aldri kom. Mot midten av juni ble vannmangelen kritisk flere steder, men regnet uteble. Vanningsanlegg ble tatt i bruk der det var tilgang på utstyr og vann, men kun en liten andel av kornarealet har slik tilgang. Det varme været gjorde at kornet modnet tidlig, og på Østlandet var det tresking allerede i juli. Mangelen på regn ga små avlinger per dekar. Norske Felleskjøp anslo i september 2018 at

kornavlingene i gjennomsnitt var på 255 kg per dekar, litt over halvparten så store som i 2017. Selv de med tilgang til vanningsanlegg fikk mindre avlinger. Årsaken til dette antas å være at kornsortene er tilpasset lavere sommertemperaturer enn det var i 2018.

Det var ikke bare kornproduksjonen i Norge som ble påvirket av det varme, tørre været i sommer. Det var også utfordringer for grovfôrproduksjonen. Dette påvirket kornproduksjonen gjennom at deler av kornarealet ble slått til grovfôr. Markedsregulator Norske Felleskjøp anslo i august at i underkant av 90 000 av totalt 2,8 mill. dekar kornareal hadde blitt slått til grovfôr.

Produksjonen av bygg var ikke like hardt rammet av sommerens tørke. Mye av byggproduksjonen foregår i Trøndelag, og Trøndelag var mindre utsatt for tørken enn Østlandet. Fra 2013–2017 stod i gjennomsnitt Trøndelag for 27 prosent av byggproduksjonen i Norge. I inneværende sesong viser leveransene så langt at Trøndelag står for 33 prosent av byggproduksjonen. Mens den totale kornproduksjonen i 2018–2019 er anslått at utgjør 56 prosent av gjennomsnittet de siste fem årene, er tilsvarende tall for bygg 73 prosent.

Både produksjonen av rug og høsthvete ser ut til å være liten. Høsten 2017 kom det regn som forsinket treskingen. Dette førte til at flere ikke rakk å så høstkorn. Foreløpige tall viser at det ble sådd 60 prosent mindre arealer med rug og rughvete i 2017 enn i 2016. Nedgangen for høsthvetearealet var på 67 prosent.

Tabell 1: Norsk produksjon av korn, erter, oljefrø og åkerbønner de siste tre årene og fem-års gjennomsnitt (2013–2017). Tonn

	2016–2017	2017–2018	2018–2019*	5-års gjennomsnitt
Hvete, mat	224 867	148 389	82 000	182 197
Hvete, fôr	65 522	235 715	45 000	161 009
Rug, mat	13 457	20 925	3 000	22 789
Rug, fôr	5 668	11 794	6 000**	9 820
Bygg	601 722	544 725	382 000	521 334
Havre	339 272	269 813	144 000	272 194
Rughvete	3 861	17 058		5 304
Totalt korn	1 254 370	1 248 420	662 000	1 174 646
Erter	5 070	3 762	5 000	3 084
Oljefrø og åkerbønner	11 450	10 226	7 000	9 548
Totalt korn, erter, oljefrø og åkerbønner	1 270 890	1 262 408	674 000	1 187 278

Kilde: Landbruksdirektoratet og Norske Felleskjøp. Inkluderer ikke leiemalt korn og såkorn

*Prognose fra Norske Felleskjøp november 2018

** Fôrrug og rughvete

Den milde, lange høsten i 2018 ga gode forhold for å så høstkorn. Norske Felleskjøp estimerer at det er sådd 600 000 da høsthvete. Mulig forbruk til mat er maksimalt 50 000 tonn, men produksjonen av matkvalitet basert på siste 10-årsmedian kan bli 165 000 tonn høsthvete av matkvalitet. Slår dette til kan reguleringskostnaden for å overlagre korn til neste sesong eller omdisponere matkorn til fôrkorn bli på 40–50 mill. kroner i 2019. Tørken i 2018 vil også kunne påvirke neste sesong gjennom tilgangen på såkorn. Ekstremværet ga lavere produksjon av norsk såkorn enn vanlig, og Landbruksdirektoratet åpnet for import av såkorn til nedsatte tollsatser.

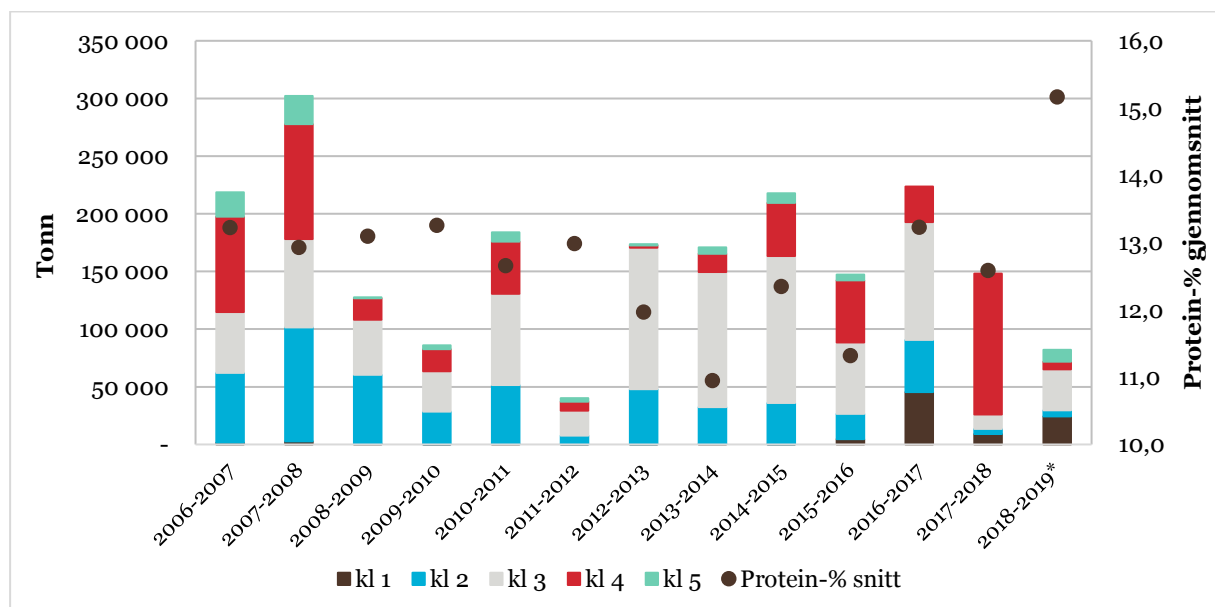
2.2 Avlingsvikt på grovfôr

Tørken sommeren 2018 førte til betydelige avlingsvikt også på grovfôr. Grove anslag basert på søknader om avlingsskadeerstatning tyder på at grovfôravlingene på landsbasis ble 74 prosent av normalt avlingsnivå. Normalt avlingsnivå beregnes som gjennomsnittet for de fire beste av de fem siste avlingene. Skadeomfanget varierer mellom de ulike områder. Tørken rammet grovfôravlingene hardest på Østlandet, som endte med 45–65 prosent av normalt avlingsnivå. Vestlandet fikk en del regn mot slutten av vekstsesongen og endte etter sisteslåtten opp med 75–86 prosent av normalt avlingsnivå. I Nord-Norge var det ikke tørke, men overvintringsskader førte til lavere avlinger særlig i Nordland og Troms. Trøndelag og Finnmark var de fylkene som hadde minst avlingsskade, og nådde et avlingsnivå på rundt 90 prosent av normalen. Avlingsnivået har naturlig nok også variert innad i fylkene. Som en følge av avlingsvikten har kraftfôrsalget økt (jf. avsnitt 2.7) og det har blitt importert mye mer høy og halm enn i et normalt år¹.

2.3 Lite mathvete

Sortene mathvete som dyrkes i Norge deles i 5 klasser. De ulike klassene har ulike bakeegenskaper, og det er ulik betaling for de ulike klassene. Klasse 1–3 er vårhvetesorter, mens klasse 4 og 5 er høstvetesorter. For matmelmøllene er den ideelle fordelingen mellom klassene 50 prosent i klasse 1 og 2, 25 prosent i klasse 3 og 25 prosent i klasse 4 og 5. En av grunnene til at det er nødvendig for norske melprodusenter å få de kvalitetene de ønsker på kornet, er at det norske kostholdet skiller seg fra andre land ved at det spises mye grovt brød. Dette stiller andre krav til matkornet enn i land der det spises mest lyst brød og andre bakverk.

Siste prognoser fra Norske Felleskjøp viser at det er ventet 82 000 tonn mathvete denne sesongen. Dette er halvparten så stor avling som i fjorårets sesong, men klassefordelingen er bedre. Forrige sesong var over 80 prosent av mathveten i klasse 4. Kvantumet var på over 120 000 tonn, mye mer enn matmelmøllene klarte å bruke. Markedsregulator valgte å reguleringslagre 36 600 tonn til 2018–2019. Inneværende år ser det ut til at den største andelen av mathveten vil være i klasse 1 og 3. Fordelingen er mer gunstig for matmelmøllene enn en hovedandel av klasse 4 hvete.

Figur 6: Årlig mathveteproduksjon fordelt på klasser, og gjennomsnittlig proteininnhold. Tonn og prosent

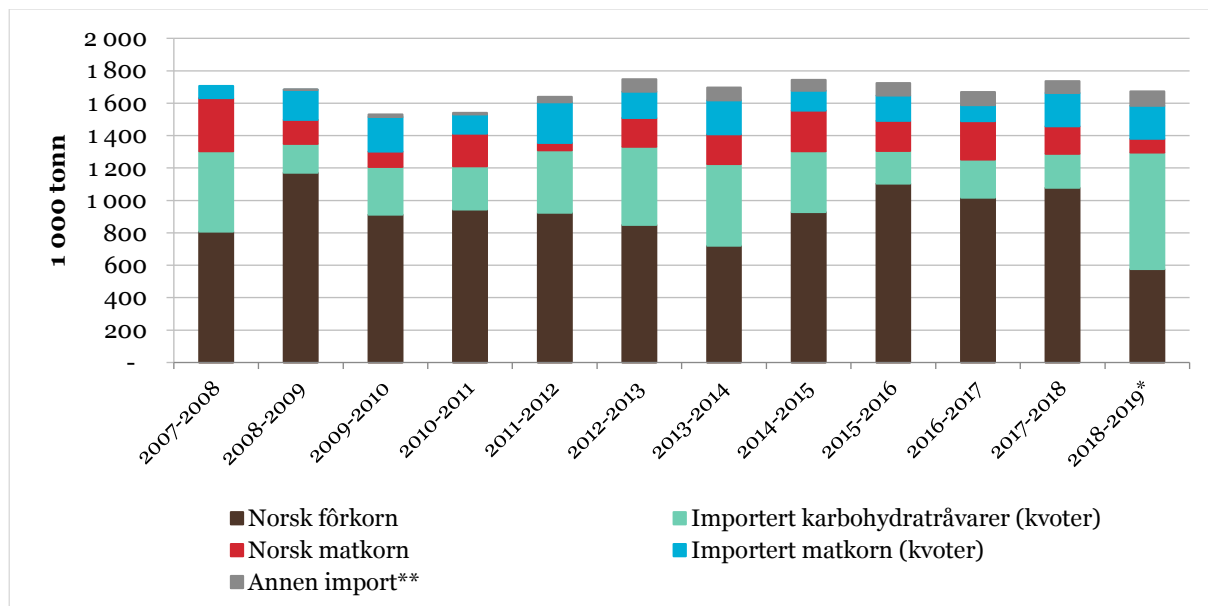
Kilde: Landbruksdirektoratet og Norske Felleskjøp

* Prognose fra Norske Felleskjøp fra november 2018 og proteinprosent for leveranser per 1.2.2019

¹ Les mer om importen av høy og halm i Omverden til norsk landbruk og matindustri – rapport for 2018. Rapportnr. 2/2019

2.4 Import av korn

Den lave norske produksjonen i 2018 gjorde at det var behov for store importkvoter. Norske Felleskjøp sine prognoser fra november 2018 viste at importkvotene for import av karbohydratråvarer til kraftfôr totalt ville bli på over 700 000 tonn i 2018–2019. Norske Felleskjøp beregner hvor stort behov det er for å importere korn og kraftfôrråvarer for å supplere den norske kornproduksjonen. Dette resulterer i kvoter som auksjonereres bort i løpet av året. Ved beregning av disse kvotene blir import gjennom internasjonalt avtalte kvoter og annen markedsadgang² trukket fra importbehovet, ettersom disse vil dekke opp deler av behovet.

Figur 7: Tilgjengelig norsk matkorn og førkorn, kvoter for import av matkorn og karbohydratråvarer, 2009–2018. 1 000 tonn.

Kilde: Landbruksdirektoratet og Norske Felleskjøp

* Prognose fra Norske Felleskjøp fra november 2018

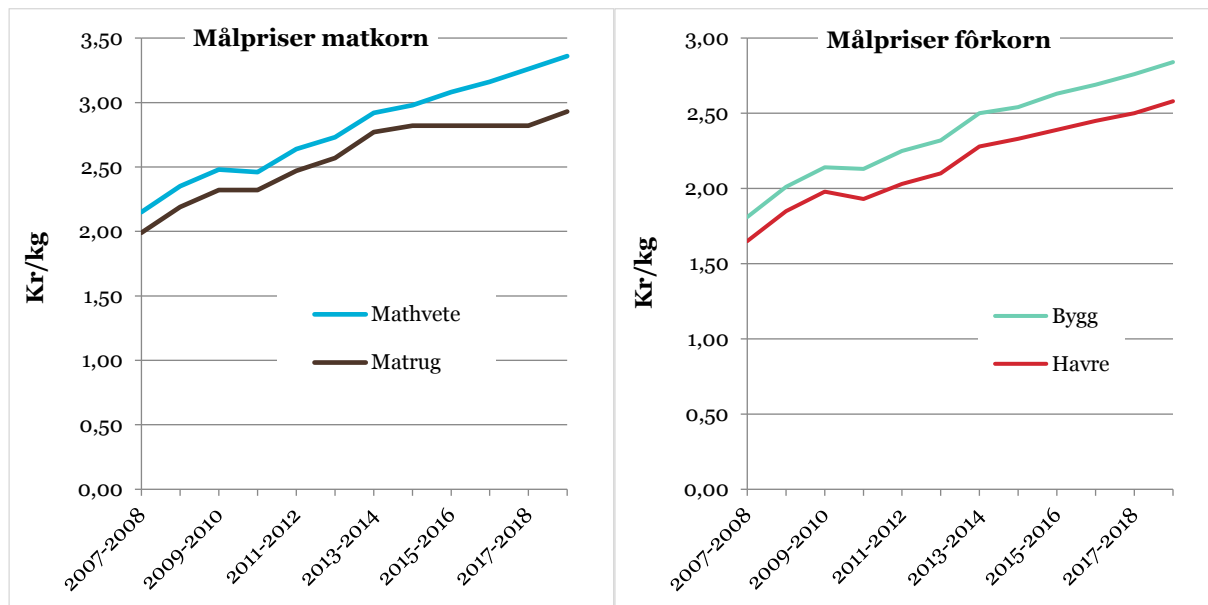
** Kvote for durumhvete til pastaproduksjon fra Canada/Ukraina og tilsvarende kvote fra EU, kvoter for import av maisgrits og mais til kraftfôr fra EU, kvote for import av melasse fra GSP-land og import av kraftfôrråvarer fra nulltoll-land (minst utviklede land, samt lavere mellominntektsland med en befolkning under 75 mill. innbyggere)

2.5 Målpris for korn

I jordbruksavtalen fastsettes det hvert år målpriser for mathvete, matrug, bygg, havre og oljefrø. For avtaleåret 2018–2019 økte målprisene for mathvete og matrug med ti øre fra året før, mens målprisene for bygg og havre økte med åtte øre. Målprisen på oljefrø forble uendret. I 2017–2018 endte akkumulert noteringspris på matrug på kr 2,83 per kg, ett øre over målpris det året. Dermed ble det for 2018–2019 satt styringspris for matrug på ett øre under fastsatt målpris.

Målprisene på mathvete og matrug har normalt fulgt hverandre, jf. figur 8. Men i 2014–2015 økte målprisen på mathvete, mens prisen på matrug forble uendret. Dette skyldtes at det flere år ble produsert mer matrug enn det var behov for. For å gi sterkere insentiver til å produsere hvete framfor rug, ble differansen mellom prisene på mathvete og matrug større.

² Kvote for durumhvete til pastaproduksjon fra Canada/Ukraina og tilsvarende kvote fra EU, kvoter for import av maisgrits og mais til kraftfôr fra EU, kvote for import av melasse fra GSP-land og import av kraftfôrråvarer fra MUL (Minst Utviklede Land)

Figur 8: Utvikling i målpriser/styringspriser på mat- og fôrkorn. Kroner per kg

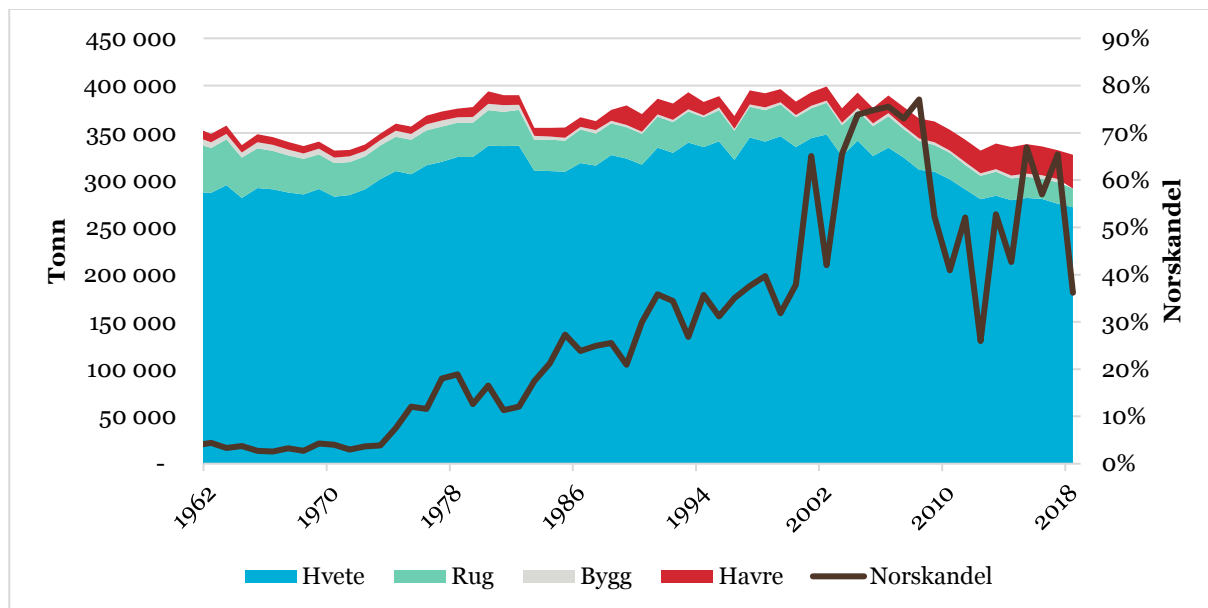
Kilde: Landbruksdirektoratet

I Målprisrapport 2017–2018 er det beskrevet hvordan utviklingen i noteringsprisene var i 2017–2018, og om målpris ble oppnådd for de ulike kornartene. Målpriser for inneværende avtaleår, samt akkumulerte noteringspriser midtveis i avtaleåret, er vist i tabell 22 i vedlegget til rapporten.

2.6 Dårlige norske kornavlinger ga lav andel norsk korn i melet

I 2018 ble det brukt i underkant av 330 000 tonn korn i mel- og grynproduksjonen i Norge. Det var litt mindre enn i 2017. Av dette var kun 36 prosent norsk korn. Dette var en halvering fra året før, da andelen lå på 65 prosent. Årsaken til den lave andelen skyldes i hovedsak en dårlig matkornavling i 2017–2018, ettersom mesteparten av kornet som brukes i 2018 er korn som er høstet i 2017³. Men det lave avlingsnivået i 2018 har også hatt en innvirkning på den lave norskandelen i melet i 2018, jf. avsnitt 2.1. Det meste av melet som lages i Norge lages av hvete. 82 prosent av matkornet som ble brukt i Norge var hvete. Etter hvete er det størst bruk av havre, som det hovedsakelig lages havregryn av.

³ Les mer om kornproduksjonen i 2017–2018 i Målprisrapport 2017–2018, rapport nr. 25/2018

Figur 9: Utvikling i matkornforbruk per kornart og andel norsk korn, 1962–2018. Tonn og prosent

Kilde: Landbruksdirektoratet

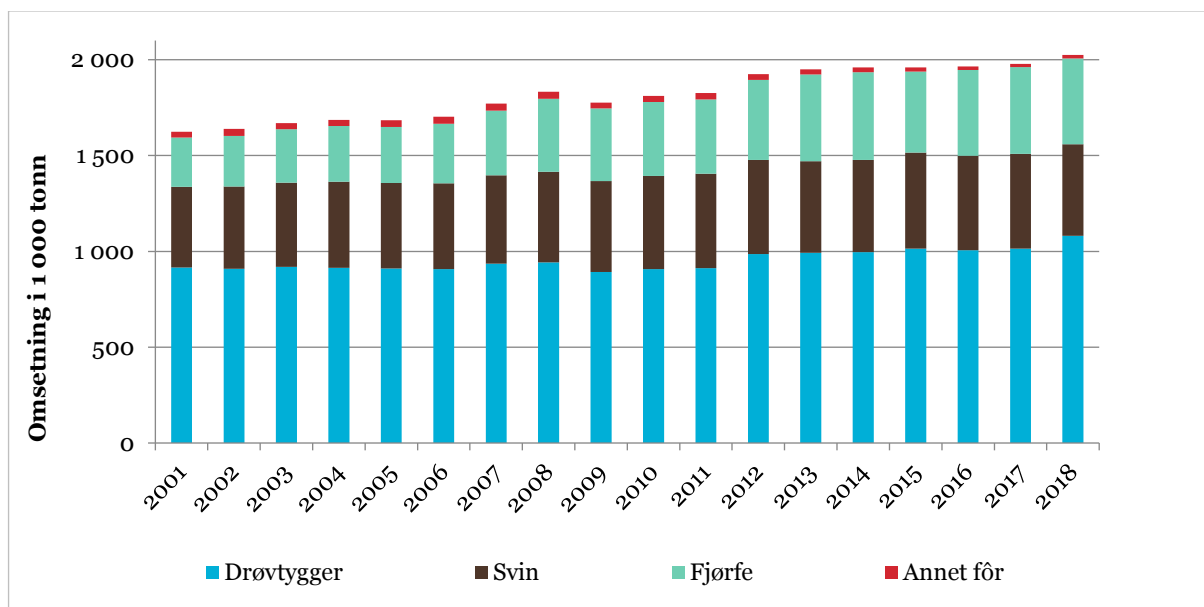
2.7 Kraftig økning i salget av kraftfôr til drøvtyggere

Salget av kraftfôr steg kraftig i 2018 og endte på rett i overkant av 2 mill. tonn. Dette tilsvarte en vekst på 2,3 prosent fra året før.

Tørken i Sør-Norge sommeren 2018 førte til dårlige fôravlinger. Salget av kraftfôr til drøvtyggere økte i samtlige fylker, men spesielt mye i Rogaland og Oppland. I tillegg til tørken, var Rogaland også spesielt preget av den dårlige grovfôrsituasjonen i 2017. Store nedbørsmengder gav dårlige avlinger som førte til lavt energiinnhold i grovfôravlingen. Bare i Rogaland økte salget av kraftfôr til drøvtyggere med hele 8 prosent, med et jevnt høyere salg gjennom hele 2018. Ellers i landet økte salget mest mot slutten av året, som resultat av en tørr sommer. Til sammen ble det solgt rundt 67 000 tonn mer kraftfôr til drøvtyggere i 2018 enn året før, en økning på 6,6 prosent. Også økte melkekvoter har bidratt til økt salg av kraftfôr i 2018.

Markedet for svin i Norge i 2018 har vært preget av overproduksjon og mye kjøtt på reguleringslager. En effektivitetsøkning i produksjonen i kombinasjon med økt antall slaktede dyr og lavere slaktevekter, har trukket salget av kraftfôr til svin ned med rundt 3,4 prosent.

I starten av 2018 lå salget av kraftfôr til fjørfe betydelig under tilsvarende periode året før. I løpet av 2018 endret situasjonen seg, og i årets siste kvartal lå salget av kraftfôr til fjørfe omtrent 3 prosent høyere enn salget i 4. kvartal 2017. Spesielt økte salget i Trøndelag blant annet som følge av økt produksjon og høyere slaktevekter. For hele året sett under ett gikk salget av kraftfôr til fjørfe ned med 1,1 prosent.

Figur 10: Salg av kraftfôr per dyreslag, 2005–2018. 1 000 tonn

Kilde: Landbruksdirektoratet

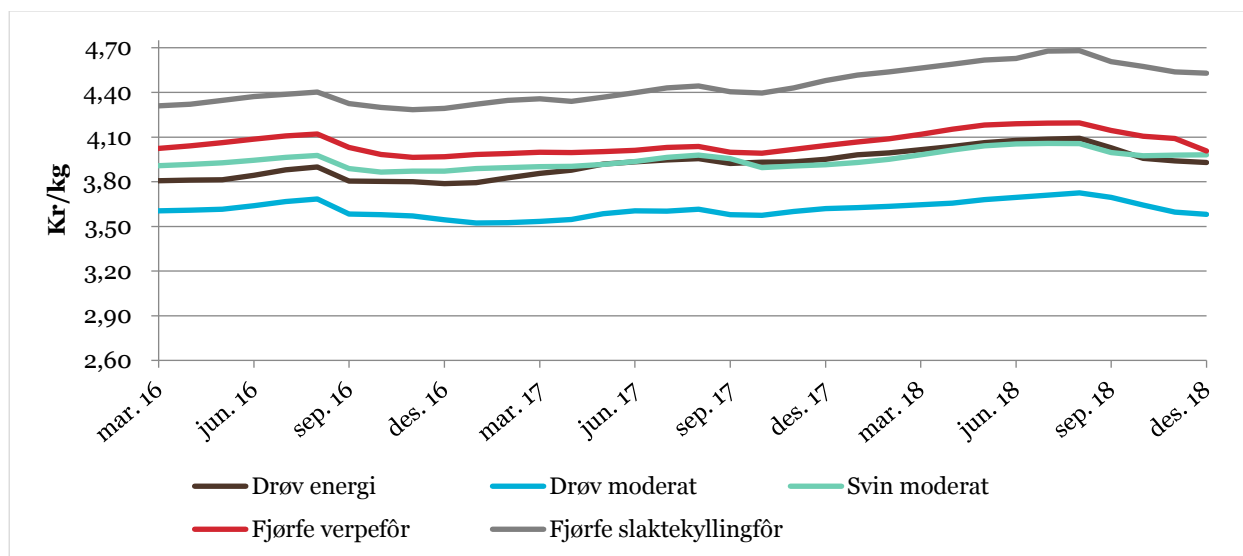
2.8 Økte kraftfôrpriser i tredje kvartal

Landbruksdirektoratet har gjennom mange år fulgt prisutviklingen på norskprodusert kraftfôr. Utgifter til kraftfôr utgjør en stor del av de totale produksjonskostnadene for mange bønder. Direktoratet følger prisene på kraftfôr til svin, verpehøns, slaktekyllinger og to typer drøvtyggerfôr – med høy og moderat ytelse. Tallmaterialet er basert på prislistene fra seks kraftfôrprodusenter fra ulike deler av landet. Gjennomsnittsprisene er justert for kvantumsrabatter, tidligbestillingsrabatter og fraktkostnader.

Det siste året har vært preget av høye kraftfôrpriser. Som vist i figur 11, har prisene hatt en økende trend de siste årene, men i 2018 steg prisene mer enn normalt frem mot sommeren. Nedgangen utover høsten ble også noe større enn normalt, og prisen på kraftfôr til drøvtyggere og slaktekylling var lavere ved utgangen av 2018 enn de var i 2017. Årsgjennomsnittet er som vist i tabell 2, likevel flere prosent høyere enn i 2017.

Prisene på kraftfôr henger sammen med prisene på norsk korn gjennom en sesong. Dette betyr at prisene synker om høsten når det nye norske kornet kommer inn i produksjonen. Deretter stiger som regel kraftfôrprisene utover vinteren og våren frem mot sommeren igjen. Dette henger blant annet sammen med økte lagringskostnader for kornet. Prisene på alle typer kraftfôr påvirkes av dette, men prisene på drøvtyggerfôret påvirkes mest. Det er fordi det er her man bruker mest norsk korn i produksjon av fôret. I produksjonen av kraftfôret til svin og fjørfe er man mer avhengig av importerte råvarer. Prisene på importerte råvarer har tidligere holdt seg relativt stabile gjennom året, sammenliknet med prisene på de norske kraftfôrråvarene. Dette er fordi tollsatsene som blir fastsatt for denne importen skal utjevne forskjellene mellom prisen i utlandet og beregnede norske priser for avtaleåret. Det siste året har derimot prisene på verdensmarkedet variert en god del. Særlig prisen på soyabønner har i perioder vært uvanlig høy på grunn av handelskrigen mellom USA og Kina som startet våren 2018. Som omtalt i «Omverdenen til norsk landbruk og matindustri – rapport for 2018» (rapport nr. 2/2019), har også verdensmarkedsprisene på hvete og mais steget det siste året.

Figur 11: Prisutvikling på kraftfôr til drøvtyggere, slaktesvin, slaktekyllinger og verpehøns 2016–2018. Vektete månedspriser justert for rabatter og fraktkostnader. Kroner per kg

Kilde: Landbruksdirektoratet

Det er særlig prisen på kraftfôr til slaktekylling som har økt det siste året, med hele 4,6 prosent økning i årsgjennomsnittet. Fôr til slaktekylling har en høyere andel soyamel enn de andre kraftfôrslagene, noe som kan forklare en større prisøkning.

Tabell 2: Vektete gjennomsnittspriser per måned i 2018, og vektete årsgjennomsnitt 2016–2018. Kroner per kg

År	Måned	Drøv energi	Drøv moderat	Svin moderat	Fjørfe verpefôr	Fjørfe slaktekylling
2018	Januar	3,98	3,63	3,93	4,07	4,52
	Februar	3,99	3,63	3,95	4,09	4,54
	Mars	4,01	3,64	3,98	4,12	4,56
	April	4,04	3,66	4,01	4,15	4,59
	Mai	4,06	3,68	4,04	4,18	4,62
	Juni	4,08	3,70	4,05	4,19	4,63
	Juli	4,08	3,70	4,06	4,19	4,68
	August	4,09	3,70	4,06	4,19	4,68
	September	4,09	3,70	4,06	4,20	4,65
	Oktober	4,01	3,64	4,03	4,15	4,60
	November	3,94	3,59	3,98	4,09	4,54
	Desember	3,96	3,58	3,98	4,01	4,53
2016	Vektet årsgjennomsnitt	3,82	3,60	3,91	4,03	4,32
2017	Vektet årsgjennomsnitt	3,90	3,58	3,91	4,00	4,39
2018	Vektet årsgjennomsnitt	4,02	3,65	4,01	4,13	4,59
2016 - 2017	Endring	2,3 %	-0,7 %	0,0 %	-0,7 %	1,5 %
2017 - 2018	Endring	3,1 %	2,1 %	2,7 %	3,5 %	4,6 %

Kilde: Landbruksdirektoratet

3 Melk og meieriprodukter

Tørkesommeren 2018 ga usikkerhet om det ville bli produsert nok melk i 2018 i forhold til behovet i næringen. Dette førte til at forholdstallet på melkekvotene ble økt to ganger i løpet av sommeren. Økt forholdstall sammen med bl.a. økt bruk av kraftfôr og god sisteslått førte til at melkeleveransene økte mer enn forutsatt høsten 2018.

Melkeleveransene økte med 25,7 mill. liter til 1 540,4 mill. liter i 2018. Leveransene var større enn etterspørselen i markedet, noe som medførte en betydelig økning i reguleringslagrene av ost. Melk brukt til produksjon av modnet ost økte med 4,7 prosent i 2018, som følge av økt melkeproduksjon høsten 2018. I tillegg var det en liten økning i forbruket av norskprodusert ost på 0,1 prosent i volum, sammenlignet med 2017.

Anvendelsen av melk til produksjon av konsummelk i Norge gikk ned med 0,7 prosent fra 2017 til 2018. Dette har sammenheng med redusert forbruk av melk, som er en langsiktig trend. Bruken av melk til sure smaksatte produkter, hvor blant annet yoghurt inngår, ble redusert med 2 prosent. Dette har sammenheng med at forbruket av norskprodusert yoghurt gikk ned i 2018. Anvendelsen av melk til produksjon av søt smaksatt melk økte med 17 prosent. Smaksatt melk er en kategori hvor forbruket øker, både for norskprodusert og importert vare.

Mengden anvendt melk som ble rapportert til prisutjevningsordningen for melk økte med ca. 32 mill. liter fra 2017 til 2018. Størst oppgang var det i anvendt melk til modnet ost til dagligvaremarkedet.

Importen av meieriprodukter var nesten 28 400 tonn i 2018, opp 2 500 tonn fra året før. Ost, yoghurt og smaksatt melk utgjør de største importmengdene. Import av ost har økt siden 2017, mens importen av yoghurt har falt.

3.1 Økning i norsk produksjon av melk

Norsk melkeproduksjon gikk opp i 2018 sammenlignet med 2017. Produksjonen ble høyere enn det som ble prognosert ved inngangen til året. Det ble levert 1 540,4 mill. liter ku- og geitemelk til meieri. Dette var 25,7 mill. liter mer melk enn i 2017, en økning tilsvarende 1,7 prosent. Det ble levert 1 520,4 mill. liter kumelk og 20,0 mill. liter geitemelk. Leveransene av kumelk økte med 25,5 mill. liter, eller 1,7 prosent, mens leveransene av geitemelk økte med 0,2 mill. liter melk, eller 0,9 prosent.

Årsakene til den økte melkeproduksjonen i 2018 skyldes situasjonen som oppsto som en følge av tørkesommeren 2018. Sommeren 2018 oppsto det usikkerhet knyttet til om det ville bli levert nok kumelk i 2018 i forhold til behovet i næringen. Usikkerheten oppsto på grunn av bekymring for manglende fôrtilgang og de langsiktige konsekvensene av økt slaktning av melkekyr. I løpet av 2018 ble derfor forholdstallet⁴ for disponible melkekvoter for kumelk justert to ganger. Frem til juni 2018 var forholdstallet for kumelk det samme som i 2017: 0,98. I juni ble forholdstallet oppjustert til 0,99, før det 22. august ble oppjustert til 1,04. Dette førte sammen med bl.a. økt bruk av kraftfôr, tiltak for å bedre grovfôrtilgangen og en god fôr høst flere steder, til økt melkeproduksjon høsten 2018 i forhold til det som var prognosert.

En liten mengde av den norske melken foredles lokalt. I 2018 utgjorde dette 2,2 mill. liter, opp fra 2,1 mill. liter i 2017. Dette utgjorde 1,4 promille av produsert kumelk i 2018. For geitemelk var denne andelen større. Mengden lokalt foredlet geitemelk var 1,1 mill. liter (også 1,1 mill. liter i 2017), som tilsvarte 6,2 prosent av all produsert geitemelk.

Produksjonen av geitemelk var høyere enn etterspørselen etter geitemelksprodukter. Overskuddet av geitemelk ble brukt som fôr.

⁴ Andel av melkekvoten et foretak kan produsere i et kvoteår uten å bli ilagt overproduksjonsavgift

I 2018 var fettprosenten i kumelken 4,37 prosent, opp fra 4,26 prosent i 2017. Det var ikke reguleringseksport av smør i 2018, men ordinær eksport av 196 tonn smør. Reguleringslageret⁵ av smør var på nesten 2 100 tonn ved utgangen av 2017, i løpet av 2018 ble dette redusert med omtrent 370 tonn til nesten 1 730 tonn ved utgangen av november 2018. I følge Opplysningskontoret for Meieriprodukter økte forbruket av smør med 1,5 prosent i 2018.

Reguleringslagrene av hvitost økte med nesten 1 700 tonn, til omtrent 9 000 tonn ved utgangen av 2018. Det har ikke vært reguleringseksport av ost siden 2007. Reguleringslagrene av skummetmelkspulver ble redusert med omtrent 15 prosent i 2018, og var nesten 1 600 tonn ved utgangen av november 2018.

3.1.1 Økning i anvendt norsk melk

I 2018 ble det rapportert en anvendelse⁶ på 1 534,4 mill. liter ku- og geitemelk til prisutjevningsordningen for melk (PU). Dette var 31,9 mill. liter, tilsvarende 2,1 prosent, mer enn i 2017, jf. tabell 3. Størst økning i volum var det i anvendelsen av melk til modnet ost til dagligvaremarkedet, en økning på 22,5 mill. liter. Anvendelsen av melk til ikke smaksatte melkeprodukter til dagligvaremarkedet gikk ned 7,9 mill. liter sammenlignet med i 2017.

Omtrent 93 prosent av den norskproduserte melken ble anvendt i produkter for det norske markedet, mens resten ble brukt i produkter for eksport. Melk til produksjon av ost for eksportmarkedet økte med 8,8 prosent i 2018 sammenlignet med 2017.

Tine SA er den største aktøren i PU. Tines andel av anvendt melk utgjorde 78,2 prosent i 2018. Andre aktører som deltar i PU er Q-meieriene, Synnøve Finden, Normilk, Rørosmeieriet og Mondelez Norge. Q-meieriene produserer hovedsakelig drikkemelk, fersk ost og modnet ost, Synnøve Finden produserer hovedsakelig fersk ost og modnet ost, mens Normilk produserer melkepulver. Rørosmeieriet produserer økologisk melk, smør rømme, fløte og spesialprodukter mens Mondelez Norge produserer fersk ost.

Tabell 3: Anvendelse av norsk melk i 2016–2018, fordelt på produktgruppe og marked. Mill. liter

Nr.	Prisgrupper	2016	2017	2018*	Endring 2017–2018 (mill. liter)	Endring 2017– 2018**
1	Sure smaksatte, dagligvare	56,8	56,3	55,2	-1,1	-2,0 %
2	Ikke smaksatte, dagligvare	459,7	444,9	437,1	-7,9	-1,8 %
3	Søte smaksatte, dagligvare	31,6	31,4	36,7	5,3	17,0 %
4	Ferske oster, dagligvare	54,4	55,7	55,6	-0,1	-0,1 %
5	Modnede oster, dagligvare	561,8	533,9	556,3	22,5	4,2 %
6	Geitemelksprod., dagligvare	12,1	13,1	12,8	-0,3	-2,6 %
7	Tørrmelk	108,5	110,7	110,3	-0,4	-0,3 %
8	Flytende produkter, industri	30,7	31,3	32,4	1,1	3,6 %
9	Ferske oster, industri	0,2	0,2	0,2	0,0	15,9 %
10	Modnede oster, industri	116,2	124,1	128,5	4,5	3,6 %
11	Geitemelksprod., industri	3,7	3,7	3,4	-0,3	-9,0 %
12	Oster, geitemelk merkevareeksp.	106,4	97,3	105,8	8,5	8,8 %
Sum		1 542,2	1 502,5	1534,4	31,9	2,1 %

* Foreløpige tall

** Ved beregning av prosentvise endringer er det brukt tall uten avrundinger. Kilde: Landbruksdirektoratet

⁵ Reguleringslager er lager utover forretningsmessig lager, jf. ordliste.

⁶ Med anvendelse av melk menes melken som inngår i produksjonen av meieriprodukter. Anvendt liter melk er teoretisk beregnet uha. salgstall, lagerkorreksjoner og omregningsfaktorer. Derfor er ikke nødvendigvis levert liter melk og anvendt liter melk det samme.

3.1.2 Økt produksjon av ost

Anvendelsen av melk til produksjon av konsummelk⁷ i Norge gikk ned med 0,7 prosent fra 2017 til 2018. Dette har sammenheng med redusert forbruk av melk, som har vært en langsiktig trend. Forbruket av drikkemelk gikk ned med 1,3 prosent i volum i 2018, sammenlignet med 2017⁸. Nedgangen i 2018 var imidlertid lavere enn året før, hvor reduksjonen var på 2,0 prosent.

Bruken av melk til sure smaksatte produkter i dagligvaremarkedet, hvor blant annet yoghurt inngår, ble redusert med 2 prosent, som vist i tabell 3. Dette har sammenheng med bl.a. at forbruket av norskprodusert yoghurt gikk ned i 2018. Reduksjonen var på 1,1 prosent i volum i 2018, sammenlignet med 2017, mens totalt forbruk av yoghurt, inkludert import gikk ned med 1,0 prosent i volum.

Anvendelsen av melk til produksjon av søt smaksatt melk økte med 17 prosent. Smaksatt melk er en kategori hvor forbruket øker, både av norskprodusert vare og import.

Melk brukt til å produsere fersk ost ble redusert med 0,1 prosent, mens anvendt melk til produksjon av modnet ost gikk opp med 4,7 prosent. Den store økningen i produksjonen av modnet ost kan i hovedsak forklares med lageroppbygging av ost, som følge av økt melkeproduksjon høsten 2018 etter økningen i forholdstallet for melkekvotene til 1,04. I tillegg var det en liten økning i forbruket av norskprodusert ost på 0,1 prosent i volum, sammenlignet med 2017. Per capita var det imidlertid en reduksjon på 0,5 prosent for norskprodusert ost. Inkluderes importert ost var økningen i volum på 1,2 prosent og 0,5 prosent per capita.

Melkeanvendelsen til produksjon av modnet ost til dagligvaremarkedet gikk opp med 4,2 prosent fra 2017 til 2018. Bruken av melk til produksjon av modnet ost til industrimarkedet økte med 3,6 prosent, mens bruken av melk til produksjon av ost til merkevareeksport økte med 8,8 prosent.

Anvendelsen av melk til produksjon av tørrmelksprodukter gikk ned med 0,3 prosent i 2018, sammenlignet med 2017. Produksjonen av tørrmelksprodukter i 2018 var 11 493 tonn, mot 11 424 tonn året før. Til tross for høyere melketilgang var tørrmelksproduksjonen stabil. Reguleringslageret av skummetmelkspulver gikk ned med omtrent 250 tonn frem til utgangen av november 2018. Dette har sammenheng med at overproduksjonen av melk ble benyttet til lageroppbygging av ost.

3.1.3 Konsekvenser av økt produksjon høsten 2018

Etter at forholdstallet for disponibel kvote for kumelk for 2018 ble økt fra 0,99 til 1,04 den 22. august 2018 økte melkeproduksjonen vesentlig. Meierileveransene av kumelk for 2. halvår 2018 ble 34 mill. liter høyere enn i 2017 og 33 mill. liter høyere enn hva Tine prognoserte med i august 2018.

Vi har sammenlignet anvendt melk og anvendt fløte for de siste fire månedene i 2017 og 2018 i PU. Anvendelsen av melk økte med totalt 33,7 mill. liter i disse månedene i 2018. For modnet ost til dagligvaremarkedet økte anvendelsen av melk med 27,1 mill. liter, tilsvarende 17,6 prosent. For tørrmelksprodukter ble det brukt 4,7 mill. liter mer melk de siste fire månedene i 2018, en økning på 13,9 prosent. Det ble anvendt 2,1 mill. liter mer fløte til smør i dagligvaremarkedet de siste fire månedene i 2018, en økning på 23,9 prosent.

Økt melkeproduksjon førte til økte kostnader og en betydelig nedbygging av likviditeten i PU ut over det som lå inne i grunnlaget for satsene fra 1. juli 2018.

Av hensyn til likviditeten i PU fastsatte Landbruksdirektoratet nye satser i PU gjeldende fra 1. januar 2019. Avgiftene i prisgruppene ble økt med 4 øre per liter melk og tilskuddene ble redusert med 4 øre per liter melk. Endringene i PU førte til at Landbruksdirektoratet satte en styringspris på melk på kr 5,42 per liter

⁷ I kategorien konsummelk inngår drikkemelk, yoghurt og smakstilsatt melk til dagligvare (prisgruppene 1-3)

⁸ Forbrukstall er hentet fra Markedsrapport 2018: Opplysningskontoret for Meieriprodukter

for jordbruksavtaleåret 2018–2019, to øre lavere enn avtalt målpris for å redusere markedsregulator samlede prisuttak i jordbruksavtaleåret, jf. Jordbruksavtalens prisbestemmelser.

3.2 Økt import av meieriprodukter

Importen av meieriprodukter var 28 329 tonn i 2018. Den økte med nesten 2 500 tonn fra 2017. Importen har over mange år vært økende, unntatt i 2016 da den gikk litt ned. Som vist i tabell 4 ble det totalt importert meierivarer for 1,3 mrd. kroner i 2018. Sammenliknet med importen i 2017 økte importverdien med 140 mill. kroner.

Av meieriproduktene var det ost, yoghurt og andre syrna meieriprodukter som ble importert mest av i 2018. Osteimporten er størst både i mengde og verdi, og omtales videre i avsnitt 3.2.2. Yoghurt og syrnet melk er den nest største gruppen importerte meieriprodukter. Syrnet melk utgjør kun 95 tonn til en verdi av 4 mill. kroner av denne gruppen. Yoghurt er nærmere omtalt i avsnitt 3.2.1.

Den tredje største gruppen meieriprodukter i importstatistikken er smaksatt søt melk. Importkvantumet har mer enn doblet seg de siste tre årene. Produktene som inngår her er RÅK-varer⁹. Sammenlignet med andre meieriprodukter er tollsatsene på den smaksatte søtmelken som importeres lave. Det ble i 2018 importert nesten 6 300 tonn til en verdi av 192 mill. kroner.

Importverdien av melkepulver og konsentrert melk har doblet seg siden 2010, fra 16 til 38 mill. kroner. De tre siste årene har mengden vært relativt lik. I 2018 utgjorde flytende søtet/sukret konsentrert melk eller fløte det meste av dette, med om lag 700 tonn. Melkepulver utgjorde om lag 400 tonn.

Tabell 4: Import av meieriprodukter på tolltariffens kapittel 4 (import under UB-ordningen er ikke inkludert i tallene)

Tollposisjon	Mengde (tonn)			Verdi (mill. kr)			Endring 2017–2018	
	2016	2017	2018	2016	2017	2018	Mengde	Verdi
Flytende melk	13	14	24	0,2	0,3	0,4	63 %	42 %
Pulver og konsentrert melk	1 076	1 058	1 119	37	36	38	6 %	5 %
Yoghurt og syrnet melk	7 589	7 124	7 050	155	149	155	-1 %	4 %
Myse	296	253	283	16	14	18	12 %	27 %
Smør	391	300	349	14	15	20	16 %	37 %
Ost	11 405	12 344	13 227	774	816	888	7 %	9 %
Smaksatt søt melk	3 739	4 775	6 278	98	140	192	31 %	37 %
Totalt meierivarer kap. 04 og 22	24 508	25 868	28 329	1 094	1 170	1 311	10 %	12 %

Kilde: SSBs handelsstatistikk

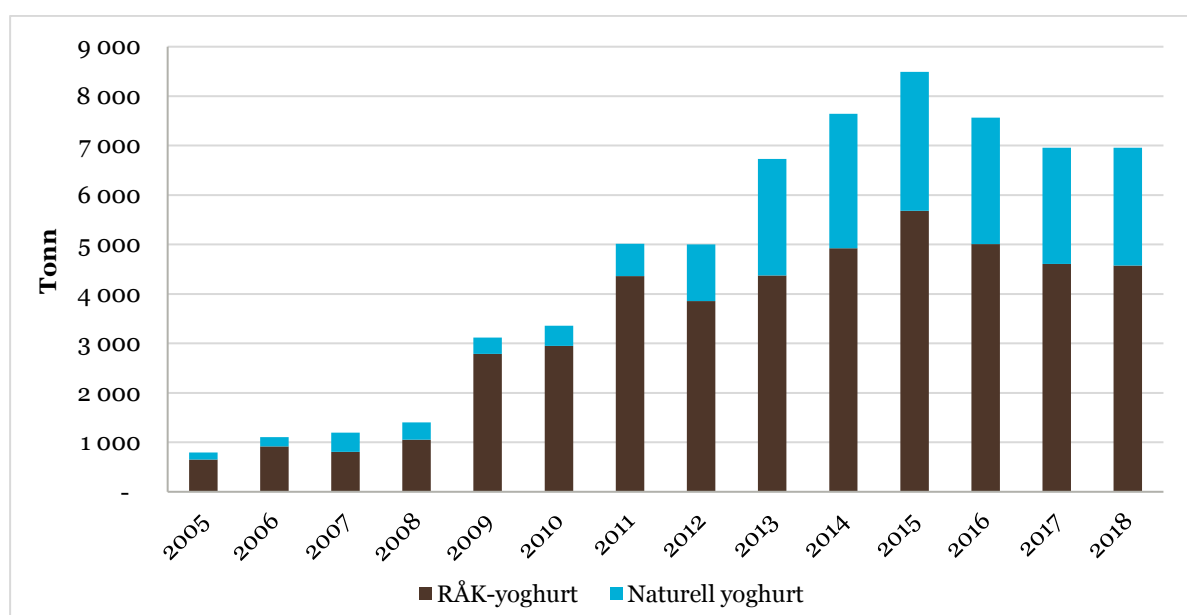
⁹ Se ordliste

3.2.1 Yoghurtimporten lik som i fjor

Importen av yoghurt var relativt stabil fra 2017 til 2018. Dette omfatter ikke syrnet melk som er inkludert i tallene i tabell 4. Frukt- og smaksatt yoghurt (RÅK-vare) utgjorde 4 570 tonn av importen, mens naturell yoghurt utgjorde 2 380 tonn. Frukt- og smaksatt yoghurtimport ble redusert med 33 tonn, men importen av naturell yoghurt gikk opp 27 tonn. Til sammen ble det importert 6 955 tonn yoghurt, til en verdi av 151 mill. kroner. Dette er stabilt i mengde og opp 5 prosent i verdi.

Figur 12 viser utviklingen i mengden importert yoghurt. Av den naturlige yoghurten kom 85 prosent fra Hellas og Sverige i 2016. I 2017 og 2018 beholdt Hellas sin andel på henholdsvis 43 og 42 prosent, mens den svenske andelen sank til 11 prosent i 2017 og 3 prosent i 2018. Slovenia og Tyskland kom opp som betydelige opprinnelser i 2017. I 2018 var henholdsvis 23 og 22 prosent av importen av naturell yoghurt fra Tyskland og Slovenia.

Av RÅK-yoghurten kom 87 prosent fra Polen, Hellas og Tyskland. Dette har vært relativt stabilt de tre siste årene.

Figur 12: Utviklingen av importert yoghurt. Varenummer 04.03.1010 i tolltariffen er naturell yoghurt, 04.03.1030 og 04.03.1091 er RÅK-yoghurt. Tonn.

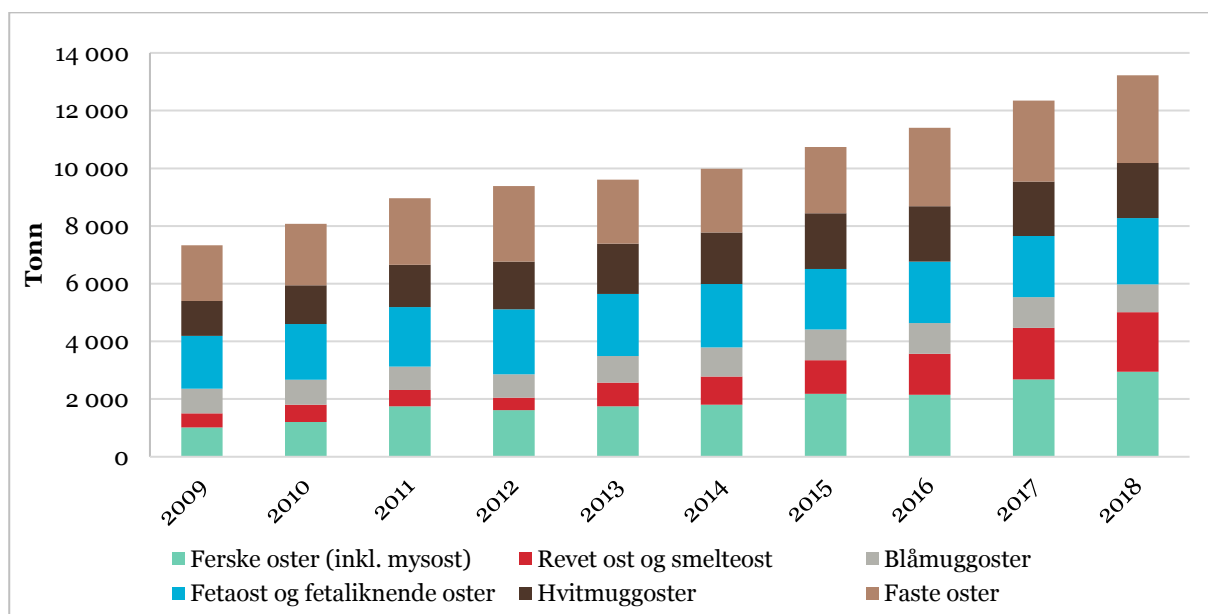
Kilde: SSBs handelsstatistikk

Nye tall fra Opplysningskontoret for meieriprodukter (OFM) viser at omsetningen av norsk yoghurt gikk ned 1,1 prosent i 2018. Omsetningen av norsk yoghurt utgjorde 48 429 tonn, Importen utgjorde 6 955 tonn, totalt ble det omsatt 55 384 tonn yoghurt i Norge i 2018.

3.2.2 Økt import av ost

Importen av ost har nesten doblet seg de ti siste årene. Den har økt fra 7 300 tonn i 2009 til 13 227 tonn i 2018. Verdien av osteimporten i 2018 var 888 mill. kroner. Sammenlignet med 2017 økte osteimporten i 2018 med 883 tonn og 72 mill. kr. Fra 1. oktober 2018 økte de tollfrie kvotene fra EU med 300 tonn, slik at EUs ostekvote i 2018 var totalt 7 500 tonn. I 2019 vil hele den fremforhandlede kvoteøkningen bli implementert og samlet tollfri ostekvote for EU vil da være 8 400 tonn. I tillegg til EU-kvoten er det en tollfri kvote på ost fra EFTA på 200 tonn. I 2018 var importen innenfor ostekvotene på 7 561 tonn. Import til ordinær toll utgjorde 5 666 tonn. Importen av ost til ordinær toll økte med omlag 600 tonn, og innenfor kvotene økte osteimporten med 280 tonn i løpet av 2018. Det ble importert mest av faste oster (tolltariffens varenr. 04.06.9092, 04.06.9097 og 04.06.9098). De utgjorde 3 040 tonn. Importen av faste oster økte med 231 tonn (8 prosent) fra 2017 til 2018. Sammensetningen av osteimporten er illustrert i figur 13.

Nest størst var importen av ferske oster med en importmengde på ca. 2 950 tonn. For denne gruppen økte importen med 265 tonn. Importen av fetaost gikk opp 174 tonn til nesten 2 300 tonn. Hvitmuggostimporten var stabil på ca. 1 900 tonn. Importen av revet ost og smelteost økte med 286 tonn til 2 070 tonn, mens importen av blåmuggoster gikk ned med 100 tonn til 965 tonn. Importen av ost på ordningen med utenlands bearbeiding (UB) utgjorde 2 223 tonn i 2018. Dette er ost som er produsert i utlandet på norsk melk.

Figur 13: Utvikling i importen av ost fordelt på ostetyper. UB er ikke inkludert. Tonn.

Kilde: SSB

Ifølge OFM ble det i 2018 omsatt 85 018 tonn norsk ost i Norge. Med osten som er importert under UB blir dette til sammen 87 241 tonn, som er 485 tonn mer enn i 2017. Importen av ost økte med 883 tonn. I løpet av 2018 har importert ost økt sin markedsandel.

3.2.3 Lavere pris til produsent i 2017 på tross av økt målpris

Prisen Tine betalte melkeprodusentene for melk var kr 5,62 per liter i 2017. Tall for 2018 er ikke klare ennå. Som det går frem av tabell 5, har utbetalingsprisen til Tines melkeprodusenter gått ned fra 2016 til 2017 på tross av økt målpris. Reduksjonen skyldes lavere etterbetaling til melkebøndene fra Tines industridel. Noteringsprisen for 2018 var kr 5,43 per liter melk solgt som råvare fra Tine råvare, 3 øre per liter høyere enn i 2017.

Tabell 5: Utbetaling til Tines produsenter 2005, 2015–2018. Kroner per liter

	2005	2015	2016	2017	2018
Målpris/styringspris – 1. halvår	3,79/ 3,77	5,20/ -	5,28/ -	5,38/ -	5,41/ -
– 2. halvår	3,82/ -	5,28/ -	5,38/ -	5,41/ -	5,44/5,42 -
Noteringspris – 1. halvår	3,72	5,23***	5,25****	5,38	5,40
– 2. halvår	3,82	5,29****	5,38	5,42	5,44
Veid gj.sn. noteringspris	3,77	5,25	5,31	5,40	5,43
Utbetalt fra Tine råvare*	3,54	5,02	5,03	5,05	
Utbetalt fra Tines industridel**	0,10	0,59	0,66	0,57	
Totalt utbetalt	3,64	5,61	5,69	5,62	

*Kilde: Tine Råvares regnskap og årsrapporter

**Kilde: Tines årsrapporter

***Vektet gjennomsnitt av noteringspris i andre halvår 2014 og første halvår 2015 er lik målpris for avtaleåret 2014–2015 på kr 5,20 per liter.

****Vektet gjennomsnitt av noteringspris i andre halvår 2015 og første halvår 2016 er kr 5,27 per liter, som er ett øre per liter lavere enn målpris for avtaleåret 2015–2016 på kr 5,28 per liter.

I 2018 sto Tines produsenter for leveranser av 1 433,29 mill. liter kumelk og 19,98 mill. liter geitemelk, til sammen 1 453,3 mill. liter melk. 1 449,5 mill. liter melk ble omsatt fra Tine råvare til aktørene i markedsordningen for melk i 2018. Det er dette volumet som ligger til grunn for prisnoteringene for melk som sammenlignes med målpris. Dette utgjorde 94,1 prosent av det innmålte melkevolumet i Norge i 2018. Melk som er lokalt foredlet eller som på annen måte ikke er levert til meieri er ikke inkludert i dette tallet.

4 Kjøtt og egg

Den samlede norske produksjonen av svin, storfe, kylling og sau/lam har økt med 27 prosent fra 2004 til 2018. Det er de kraftfôrbaserte produksjonene, og spesielt kylling som har drevet utviklingen. Produksjonen av storfekjøtt er på vei oppover etter å ha falt over flere år. Den sterke veksten i produksjonen av saue- og lammekjøtt stoppet brått opp i 2018, da produksjonen gikk ned med 1,7 prosent

Overskuddssituasjonen i markedet for svinekjøtt vedvarte i 2018. Produksjonen av svinekjøtt økte marginalt fra 2017, mens forbruket gikk svakt ned. Totalt for året var tilførslene 3 479 tonn større enn engrossalget. Det var store mengder kjøtt på reguleringslager gjennom hele året, og muligheten for reguleringseksport ble fullt utnyttet. Nortura forventer at akkumulert noteringspris for avtaleåret 2018–2019 vil ende 1,20 kroner under målpris.

Produksjonen av storfekjøtt økte med 5 prosent i 2018, noe som var en langt større økning enn det som var prognosert ved inngangen til året. Dette skyldes i hovedsak tørken i sommer. Samtidig gikk engrossalget ned med nærmere 3 prosent, og importen under administrative tollnedsettelse ble mer enn halvert fra året før. Totalt sett gikk importen ned med 34 prosent, og norskprodusert andel av markedet var på 89 prosent.

Produksjonen av lammekjøtt gikk ned med 2 prosent i 2018, noe som var 0,7 prosentpoeng mindre enn reduksjonen i engrossalget. Samtidig ble importen fordoblet, mens eksporten gikk ned med 38 prosent. Totalt var tilførslene 179 tonn høyere enn engrossalget, og reguleringslageret økte til 3 036 tonn ved utgangen av året.

Det ble produsert rett i overkant av 90 000 tonn fjørfekjøtt i 2018, en marginal oppgang fra året før.

Salget av egg er økende. Den korte holdbarheten for konsumegg gjør at produksjonen må ligge noe over markedsbalansen for å dekke etterspørselstopper. Overproduksjon reguleres ved hjelp av førtidsslakting av verpehøns. I perioder har det vært mye skallegg på reguleringslager.

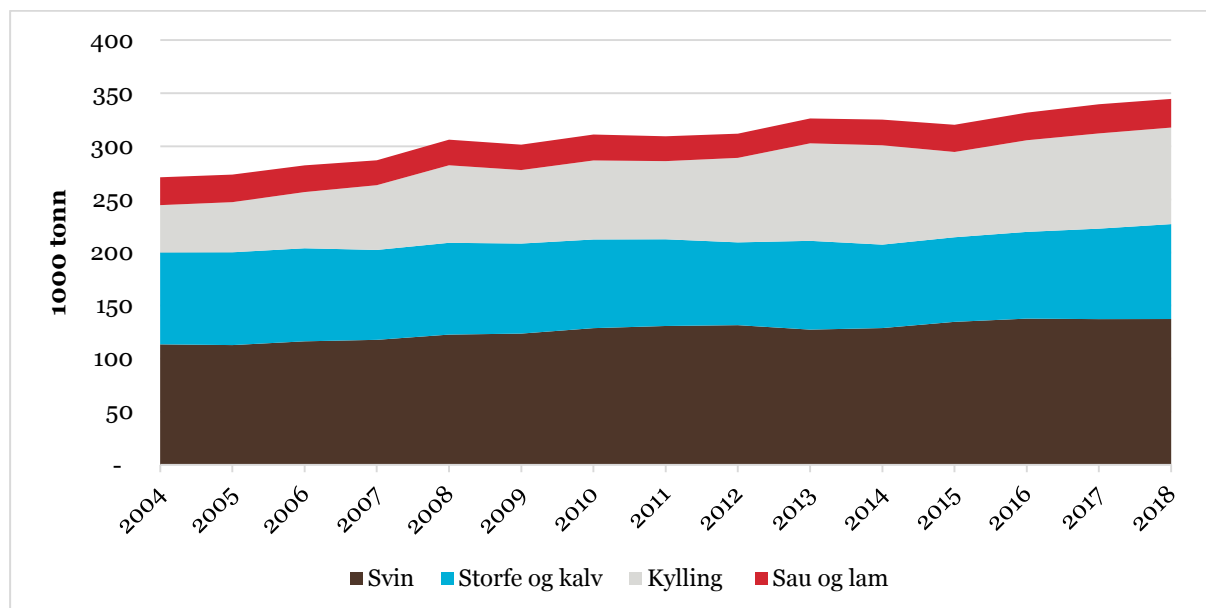
4.1 Utviklingen i kjøttmarkedet

I perioden fra 2004 til 2018 har den samlede norske produksjonen av svin, storfe, kylling og sau/lam økt med 27 prosent. Produksjonsøkningen har vært drevet av økning i de kraftfôrbaserte produksjonene svin og kylling.

Produksjonsutviklingen for kjøtt av svin, storfe, kylling og sau/lam er vist i figur 14. Økt etterspørsel etter kylling har medført at produksjonen var mer enn dobbelt så stor i 2018 som i 2004, mens produksjonen av svinekjøtt økte med 21 prosent i samme tidsrom. Produksjonen av svinekjøtt økte de aller fleste årene fram til 2016, men på grunn av redusert engrossalg har produksjonen flatet ut siden 2016. Utviklingen i markedet for svinekjøtt er omtalt i avsnitt 4.2, mens markedet for kylling er omtalt i avsnitt 4.5.

Produksjonen av de grovfôrbaserte kjøttslagene har vært relativt stabil perioden sett under ett, men med variert utvikling om man ser på enkeltår. Produksjonen av sau/lam gikk ned de fleste av årene i perioden fra 2004 til 2012. I 2012 var produksjonen nede i 22 800 tonn. Deretter økte produksjonen hvert år fram til 2017 til en samlet produksjon på 27 400 tonn, tilsvarende en økning på 20 prosent over fem år. Denne utviklingen snudde i 2018, da produksjonen gikk ned med 1,7 prosent fra året før. Markedssituasjonen for sau/lam er omtalt i avsnitt 4.4. Etter en nedadgående trend over flere år, har produksjonen av storfekjøtt vært på vei oppover igjen de senere årene. Utviklingen i storfekjøttmarkedet det siste året, er omtalt i avsnitt 4.3.

Markeds- og prisutviklingen for de ulike kjøttslagene og egg i avtaleåret 2017–2018 er omtalt i Målprisrapport 2017–2018.¹⁰ I tabell 22–tabell 24 bakerst i rapporten gis det en oversikt over oppnådde priser for kjøtt og egg i andre halvår 2018.

Figur 14: Norsk produksjon av svinekjøtt, storfe, kylling og sau/lam 2004–2018. Tonn

Kilde: Landbruksdirektoratet

4.2 Stort overskudd av svinekjøtt

Overskuddet av svinekjøtt i markedet vedvarte gjennom hele 2018, noe som medførte at det ved utgangen av året lå 2 600 tonn svinekjøtt på reguleringslager. Sett bort fra kortere perioder med tilnærmet balanse, har markedet for svinekjøtt vært i en vedvarende overskuddssituasjon siden 2009.

Som vist i tabell 6 økte produksjonen av svinekjøtt kun marginalt sammenlignet med 2017. Samtidig gikk engrossalget ned med i overkant av en halv prosent fra året før. Tall fra markedsregulator Nortura viser at tilførslene av svinekjøtt var 3 479 tonn større enn engrossalget, etter at det var tatt inn en planlagt mengde spekk og importert noe svinekjøtt innenfor kvoter¹¹. Det lå mye svinekjøtt på reguleringslager gjennom hele året, og muligheten til reguleringseksport ble fullt utnyttet for å redusere mengden svinekjøtt i det norske markedet. Utviklingen i reguleringslageret av svinekjøtt framgår av tabellen til høyre.

Svinekjøtt på reguleringslager i 2018

Sum av hele/halve slakt og stykningsdeler. Tonn

Uke	Hele/halve slakt	Skåret vare	Totalt
1	445	539	984
15	2 322	455	2 777
39	5 996	372	6 368
52	2 371	231	2 602

Kilde: Totalmarked kjøtt og egg

¹⁰ Landbruksdirektoratet (2019). Rapport nr. 25/2018

¹¹ Totalmarked kjøtt og egg (2019). Markedsprognose kjøtt og egg pr. januar 2019.

Tabell 6: Produksjon og handel av svinekjøtt 2008 og 2016–2018. Tonn

	2008	2016	2017	2018	Endring siste år
Norsk produksjon*	122 685	137 714	137 250	137 329	0,1 %
+ Import	2 273	2 036	1 849	1 905	3,0 %
- Eksport	2 119	5 656	7 186	6 581	- 8,4 %
= Totalt tilført	122 839	134 094	131 913	132 653	1 %
Norskprodusert andel**	98 %	98 %	99 %	99 %	-

Kilde: SSB. Handelstallene omfatter alt spiselig kjøtt og slakteavfall av svin under tolltariffens kapittel 2 (kjøtt råvarer samt saltet/tørket røkt kjøtt) unntatt lever. I tillegg blir det importert bearbejdede kjøttvarer av svin under tolltariffens kapittel 16, pos. 16.01–02.

*Tall for norsk produksjon er hentet fra leveransestatistikken, jf. innmeldt slakt til Landbruksdirektoratet. Produksjonstallene inkluderer slakt som går i retur til produsent for privat forbruk eller omsetning utenfor engrosleddet. **I beregningen av norskprodusert andel er norsk produksjon justert for eksport og satt i forhold til de totale tilførselene.

Stor etterspørsel etter svineribbe fra dagligvarehandelen har ført til at det ved flere anledninger tilbake til 2010 er oppstått underskudd av ribbe i det norske markedet i tida før jul. Disse årene har tollene på sideflesk med bein blitt satt ned for å legge til rette for supplerende import. For å dekke etterspørselen med norsk vare, har det vært gjennomført et «ribbetiltak» de siste årene. Dette tiltaket gjennomføres ved at aktørene i markedet tar ut hele/halve skrotter av svin fra reguleringslager for nedskjæring og at markedsregulator kjøper tilbake ferske stykningsdeler som det er lavere etterspørsel etter i det norske markedet. Disse stykningsdelene eksporteres på eksportkvoten.

De to foregående årene klarte aktørene å forsyne markedet med tilstrekkelig mengde norskprodusert ribbe uten at det var behov for tollnedsettelse, og det var ingen import disse to årene. «Ribbetiltaket» medvirket til at det heller ikke i 2018 var behov for tollnedsettelse, men det ble importert nesten 74 tonn ferskt/kjølt vare innenfor den nye importkvoten fra EU (EØS-avtalen 2017) på 300 tonn. Importen av sideflesk med bein til nedsatt toll i årene 2010–2018 er vist i figur 15.

Overskuddssituasjonen i markedet gjorde det ikke mulig å ta ut målprisen for avtaleåret 2017–2018. Akkumulert noteringspris for perioden endte 60 øre under målprisen på kr 32,43 per kg¹². I likhet med året før var det ikke var markedsmessig rom for å øke målprisen i jordbruksforhandlingene i 2018, og målprisen ble derfor videreført uendret i inneværende avtaleår. Nortura forventer at akkumulert noteringspris for avtaleåret 2018–2019 vil ende 1,20 kroner under målpris.¹³

Omsetningsavgiften for gris ble satt ned med 30 øre, til kr 1,20 per kg, ved inngangen til 2018. Avgiften lå på dette nivået fram til medio september. På bakgrunn av gjeldende og prognosert overskudd av svinekjøtt søkte Nortura om å få gjennomføre produksjonsregulerende tiltak gjennom slaktning av lett gris (17 – 40 kg slaktevekt). Dette ble vedtatt av Omsetningsrådet i september, og samtidig ble omsetningsavgiften satt opp til maksimalsatsen for 2018 på 2,00 kroner. Dette nivået ble videreført ut 2018.

Som et tiltak for å senke produksjonen ble vektgrensen for høyeste pris i Nortura senket fra 85 til 83 kg. Dette bidro til at slaktegrisvektene for hele bransjen gikk ned med om lag 1,8 kg fra året før, og kom i tillegg til effekten av at det ble slaktet lett gris (under 40 kg slaktevekt) fra uke 39. Fra og med mai har antallet insemineringer gått ned alle måneder sammenlignet med samme måned året før, og for året var det 5,3 prosent færre bedekninger enn i 2017. Samtidig bidro økning i antall levendefødte og avvente per kull til at effektiviteten økte med 3 prosent. Det var overskudd av gris i hele 2018 og innfrysing i de aller fleste ukene. Ved inngangen til 2019 lå det 2 600 tonn slaktegris på reguleringslager, mens lageret ved inngangen til 2018 var på 984 tonn.

Prognosen per 16. januar tilsier et overskudd i 2019 på 1 423 tonn.

¹² Les mer om markeds- og prisutviklingen for svinekjøtt i avtaleåret 2017–2018 i Målprisrapport 2017–2018. Landbruksdirektoratet (2018), rapportnr. 25/2018.

¹³Oppnådde priser for kjøtt i andre halvår 2018 er vist som vedlegg bakerst i denne rapporten.

4.2.1 Fortsatt stor eksport av svinekjøtt

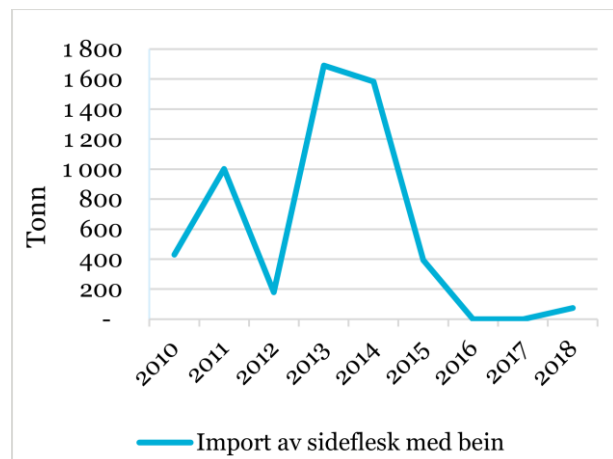
Som vist i tabell 6 var eksporten av svinekjøtt på 7 200 tonn i 2018. Etter tre år med økning gikk eksporten i 2018 ned med 8,4 prosent fra året før. Over halvparten av det eksporterte kvantumet var råvarer av svinekjøtt som faller innunder tolltariffens posisjon 02.03 Kjøtt av svin, ferskt, kjølt eller fryst.

Eksporten innenfor markedsreguleringsordningen var på i underkant av 1 884 tonn. Hele/halve skrotter utgjorde i drøyt halvparten av dette kvantumet, mens den resterende reguleringseksporten var stykningsdeler. I tillegg var det ordinær eksport under posisjon 02.03 i tolltariffen på om lag 1150 tonn. Av samlet ordinær eksport og eksport under markedsreguleringen gikk 80 prosent av kvantumet til Ukraina, Armenia, Georgia og Spania. Det blir også eksportert ubearbeidet svinekjøtt for utenlands bearbeiding (UB). Kjøttet som blir eksportert gjennom UB-ordningen, blir gjeninnført til Norge som saltet/speket kjøtt under tolltariffens posisjon 02.10, eller som pølser og andre kjøttprodukter under posisjon 16.01–02. Landbruksdirektoratet anslår at eksporten til UB var på om lag 2000 tonn.

Økningen i eksporten av spiselig slakteavfall (unntatt lever) under tolltariffens posisjon 02.06 fortsatte i 2018. Eksporten av disse varene har økt med mer enn 130 prosent fra 2015 til 2018, og utgjorde 2 880 tonn av den totale eksporten.

Importen av svinekjøtt var på ca. 1 905 tonn, en økning på 3 prosent fra året før. 34 prosent av importen var ordinært ubearbeidet svinekjøtt under tolltariffens posisjon 02.03. Av dette kvantumet ble 599 tonn importert innenfor den tollfrie EU-kvoten på 600 tonn hele/halve slakt, 74 tonn innenfor «ribbekvoten» fra EU på 75¹⁴ tonn, og 13 tonn innenfor WTO-kvoten på 1 381 tonn.

Saltet og speket svinekjøtt under tolltariffens posisjon 02.10 utgjorde størstedelen av importen. Denne importen var på nærmere 1300 tonn. Av dette kvantumet er det blant annet 424 tonn innenfor skinkekvoten fra EU¹⁵. Videre omfatter importen på posisjon 02.10 i underkant av 230 tonn saltet/speket kjøtt importert til ordinær toll. Landbruksdirektoratet anslår at i overkant av 600 tonn var svinekjøtt gjeninnført under UB-ordningen. Resten av kjøttet som ble eksportert til UB, ble importert som bearbejdede kjøttvarer under tolltariffens posisjon 16.01–16.02.

Figur 15: Import av sideflesk med bein i årene 2010–2018. Tonn.

Kilde: SSB

4.2.2 Fortsatt overproduksjon og stort lager av svinekjøtt i 2019

I prognosen fra januar legger Nortura til grunn at redusert produksjon vil gi et lavere overskudd av svinekjøtt i 2019 enn i 2018. Prognosen er gjort under forutsetning av uendrede vektgrenser. En viktig årsak til at det prognoseres med nedgang i produksjonen til tross for at effektivitetsutviklingen trolig vil være på nivå med 2018, er nedgangen i antall bedekninger. Antallet bedekninger i 2018 som vil gi slaktegris i 2019 gikk ned med om lag 6 prosent fra tilsvarende periode i 2017. Prognosen legger til grunn at forbruket vil reduseres med knappe 1,5 prosent, og overskuddet i 2019 vil dermed bli i overkant av 1 400 tonn. Dette kommer i tillegg til 2 600 tonn slaktegris på lager ved inngangen til året. Omsetningsrådet har vedtatt en utkjøpsordning for produsenter som vil slutte med svin. Formålet med ordningen er å redusere antall produksjonsdyr i svinenæringen og dermed bidra til markedsbalanse i svinekjøttmarkedet, også på sikt.

¹⁴ Det ble opprettet en ny kvote på 300 tonn i artikkel 19-forhandlingene i 2017. For 2018 blei dette implementert fra og med 1. oktober, og 75 tonn kvote ble fordelt for 2018.

¹⁵ Kvoten ble utvidet med 200 tonn i artikkel 19-forhandlingene i 2017, samtidig ble vareomfanget utvidet. For 2018 blei dette implementert fra og med 1. oktober, og 50 tonn kvote ble fordelt med utvidet vareomfang for import innenfor siste kvartal.

Ordningen er begrenset oppad til å gjelde 4 000 avlspurker, og per 21. januar var 2 700 purker påmeldt. Etter at første runde med avtaler er fordelt 1. februar, skal produsentene som har inngått avtale sende purkene til slakting så snart som mulig, og seinest innen 5 måneder fra kontraktsinngåelse. Det foreligger p.t. ingen estimater på effekten av dette på totale tilførsler i 2019.

4.3 Økt slakting av storfe etter tørken

Økt slakting de siste månedene av 2017, og dermed nedgang i dyrebstanden, medførte forventning om svakere vekst i slaktingen av storfe i 2018 enn de foregående årene. Med utgangspunkt i dette viste prognosene fra markedsregulator i januar en produksjonsøkning på 0,6 prosent mot 4,3 prosent året før. Som følge av tørken i sommer ble det imidlertid slaktet flere dyr enn det som var lagt til grunn i prognosene i første halvår. Framskyndet slakting av okse, og dermed lavere slaktevekter, medførte at veksten i produsert mengde ble noe mindre enn antall slaktede dyr skulle tilsi. Totalt økte produksjonen med 4 198 tonn, tilsvarende 5 prosent, jf. tabell 7. Norsk produksjon og import innenfor tollkvoter var på om lag 2 650 tonn mindre enn engrossalget. Medregnet import til administrativ toll og annen import utenom tollkvoter var tilførslene i markedet totalt for året i overkant av 2 000 tonn større enn engrossalget.

Storfekjøtt på reguleringslager i 2018

Sum av hele/halve slakt og stykningsdeler. Tonn

Uke	Hele/halve slakt	Skåret vare	Totalt
1	718	0	718
15	-	-	-
39	2 069	0	2 069
52	2 758	0	2 758

Kilde: Totalmarked kjøtt og egg, Nortura

Etter tre år med nedgang i tallet på slaktede kalver, økte kalveslaktingen med mer enn 4 000 dyr i 2018. Antall slaktede kviger økte med i overkant av 7 400 dyr fra 2017. Slaktingen av ku var på samme nivå som året før. En økende andel kjøttfe i storfebestanden, medfører normalt økte slaktevekter for okse og kviger. Framskyndet slakting som følge av tørken gav imidlertid reduserte slaktevekter for kviger og okse i 2018, mens slaktevekten for kalver hadde en marginal økning. Slaktevekten for ku var på nivå med 2017.¹⁶

Samtidig med produksjonsveksten, gikk engrossalget av storfekjøtt ned med i underkant av 3 prosent. Det førte til at markedsbalansen i storfekjøttsektoren ble vesentlig styrket sammenlignet med året før, da markedsunderskuddet var på 9 700 tonn etter at det var importert kjøtt innenfor kvoter og tollfri import fra Namibia, Botswana og Eswatini. De to første månedene av året, og fra 16. juli og ut året, var det markedsdekning med norsk vare. Underdekningen i perioden mars–juli tilsvarte om lag 4 750 tonn hele/halve slakt.¹⁷ I andre halvår var tilførslene av storfekjøtt større enn engrossalget, og det ble lagt storfekjøtt på reguleringslager.

Tabell 7: Produksjon og handel av storfekjøtt i 2008 og 2016–2018. Tonn

	2008	2016	2017	2018	Endring siste år
Norsk produksjon*	86 450	81 674	85 196	89 394	5 %
+ Import	10 725	21 518	16 240	10 638	-34 %
- Eksport	626	171	632	621	-1,8 %
= Totalt tilført	96 549	103 021	100 804	99 411	-1 %
Norskprodusert andel**	89 %	79 %	84 %	89 %	

Kilde: SSB. Handelstallene omfatter alt spiselig kjøtt og slakteavfall av storfe under tolltariffens kapittel 2 (kjettråvarer samt saltet/tørket røkt kjøtt) unntatt lever. I tillegg blir det importert bearbejdede kjøttvarer av storfe under tolltariffens kapittel 16, pos. 16.01–02.

*Tall for norsk produksjon er hentet fra leveransestatistikken jf. innmeldt slakt til Landbruksdirektoratet. Produksjonstallene inkluderer slakt som går i retur til produsent for privat forbruk eller omsetning utenfor engrosleddet.

**I beregningen av norskprodusert andel er norsk produksjon justert for eksport og satt i forhold til de totale tilførslene.

¹⁶ Totalmarked kjøtt og egg (2019). Markedsprognose kjøtt og egg pr januar 2019.

Etter et halvt år uten administrativ tollnedsettelse på hele og halve slakt, ble tollene administrert ned fra 27. februar. Tollnedsettelsen ble stående til og med 7. mai. Etter to uker med markedsdekning og full toll, ble igjen tollsatsen satt ned for hele og halve slakt fra 22. mai. Tollnedsettelsen ble stående til og med 16. juli. Opprinnelig var det på bakgrunn av markedsituasjonen i slutten av juni gjort vedtak om tollnedsettelse til og med 6. august. Da markedsituasjonen endret seg i løpet av første halvdel av juli, ble likevel tollnedsettelsen opphevet fra 16. juli. Økt slakting grunnet tørken ga markedsdekning med norsk vare og full tollsats ut året.

Planlagt gjennomsnittlig engrospris på storfe for første halvår 2018 ble fastsatt til kr 60,50 per kg, en økning på 50 øre fra perioden før. Ubalanse mellom forbrukstopper og tilførselstopper, samt sterk pris konkurranse på enkelte varianter av skåret vare, var medvirkende til reduksjonen i planlagt gjennomsnittlig engrospris i andre halvår. I andre halvår ble prisen redusert med 20 øre til 60,30 kroner per kg. I første halvår endte akkumulert noteringspris 41 øre under planlagt gjennomsnittlig engrospris (PGE), og i andre halvår endte den på 43 øre under PGE.

4.3.1 Mindre import av storfekjøtt

Som det går frem av tabell 7, gikk importen av storfekjøtt under tolltariffens kapittel 2 ned med 34 prosent fra året før. Det var primært den supplerende importen til administrativt nedsatt toll som gikk ned. Med styrket handelsbalanse ble det importert om lag 5 300 tonn hele/halve slakt innenfor generelle tollnedsettelse, mot ca. 10 500 tonn året før.

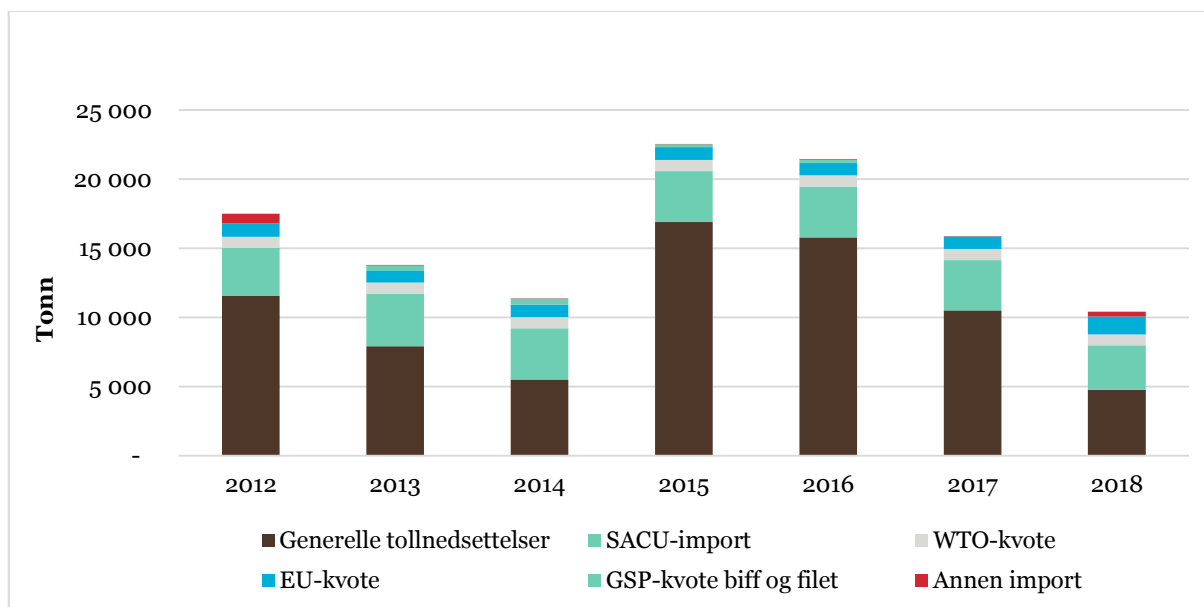
Mer enn 98 prosent av den årlige importen av storfekjøtt på kapittel 2 i tolltariffen er rene kjøttåvarer som kommer inn under tolltariffens posisjon 02.01 og 02.02. Fordelingen av importen innenfor kvoter og generelle tollnedsettelse er vist i figur 16.

Importen innenfor kvoter omfattet 794 tonn storfekjøtt, tilsvarende 1 042 tonn med bein, på WTO-kvoten som gir adgang til import tilsvarende 1 084 tonn storfekjøtt med bein per år. Dette gav en kvoteutnyttelse på 96 prosent. Det ble også importert 1 293 tonn hele/halve storfeslakt innenfor de tollfrie kvotene på henholdsvis 900 tonn og 400 tonn fra EU. Videre ble det importert til sammen 3 200 tonn beinfritt storfekjøtt fra Namibia og Botswana. Av denne importen kom 2 700 tonn innenfor ordningen der disse landene har et tak for tollfri eksport til Norge på 2 700 tonn per år, mens det ble importert 500 tonn innenfor landenes tollfrie kvote på 500 tonn. Fra Eswatini ble det importert 14 tonn innenfor landets tollfrie eksportkvantum til Norge på 500 tonn per år. I tillegg importerte Norge 303 tonn biffer og fileter innenfor GSP-kvoten¹⁸ til en tollsats på kr 107,11 per kg.

Etter en betydelig økning i 2017 gikk eksporten ned med 1,8 prosent i 2018 til 621 tonn. I 2017 var det spesielt eksporten av tunger og annet spiselig slakteavfall (unntatt lever) under tolltariffens posisjon 02.06 som økte. Denne eksporten økte svakt i 2018, og utgjorde nesten 90 prosent av eksporten i 2018. Landbruksdirektoratet anslår at om lag 50 tonn av eksportkvantumet ble ført ut under ordningen for utenlands bearbeiding (UB). Dette kjøttet tas inn igjen til Norge som tørket/saltet/speket kjøtt under tolltariffens posisjon 02.10, eller som bearbeidede kjøttvarer (eksempelvis pølser og kjøttboller) under tolltariffens posisjon 16.01 og 16.02.

---

¹⁸ Importkvote på 500 kg biffer og fileter gjennom ordningen *Generalized System of Preferences (GSP)*, der den tidligere tollsatsen for GSP-land er beholdt. Opprettet med virkning fra 1.1.2013.

Figur 16: Importen av storfekjøtt i årene 2012–2018 fordelt på ulike kvoter og importordninger. Tonn

Kilde: SSBs handelsstatistikk og Landbruksdirektoratet

SACU-importen omfatter samlet import fra Namibia, Botswana og Eswatini. Innenfor de tre ordningene kan disse landene eksportere til sammen 3 700 tonn beinfritt storfekjøtt tollfritt til Norge.

4.3.2 Nedgang i storfeproduksjonen i 2019

Tørkesommeren medførte økt slakting, inkludert fremskyndet slakting av okse og kvige. Dette medfører at det prognoseres med nedgang i slaktingen av alle storfetyper med unntak av ku, som prognoseres på om lag samme nivå som i 2018. Norturas prognose fra januar 2019 viser at storfeproduksjonen vil reduseres med i overkant av 4 prosent i år. Dette er en nedjustering fra prognosene i første halvår 2018, da det var ventet en svak produksjonsøkning. Det forventes fortsatt reduksjon i engrossalget av storfekjøtt, men svakere enn i 2018. Prognosen per januar 2019 tilsier en nedgang på 1 prosent. Dersom produksjonen og salget utvikler seg som forventet i prognosen, går det mot et underskudd på ca. 3 500 tonn etter import innenfor kvoter og tollfri import fra Namibia, Botswana og Eswatini. I tillegg var det 2 758 tonn kjøtt på reguleringslager ved inngangen til året. Markedsbalanse for storfe er dermed betydelig styrket de siste årene.¹⁹

¹⁹Totalmarked kjøtt og egg (2019). Markedsprognose kjøtt og egg per januar 2019.

4.4 Nedgang i produksjonen av sau og lam

De siste årene har markedet for lammekjøtt vært preget av at norsk produksjon har være større enn forbruket. Denne situasjonen oppstod som følge av at produksjonen økte, mens salget ikke fulgte samme utvikling. I 2018 snudde produksjonsøkningen til en nedgang i produksjonen på 2 prosent. Samtidig var det en reduksjon i engrossalget på nærmere 3 prosent.

Etter en sterk vekst i antallet sau i 2016 og 2017 gikk bestanden ned i 2018. Ved inngangen til 2018 var den samlede bestanden av voksne dyr og lam 5,4 prosent mindre enn på samme tidspunkt året før. Ved beiteslipp i juni var det 2,6 prosent færre lam enn ett år tidligere. I tillegg til reduksjon i bestanden av søyer, var det i 2018 en gjennomsnittlig nedgang i antall lam per søye på om lag 1 prosent. Det forventes en fortsatt reduksjon i bestanden i 2019.

Totalt for året ble det slaktet nesten 17 prosent færre sau og vær enn året før, mens det var en økning på i overkant av 1 prosent i antall slaktede lam sammenlignet med året før.

Nedgangen i slaktevektene for sau fortsatte i 2018, mens slaktevektene for lam økte med 0,5 kg.

Tabell 8: Produksjon og handel av lammekjøtt i 2008 og 2016–2018. Tonn

	2008	2016	2017	2018	Endring siste år
Norsk produksjon*	24 120	25 987	27 442	26 970	- 2 %
+ Import	4 573	874	350	699	99%
- Eksport	123	2	1 124	700	-38 %
= Totalt tilført	28 570	26 852	26 648	26 969	1%
Norskprodusert andel**	84 %	97 %	99 %	97 %	

Kilde: SSB. Handelstallene omfatter alt spiselig kjøtt og slakteavfall av sau/lam under tolltariffens kapittel 2 (kjøttvarer samt saltet/tørket røkt kjøtt) unntatt lever. I tillegg blir det importert bearbejdede kjøttvarer av sau/lam under tolltariffens kapittel 16, pos. 16.01–02.

*Tall for norsk produksjon er hentet fra leveransestatistikken, jf. innmeldt slakt til Landbruksdirektoratet. Produksjonstallene inkluderer slakt som går i retur til produsent for privat forbruk eller omsetning utenfor engrosledet. Tall for 2018 er estimat.

*** I beregning av norskprodusert andel er norsk produksjon justert for eksport og satt i forhold til de totale tilførslene.

Som det går fram av tabell 8, endte året med en nedgang i produksjonen på 2 prosent. Etter den store økningen i engrossalget i 2017 gikk salget ned med i underkant av 3 prosent²⁰ i 2018, men er likevel 9 prosent høyere enn salget i 2016. Ved inngangen til 2018 lå det 2 857 tonn kjøtt på lager. Av dette var 1 530 tonn sau, jf. liten tabell. Engrossalget for året var totalt sett lavere enn tilførslene av sau og lam, og reguleringslageret økte derfor med 179 tonn til 3 036 tonn ved utgangen av året.

4.4.1 Uendret engrospris og høyt frysefradrag for sau

Den vanskelige markedssituasjonen i 2017 gav ikke grunnlag for prisøkning i 2018. Markedsregulator videreførte planlagt gjennomsnittlig engrospris på 64,60 kroner for hele 2018. Oppnådd pris ble 82 øre lavere enn den fastsatte prisen i første halvår, mens akkumulert noteringspris endte 94 øre under planlagt gjennomsnittlig engrospris i andre halvår.¹⁶

Ved inngangen til året var det ikke frysefradrag for lam, men satsene for ung sau og sau var på henholdsvis kr 4,50 og 4,00. Fra uke 2 ble frysefradraget for ung sau økt til 4,70 kroner, og denne satsen ble videreført ut året. For sau ble frysefradraget først økt til kr 4,10 fra uke 2 før det ble redusert til kr 3,50 fra uke 14.

²⁰ Totalmarked kjøtt og egg (2019). Markedsprognose kjøtt og egg per januar 2019

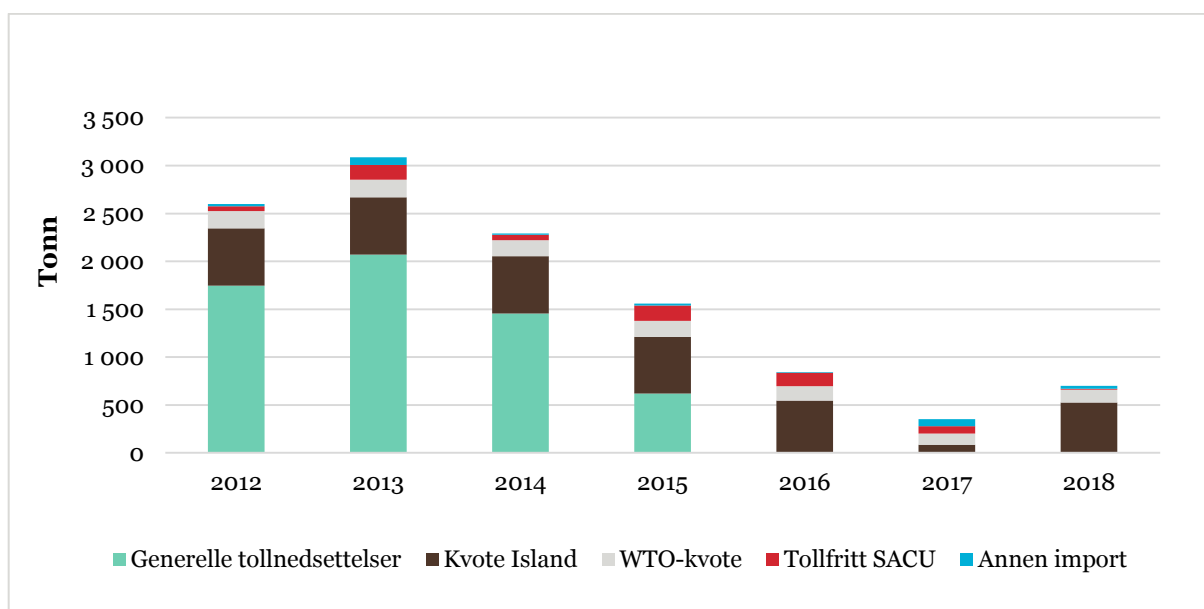
Med bakgrunn i den krevende markedssituasjonen, spesielt for sau, med store mengder kjøtt på reguleringslager, søkte markedsregulator Nortura Omsetningsrådet om å få øke frysefradraget ut over den gjeldende maksimalsatsen på 15 prosent av engrospris. Omsetningsrådet innvilget søknaden om å øke fradraget til 30 prosent fra og med 16. april og ut året, og frysefradraget for sau ble økt til 7,00 kroner fra med uke 17 og ut året. Frysefradraget trekkes fra engrosprisen, slik at fryst saue- og lammekjøtt fra reguleringslager selges til en redusert pris. Fra uke 9 ble frysefradraget for lam økt i tre omganger før satsen igjen ble fjernet fra uke 35. Det ble ikke gjeninnført frysefradrag på lam etter dette.

4.4.2 Doblet import av lammekjøtt

Til tross for økt fortsatt overskudd av norsk vare ble importen av saue- og lammekjøtt nær doblet i 2018 og endte på rett i underkant av 700 tonn, jf. tabell 8. Så godt som hele importmengden var ubearbeidet kjøtt, råvarer, som kommer innunder tolltariffens posisjon 02.04. Av dette var i underkant av 400 tonn fryst lam, mens knappe 300 tonn var fryst sauekjøtt. Det ble importert nærmere 18 tonn speket/saltet lammekjøtt under tolltariffens posisjon 02.10.

Som det går frem av figur 17, har det ikke blitt importert lammekjøtt innenfor generelle tollnedsettelse siden 2015. I 2018 ble det importert 531 tonn lammekjøtt innenfor den årlige importkvoten på 600 tonn fra Island. Videre ble det importert 133,5 tonn lammekjøtt med og uten bein, tilsvarende 145 tonn med bein, innenfor WTO-kvoten, som gir adgang til import tilsvarende 206 tonn kjøtt med bein per år. Importen innenfor kvoten tilsvarte en kvoteutnyttelse på 70 prosent. Det aller meste av importen innenfor WTO-kvoten kom fra New Zealand. Det ble også importert nesten 11 tonn beinfritt lammekjøtt fra Namibia innenfor ordningen der Namibia, Botswana og Eswatini kan eksportere opp til 400 tonn lammekjøtt tollfritt til Norge per år.

Tabell 8 viser at eksporten gikk ned med 38 prosent sammenlignet med året før, og endte på 700 tonn. Eksporten var likevel betydelig større enn eksporten i henholdsvis 2015 og 2016. Så godt som hele det eksporterte kvantumet var sauekjøtt. Norge har en eksportkvote for saue- og lammekjøtt til EU på 300 tonn per år, og denne ble fullt utnyttet. Av EU-landene var Storbritannia den største kjøperen av norsk sauekjøtt. Blant verden for øvrig er det Singapore og Hong Kong som er store kjøpere av fryst sauekjøtt.

Figur 17: Importen av lammekjøtt i perioden 2012–2018 fordelt på ulike kvoter og importordninger. Tonn

Kilde: SSBs handelsstatistikk og Landbruksdirektoratet

Tollfri import fra SACU omfatter import innenfor ordningen der Namibia, Botswana og Eswatini kan eksportere 400 tonn saue- og lammekjøtt til Norge per år.

4.4.3 Redusert produksjon av sau og lam i 2019

Prognosene fra markedsregulator per januar 2019, viser forventet nedgang i både produksjonen og engrossalget av sau og lam. Redusert dyrestand og redusert slakting er viktige årsaker til at produksjonen forventes å gå ned med 1 600 tonn tilsvarende 6 prosent. Engrossalget er foreløpig forventet å gå ned med 600 tonn, som tilsvarer i overkant av 2 prosent. Dersom både produksjon og salg utvikler seg i samsvar med prognosen, vil det i 2019 bli underskudd av saue- og lammekjøtt. Underskuddet forventes å bli på 645 tonn etter at det er tatt høyde for full utnyttelse av importmulighetene innenfor kvoter på 906 tonn kjøtt.²¹ Reguleringslageret på 3 036 tonn er ikke inkludert i denne beregningen, og inkludert dette kvantumet vil norsk vare kunne dekke etterspørselen også dette året.

4.5 Stabil kyllingproduksjon

Produksjonen av kyllingkjøtt i 2018 ble 0,6 prosent høyere enn året før. Markedet fikk en oppsving i 2016, etter en periode med lavt salg som begynte i siste halvdel av 2014. I starten av 2017 var produksjon høy, men ble lavere enn forventet mot slutten av året. I første halvdel av 2018 var produksjonen lav sammenlignet med året før. På høsten derimot var produksjonen på samme nivå som i toppåret 2014.

Totalt for året ble det slaktet 90 374 tonn kylling. Den gjennomsnittlige slaktevekten for kylling var den samme som i 2017. Antall klekte kyllinger fortsatte å gå ned for andre år på rad.

Tabell 9: Produksjon og handel* av kylling i 2008 og 2016–2018. Tonn

	2008	2016	2017	2018	Endring siste år
Norsk produksjon	73 005	86 305	89 701	90 374	0,6 %
+ Import	153	724	584	571*	-2,3 %
- Eksport	713	965	774	878	13,4 %
= Totalt tilført	72 454	86 064	89 811	91 823	0,6 %
Norskprodusert andel**	99%	99 %	99 %	98%	-

Kilder: SSBs handelsstatistikk, leveransestatistikken (innmeldt slakt til Landbruksdirektoratet).

*Handelstallene omfatter alt spiselig kjøtt og slakteavfall av kylling under tolltariffens kapittel 2 (kjøtttråvarer samt saltet/tørket røkt kjøtt) unntatt lever. I tillegg blir det importert bearbejdede kjøttvarer av kylling under tolltariffens kapittel 16, pos. 16.01–02.

**I beregning av norskprodusert andel er norsk produksjon justert for eksport og satt i forhold til de totale tilførselene.

4.5.1 Høyere tollfri kvote for EU

Interessen for å importere fjørfekjøtt er generelt lav. Det skyldes både at den norske produksjonen av kyllingkjøtt er stor, og at fjørfesektoren i Norge har en gunstig sykdomssituasjon sammenlignet med andre land.

Det ble importert 571 tonn kyllingkjøtt i 2018. Dette var 14 tonn, eller 2,3 prosent lavere enn i 2017. Rundt 526 tonn av importen kom fra EU via den tollfrie kvoten. Tollfri importkvote fra EU var på 800 tonn ved inngangen til 2018, men etter forhandlinger av Artikkel 19 på vårparten ble denne kvoten utvidet til 950 tonn årlig. Utvidelsen trådte i kraft fra og med 1. oktober 2018 og en fjerdedel av den utvidede kvoten ble fordelt for bruk i den siste kvartalet av året. Utnyttelsesgraden i 2018 var dermed på 71 prosent. Se tabell 10 for en oversikt over kvotestørrelse og utnyttelse i 2018, fordelt på opprinnelig kvote og utvidelse f.o.m. 1. oktober.

²¹ Totalmarked kjøtt og egg (2019). Markedsprognose kjøtt og egg pr. januar 2019

Tabell 10: Oversikt over kvotestørrelse, import og kvoteutnyttelse i 2018. Tonn

	Kvotestørrelse	Import	Kvoteutnyttelse
EU 2018 Kjøtt av fjærfe	800	516	64 %
EU 2018 Kjøtt av fjærfe 1.10.-31.12.	37	10	26 %
Totalt	837	526	71 %

Kilde: Landbruksdirektoratet

I tillegg til den tollfrie kvoten fra EU er det en kvote fra WTO med redusert tollsats på 221 tonn kyllingkjøtt. Kun 15 tonn ble importert innenfor denne kvoten i 2018, noe som tilsvarer en kvoteutnyttelse på 7 prosent.

Import- og eksportmengdene som framkommer i tabell 9 er ubearbeidet kyllingkjøtt under kapittel 2 i tolltariffen. I tillegg importeres bearbeidede kyllingprodukter, som pølser og "nuggets" under kapittel 16. Mesteparten av importen under kapittel 16 i tolltariffen er norsk kyllingkjøtt som gjeninnføres til Norge gjennom ordningen for utenlands bearbeiding (UB).

Det ble eksportert 878 tonn kyllingkjøtt i 2018, en oppgang på 13,4 prosent fra 2017. Landbruksdirektoratet anslår at rundt 680 tonn av eksporten var til UB. Det resterende kvantumet, rundt 200 tonn, var ordinær eksport av stykningsdeler som det var overskudd av i det norske markedet. Eksporten var 13,4 prosent høyere i 2018 enn i 2017.

4.5.2 Lav referanseprisen på kyllingkjøtt

Referanseprisen på kyllingkjøtt for avtaleåret 2018–2019 er på kr 26,55 per kg. Det er en prosent lavere enn i forrige avtaleår.

Den ukentlige noteringsprisen har ligget over referansepris siden starten av avtaleåret, og ved utgangen av 2018 var den akkumulerte noteringsprisen på kr 26,87 per kg, det vil si 23 øre over referanseprisen, jf. tabell 24 bakerst i rapporten. Det er første avtaleåret siden 2014–2015 at prisuttaket ligger over referanseprisen.

4.6 Eggsalget øker

Både engrossalget og tilførslene til eggpakkeriene økte i 2018. Tilførslene til eggpakkeriene økte med 0,6 prosent sammenlignet med 2017, mens engrossalget økte med 0,7 prosent. Se tabell 11 for detaljert informasjon og historikk.

Antall klekte verpekyllinger gikk opp med nesten 7 prosent i 2018 sammenlignet med 2017. Det ble tatt ut 775 tonn egg gjennom førtidsslakting i 2018.

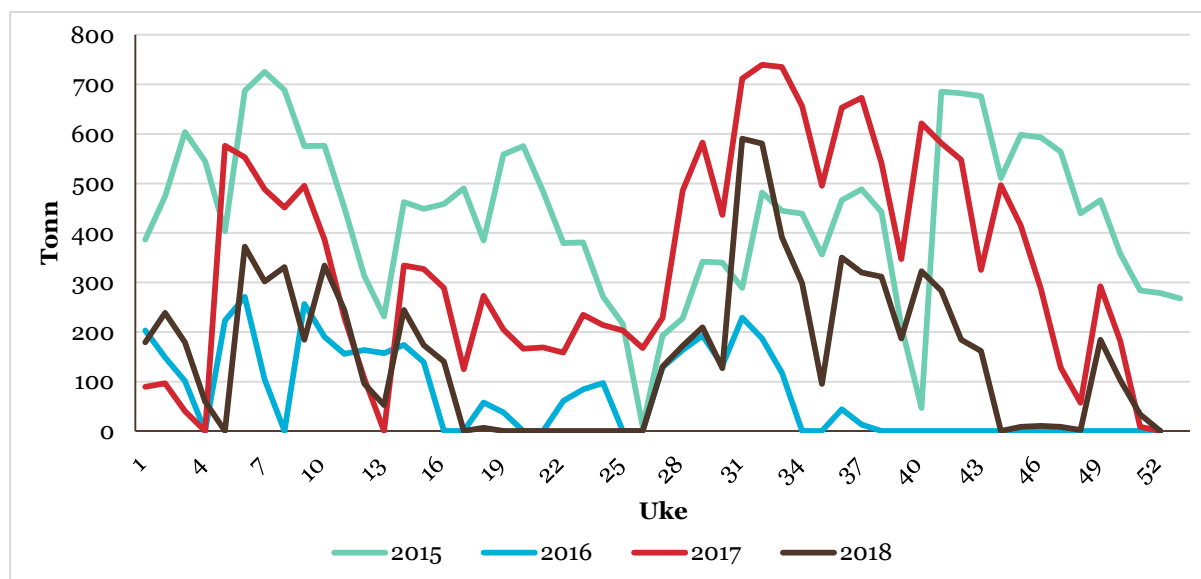
Tabell 11: Tilførsler og engrossalg av egg 2014–2018. Tonn

	2014	2015	2016	2017	2018
Tilførsler til eggpakkerier	60 454	60 662	61 487	63 148	63 519
Engrossalg	60 587	60 439	62 304	63 572	63 994
Differanse tilførsler og engrossalg	-134	247	-80	159	300
Beregnet reduserte mengder produsert pga. førtidsslakting av verpehøns	1 124	2 233	737	582	775

Kilde: Nortura

Aktørene i eggmarkedet har mulighet til å få priskompensasjon ved innenlands produksjon av skilleprodukter (plomme og hvite) som en del av markedsreguleringen for egg. Det kan fastsettes satser for salg av eggeplomme og/eller eggehvite. De senere årene er det kun eggehviten som er blitt kompensert, da eggeplomme er et attraktivt produkt i markedet. Det ble i 2018 gitt priskompensasjon for om lag 2 059 tonn eggehvite.

Engrossalget er en beregning med utgangspunkt i tilførslene, justert for import og eksport av skallegg (ferske hønseegg), samt lagerendringer for egg og eggprodukter m.m.

Figur 18: Reguleringslager av skallegg i 2015–2018. Tonn

Kilde: Totalmarked kjøtt og egg

Egg til konsum i Norge er norskprodusert. Med den korte holdbarheten konsumegg har, innebærer dette at produksjonen må ligge noe over markedsbalansen for å dekke etterspørselstopper. Overproduksjon reguleres ved hjelp av førtidsslakting av verpehøns og lagring av egg til industri, delvis etterfulgt av skillevirksomhet som også er det reguleringsvirkemiddel. Salget av egg er økende. De tre siste årene har det vært en begrenset bruk av førtidsslakting av verpehøns sammenlignet med årene før, se Tabell 11. Periodevis har det vært mye skallegg på reguleringslager som følge av overskuddsproduksjon. Ved inngangen til 2018 var lageret på 179 tonn, og utover i året har reguleringslageret variert fra uke til uke, og på det meste var lageret på 590 tonn i uke 31, jf. figur 18. Til sammenligning var det største lageret på 740 tonn i 2017. Ved utgangen av 2018 var lageret igjen tomt.

Det er fem eggpakkerier i Norge. To av dem dominerer markedet, og har en samlet markedsandel på 90 prosent. Markedsregulator Nortura er den desidert største.

I tillegg til salg gjennom eggpakkeriene, selges det betydelige mengder egg direkte fra gården, gjennom Bondens marked eller andre kanaler for dirktesalg. Dirktesalget har økt betydelig gjennom mange år, men ser nå ut til å ha stabilisert seg. Dirktesalget i 2017 var på 6 935 tonn, om lag 32 tonn høyere enn i 2016. Tall for dirktesalg for 2018 er ikke tilgjengelige ennå. Se tabell 12 for detaljert oversikt over utviklingen av dirktesalget.

Tabell 12: Utvikling av dirktesalg av egg i perioden 2012–2017. Tonn

År	Direktesalg	Endring fra året før
2012	5 445	48,7 %
2013	5 945	9,2 %
2014	6 701	12,7 %
2015	6 629	-1 %
2016	6 903	4 %
2017	6 935	0,5 %

Kilde: Landbruksdirektoratet

4.6.1 Lite internasjonal handel med egg og eggprodukter

Egg er et produkt som først og fremst produseres for innenlands konsum, og det er lite internasjonal handel med egg og eggprodukter. Norge produserer salmonellafrie egg²² i tilstrekkelige mengder til å dekke eget forbruk. Det er likevel behov for noe import av skallegg for å supplere norsk produksjon av eggprodukter i perioder gjennom året. I 2018 importerte Norge 17 prosent mindre egg enn i 2017. Noe av årsaken er en større dekning av norske egg og at det igjen var egg på reguleringslager gjennom store deler av året. Det var også behov for førtidsslakting.

Det foregår noe utenlands bearbeiding (UB) av eggprodukter i EU. Gjennom UB sendes skallegg ut som råvare og tas inn som bearbeidede/konserverte eggprodukter. I tillegg sendes det noe produkter til den norske delen av kontinentalsokkelen, norskeide fartøy, fly, Svalbard og Jan Mayen.

Norge har en tollfri EU-kvotest for import av 290 tonn konsum- og produksjonsegg (befruktede egg), samt en WTO-kvotest med redusert toll på 1 295 tonn for import av konsumegg. Utnyttelsesgraden av kvotene er lavere og har sunket det siste tre årene. I 2016 ble EU-kvotest utnyttet med 86 prosent, i 2017 med 65 prosent og i 2018 er kvotestutnyttelsen kun 57 prosent. WTO-kvotest viser samme trend og ble utnyttet med 32 prosent i 2016, 24 prosent i 2017 og 20 prosent i 2018.

Tabell 13: Import og eksport av egg og eggprodukter 2015–2018. Tonn

	2015	2016	2017	2018	Endring siste år
Import					
Hønseegg (ferske konsumegg)	203	697	482	400	-17 %
Helegg, tørket (helegg pulver)	20	13	0	0	-
Helegg, ellers (heleggmasse, langegg m.m.)	31	29	30	21	-29 %
Eggalbumin (eggehvite), tørket	93	99	79	76	-3 %
Eggalbumin (eggehvite), ellers	0	0	27	46	72 %
Eksport					
Hønseegg (ferske konsumegg)	159	61	123	345	181 %
EGGEPLOMME	0	0	51	0	-100 %
Helegg, tørket (helegg pulver)	0	40	0	0	-
Helegg, ellers (heleggmasse)	1	41	0	0	-
Eggalbumin (eggehvite), tørket	2	6	6	0	-100 %
Eggalbumin (eggehvite), ellers	1 113	1 143	1 138	1 549	36 %

Kilde: SSBs handelsstatistikk.

Tallene refererer til handel med hele egg, egg uten skall og deler av egg på tolltariffens posisjon 04.07 og 04.08, samt eggalbumin på posisjon 35.05.

²² Det er kun Sverige, Danmark, Finland og Norge som produserer salmonellafrie egg i Europa.

4.6.2 Eggprisene varierer gjennom året

Produsent- og engrosprisene på egg fra ulike driftsformer og spesialiteter er differensiert på grunnlag av ulike driftskostnader og ulike behov i markedet. Prisnoteringen for planlagt gjennomsnittlig engrospris omfatter alle egg av klasse A, dvs. forbrukerkvalitet, med unntak av økologiske egg.

Planlagt gjennomsnittlig engrospris blir satt av markedsregulator for et halvår om gangen. For første halvår 2018 var den kr 19,35 per kg, en økning på 15 øre fra halvåret før. Planlagt gjennomsnittlig engrospris for andre halvår gikk ned igjen med 10 øre til kr 19,25 per kg. Oppnådd pris for første halvår 2018 endte 10 øre under planlagt gjennomsnittlig engrospris for perioden, mens avviket var 3 øre under for andre halvår. Se for øvrig Målprisrapport 2017–2018²³.

Produsentprisen er den prisen eggpakkeriet betaler til produsenten for innleverte egg, og i første halvår 2018 var produsentprisen kr 14,85 per kg. For annet halvår 2018 gikk produsentprisen ned med 31 øre til kr 14,54 per kg.

Omsetningsavgiften på egg var kr 0,70 per kg for hele 2018, noe som var en økning på 20 øre fra året før. Det har vært overskudd i markedet og omsetningsavgiften har vært brukt til markedsregulerende tiltak som blant annet førtidsslakting av verpehøns.

---

²³ Målprisrapport 2017–2018 (Landbruksdirektoratet, 2018). Rapport nr. 25/2018.

5 Poteter, grønnsaker, frukt og bær

Lagringsgrønnsaker i tilstrekkelige mengder og kvalitet var i salg til oppstart av ny sesong. Unntaket var gulrot. En kjølig vår slo om til hete, som preget avlinger og priser på poteter, grønnsaker, frukt og bær resten av sesongen. Langvarig høstregn i Rogaland og Trøndelag ga avlingsskader.

Poteter hadde en omsetningsnedgang, men avlingene ble i gjennomsnitt bra. Små grønnsaksavlinger som følge av tørken førte til høyere priser. Avlingene av kepaløk ble hardest rammet. Også andre produkter opplevde avlingssvikt. Purre, vårløk, rosenkål og knollselleri tålte tørken bedre. Det var etterspørselssvikt for mange grønnsaker i varmen, men gulrot var et unntak.

Fruktavlingene var større enn på veldig mange år. Bæravlingene ble mindre, men av god kvalitet. Avlingen modnet raskt og på samme tid, og innhøsting ble en utfordring.

Ved årsskiftet hadde alle målprisprodukter, med unntak av tomater og epler, oppnådd et prisuttak i markedet over målpris. For poteter ble verdiuttaket i markedet 10,7 mill. kroner høyere enn hva nivået på målprisen tilsier, mens det samlede verdiuttaket for grønnsaker og frukt var 35,5 mill. kroner høyere enn målprisen legger opp til.

Markedet for frukt og grønnsaker skiller seg på mange måter fra øvrige markeder i norsk jordbruks- og matproduksjon. Det er den sektoren i landbruket som har størst importkonkurranse, og det foreligger ingen form for mottaks- eller forsyningsplikt, tilsvarende det som finnes for kjøtt, melk og korn. Verdikjeden har i tillegg få virkemidler til å regulere markedet. På tross av produksjonsplanlegging kan værforhold bidra til at tilførselene med få dagers mellomrom veksler mellom mangel på produkter og deretter overskudd. Les mer om markedet for grøntsektoren i Markedsrapport 2016²⁴.

Utviklingen i forbrukermarkedene for hhv. poteter, veksthusgrønnsaker, frilandsgrovnnsaker og frukt og bær er omtalt i avsnitt 5.1–5.5. I omtalen har vi vektlagt sesongen 2018–2019. Les om prisutviklingen for målprisvarene i avtaleåret 2017–2018 i Målprisrapport 2017–2018²⁵. Verdiuttaket i grøntsektoren samt oppnådde priser for målprisvarene per første halvår av avtaleåret 2018–2019 er omtalt i avsnitt 5.6. I avsnitt 5.7. omtaler vi utviklingen i produksjonen av frukt og grønt til norsk bearbeidingsindustri.

5.1 Salgsnedgang for poteter, men greie avlinger i sum

I juni 2018 kom norske ferske **poteter** inn i markedet, etter en lengre periode med svært liten tilgang på norske lagringspoteter og et dårlig utvalg av sorter. Parallelt ble utenlandske nypoteter omsatt fra tidlig i april. Det ble solgt lite norske poteter på sommeren, som bidro til senere innhøsting av tidligpotetene. For markedet var dette greit, i lys av at avlingsprognosene for høsten så dårlige ut.

Da det viste seg at en høyere andel av avlingen enn normalt besto av små knoller, endret grøntbransjen størrelseskravene til konsumpoteter for å utnytte mest mulig av avlingen. I september ble det klart at avlingene på landsbasis kunne bli høyere enn året før, og at størrelsen på knollene også var overraskende stor i enkelte distrikt. Vanning hadde bidratt positivt. Store nedbørsmengder hindret imidlertid innhøstingen av poteter utover høsten, spesielt i Rogaland og Trøndelag. Mengden med poteter som ble lagt på lager overskred dermed ikke nivået til de to foregående årene.

Matkvaliteten var jevnt over lavere enn i 2017 og variasjonen større enn tidligere år. Kvalitetsmessige utfordringer var primært vekstrelaterte, som skurv, sprekker og krakelering. På tross av dette var det mer poteter på lager ved årsskiftet enn på samme tid året før. Dette skyldtes blant annet at omsetningen gikk ned i andre halvår, sammenliknet med samme periode i 2017. På årsbasis utgjorde nedgangen for vanlige konsumpoteter nær 20 prosent fra 2017. For **mandelpoteter** bidro større avlinger og lavere omsetning til

²⁴ Landbruksdirektoratet (2017). *Markedsrapport 2017*. Rapportnr. 9/2017.

²⁵ Landbruksdirektoratet (2018). *Målprisrapport 2017–2018*. Rapportnr. 25/2018.

betydelig større lagerbeholdninger enn ett år tidligere. Salgsnedgangen var på over 10 prosent for siste halvår og for året sett under ett. Omsetningen av **småpoteter** viste en vekst på over 25 prosent andre halvår 2018, og lagerbeholdningene var betydelig større enn året før. Denne salgsøkningen kompenseres ikke for nedgangen i forbruk av vanlige poteter og mandelpoteter.

Figur 19: Dunce av Jens K Styve.

5.2 Veksthusgrønnsaker med ulik skjebne

Vinterproduksjon av agurker er kostbart og energikrevende, men produktet har preferanse foran importerte agurker pga. god kvalitet. Stor etterspørsel førte tidvis til for små tilførsler vinteren 2018. Vinterproduksjonen av klasetomater og cherrytomater ble større enn normalt med økt etterspørsel. Hovedsesongen som fulgte for de to produktene artet seg ulikt. Tilgangen på agurker var liten og prisene høye, mens det jevnt over var rikelig med tomater og stor importkonkurranse.

5.2.1 Lite og dyr agurk

Sesongen 2018 for agurker skilte seg betydelig fra året før, både med hensyn til produksjon og etterspørsel. Fra sesongstart om våren var avlingene lavere enn prognosert pga. kulde og høye strømregninger. Deretter fulgte sommervarme og et høyt salg. Den lange varmeperioden tærte etter hvert på plantene og reduserte produksjonen. Det samme gjorde begrensede tilførsler av CO₂ hos noen produsenter. Kvaliteten på agurkene var gjennomgående meget bra, og interessen var stor frem til sesongslutt. Kombinasjonen av høy etterspørsel og lavere produksjon førte til underdekning i markedet mye av sesongen. Suppleringsimport pågikk parallelt. Norske priser var høyere enn normalt, blant annet på grunn av knapphet og høye priser i Europa. Dette dempet importkonkurranse. Norske produsenter måtte imidlertid tåle en periode med lavere oppgjørpriser om høsten for å møte lave importpriser, på tross av at norske tilførsler var for små. På årsbasis var det en omsetningsnedgang på 6 prosent, primært på grunn av lavere produksjon.

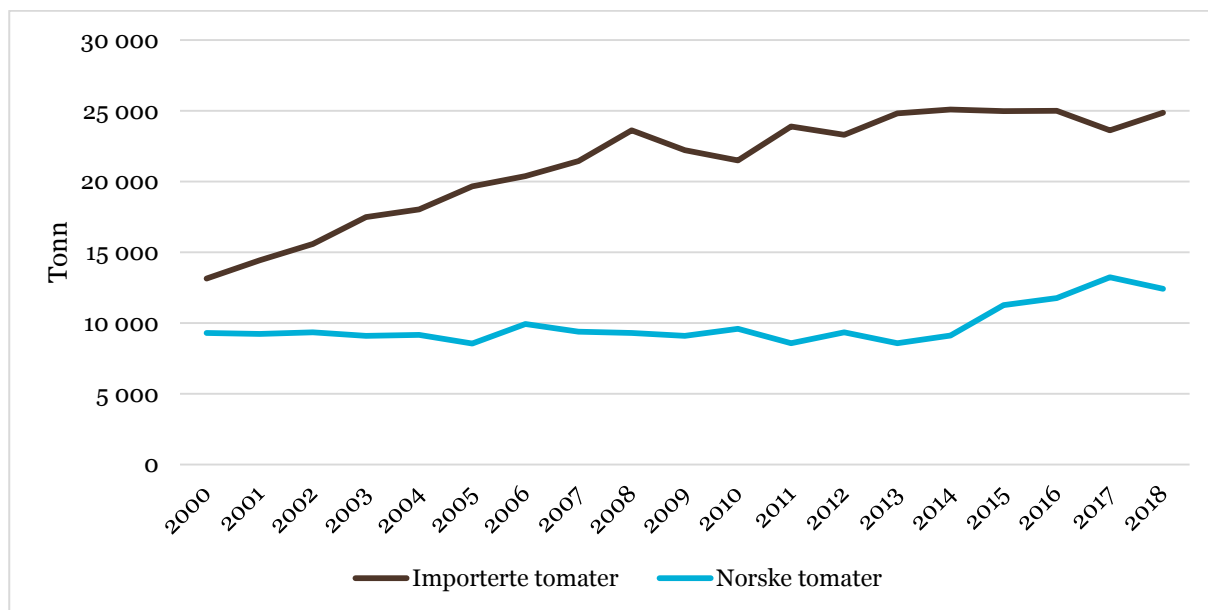
5.2.2 Tomat utfordret av import igjen

Hovedsesongen for tomater startet en uke senere enn året før. Sortene som ble plantet denne sesongen har mindre avling og bedre kvalitet enn de produsentene brukte før. Tanken var at betalingsviljen ville øke, men resultatet viste det motsatte. Det var rikelig med importtomater å se i butikkene, på tross av god kvalitet på de norske tomatene og til dels store tilførsler i løpet av varmeperioden i mai-juni. Tendenser til lageroppbygging av tomater holdt prisene nede.

Omsetningen var god i perioder, men mye av vekstsesongen var preget av en overskuddssituasjon med et sviktende salg, tidvis svært lave priser og konkurranse med importerte varer. Først når produksjonen gikk ned utpå høsten, og det samme skjedde i Europa, ble det for lite tomater i markedet. Det ble behov for suppleringsimport, og prisene økte. Norske tomater ble i noen tilfeller høstet for grønne, for å dekke tilførselene i denne perioden.

Nær alle typer norske tomater viste en reduksjon i salget i 2018, sammenliknet med 2017. Importen av tomater steg igjen i 2018 etter en liten nedgang i 2017. Som vist i figur 20 økte importen mer enn nedgangen i salget av norske tomater.

Figur 20: Omsetning av norske tomater og import av tomater, 2000–2018. Tonn

Kilde: Landbruksdirektoratet og SSB

Alle typer tomater, både konvensjonelle og økologiske

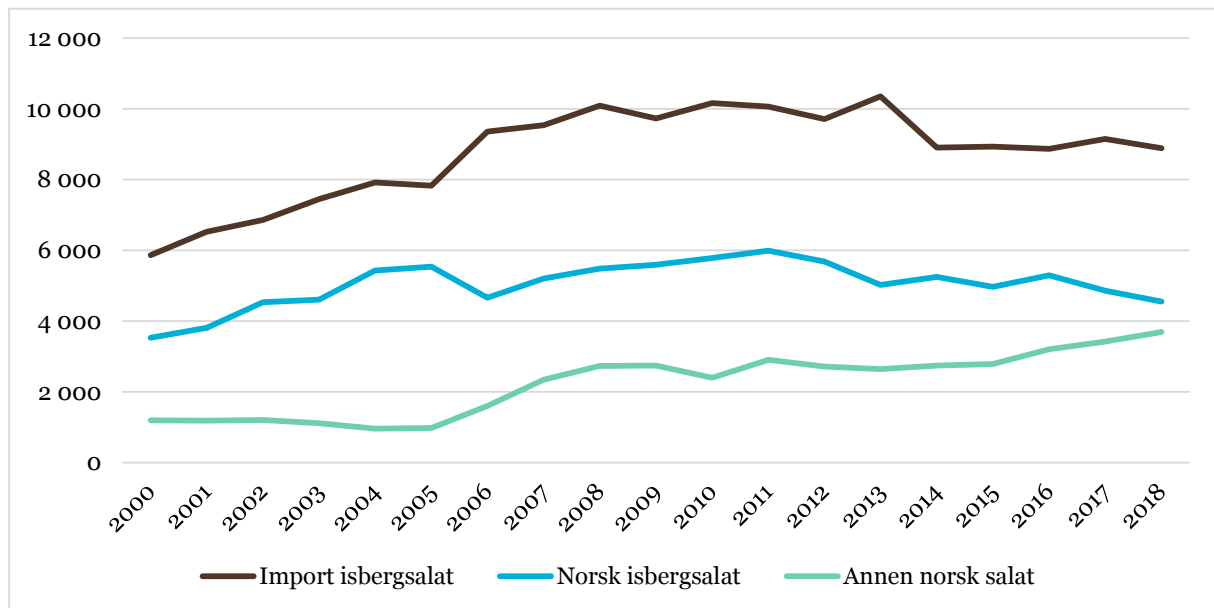
5.3 Norske grønnsaker fikk en knekk i varmen

Med unntak av gulrot var norske lagringsgrønnsaker i salg til oppstart av ny sesong. Senere ble varmt vær en utfordring for de fleste grønnsakene dette året, enten fordi høstklar avling ble for liten, eller fordi salget avtok. Langvarig tørke førte også til usikkerhet om den fremtidige kvaliteten på grønnsakene. I Trøndelag måtte noen grønnsaker tåle tørke, så flom, og deretter frost, før de endelig kunne bli høstet. Nivået på avlingsskade ble betydelig. Verst gikk det ut over gul og rød løk, som ble utsatt for mye og langvarig høstregn etter tørken. Lagerbeholdningene ble redusert med rundt 70 prosent sammenlignet med 2017. Prisnivået på grønnsaker holdt seg generelt høyt i vekstsesongen 2018, fordi det var små avlinger i både Norge og resten av Europa.

5.3.1 Negativ påvirkning på isberg av sterk varme

Normalt er salater ferdigutviklet til ulike tider i ulike regioner om våren. I 2018 var det ingen produsenter som høstet spesielt tidlig, men til gjengjeld ble isbergsalat i mange dyrkingsområder ferdig samtidig. Det ble raskt markedsdekning. Etter hvert som høye temperaturer og tørt vær dominerte, dukket det opp kvalitetsutfordringer som normalt viser seg senere på sommeren. Produksjonen ble etter hvert så lav at noen markedsaktører hadde vanskelig for å sikre sine tilførsler. Kvalitetsutfordringer, stor utsortering, knappe tilførsler og behov for suppleringsimport til industri vedvarte utover hele sommeren. I de seneste dyrkingsområdene på Vestlandet regnet det uavbrutt i ukevis, slik at innhøsting ble hindret. Kort tid før sesongslutt var det imidlertid markedsdekning, som følge av lavere salg.

Sett under ett hadde 2018 en omsetningsnedgang sammenliknet med 2017. De siste årenes utvikling i omsetning av norsk isbergsalat og importert kvantum, samt norsk omsetning av andre salater er vist i figur 21. Forbruket av isbergsalat har beveget seg over mot det store utvalget av andre norske salater og bladprodukter.

Figur 21: Omsetningen av hhv. norsk og importert isbergsalat (hel), samt annen norsk salat i 2000–2018. Tonn

Kilde: Landbruksdirektoratet og SSB

Alle tre kategorier omfatter konvensjonell og økologisk produsert vare, importert isbergsalat inkluderer i tillegg salat til industri, annen norsk salat omfatter salater i veksthus og på friland, samt ruccola og spinat.

5.3.2 Stressmodning, avlingskade og små lagerbeholdninger av løk

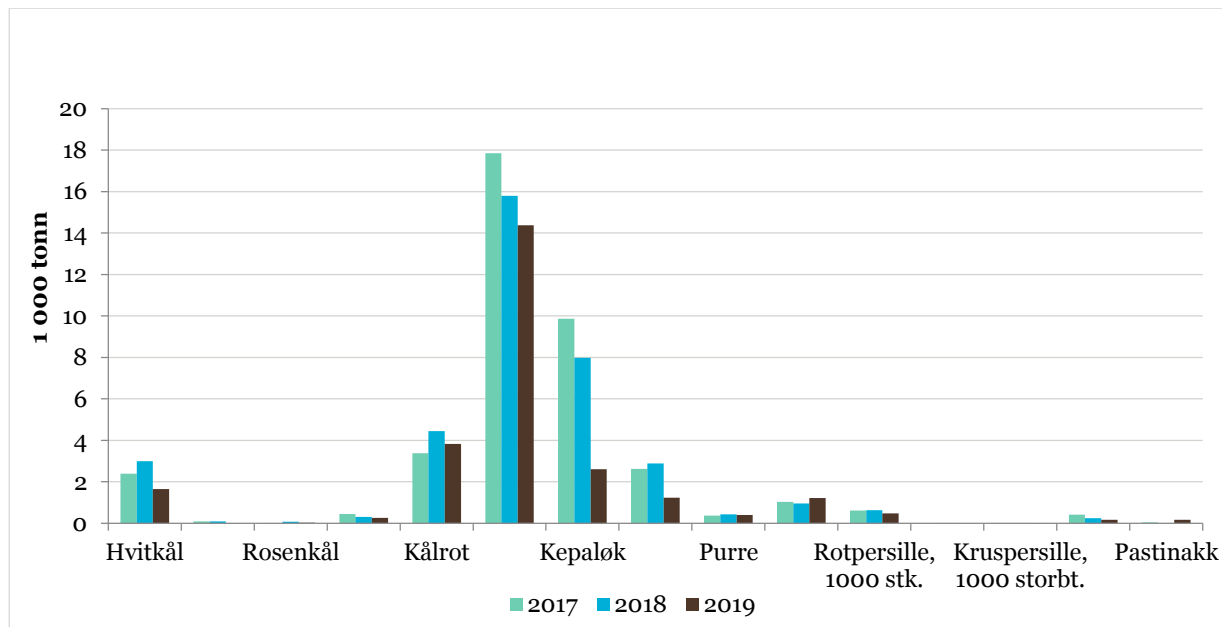
Lagringssesongen for gul **kepaløk** avsluttet noe tidligere enn normalt, noe som fremskyndet behovet for suppleringsimport. Det var likevel fortsatt noe lagringsvare igjen i markedet da ny bunteløk ble høstet i slutten av juni 2018, slik den pleier.

Det ble omsatt utenlandsk tørket løk inntil ny norsk tørket løk kom på markedet i begynnelsen av august. Uker med svært høye temperaturer i norske dyrkingsområder reduserte avlingene og økte andelen av små løk betydelig, på tross av vanning. Paradoksalt nok bidro også våte forhold i nord og vest til at tilførslene av løk ble knappe utover høsten. Høste- og tørkeforholdene i Trøndelag var lenge så krevende at en del løk måtte tas inn rett før frostens frembrudd, uavhengig av om den var tørr eller ikke. Lagringskvaliteten var dermed usikker.

Nye produktspesifikasjoner fra markedsaktørene bidro til at mest mulig av avlingen kunne bli utnyttet i konsummarkedet, og salget var godt for alle størrelsessorteringer. Løk var en av kulturene som ble hardest rammet av tørken. Avlingene ble mer enn 50 prosent mindre enn normalt, og for enkelte produsenter mye mindre enn dette. Suppleringsimport startet tidlig og var dyrere enn normalt. Mangel på løk i store deler av Europa presset opp prisen i Norge og på verdensmarkedet. Norsk sesongslutt er prognosert uvanlig tidlig og det kan bli krevende å skaffe løk utover vinteren. I sum for året var det en omsetningsnedgang på over 800 tonn, eller 6 prosent for gul løk, mens rød løk var nær uendret fra 2017.

Vårløk hadde en god sesong. Fra juni dominerte en stabil markedssituasjon med godt salg og ekstra fin kvalitet, inntil mildværet i Sør-Norge tok slutt sent i november, og sesongen var over. Prisen holdt seg høyere enn normalt, noe som bidro til å kompensere for kostnader ved vanning. Etter fjorårets omsetningsnedgang snudde forbruket til en ny vekst på over 20 prosent for norsk vårløk. **Sjalottløk** økte ytterligere i omsetning, med rundt 120 tonn eller 17 prosent fra 2017.

Purre fikk raskt markedsdekning og hadde fin kvalitet fra starten av sesongen i juli. Salget var stort sett bra, men noe tregere i august. Purren hadde god vekst i varmen, når den ble vannet. Tidvis førte dette til at en del altfor store purreløk var i omsetning i konsummarkedet. Kvaliteten liknet den som etterspørres i storhusholdningsmarkedet eller industrien. Prisene ble holdt oppe av vedvarende dyr import, og omsetningen økte noe i 2018.

Figur 22: Lagerbeholdning grønnsaker per 1. januar 2019. 1 000 tonn

Kilde: Landbruksdirektoratet

5.3.3 Svak etterspørsel etter hvitkål, turbulent blomkålmarked

For kålvekstene var vekstsesongen 2018 preget av variasjoner i tilførsler, etterspørsel og kvalitet, og følgelig store svingninger i markedsbalansen. Valg av sorter ble svært ulikt påvirket av de spesielle sydlandske værforholdene i Sør-Norge.

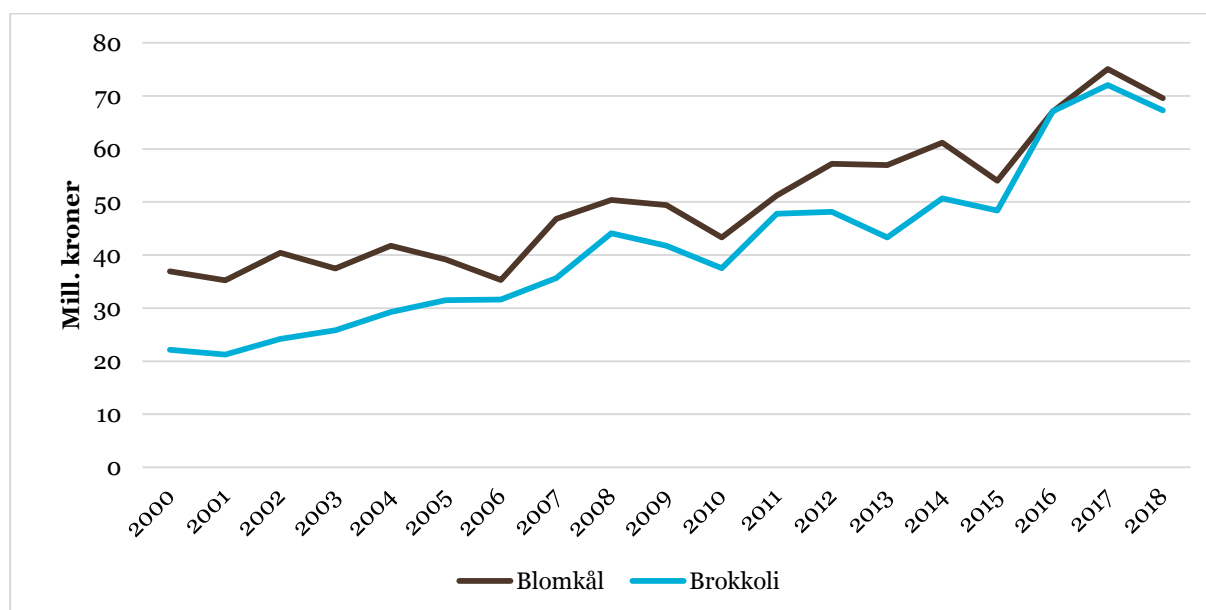
I 2018 startet sesongen for **hodekål** så raskt at det ble krevende å høste fort nok til at kvaliteten holdt mål. Noe kål vokste i stykker eller sprakk. Parallelt med norsk nykål ble det solgt lagringskål og importert nykål. Samtidig stagnerte salget av kål i varmen, og det ble lageroppbygging. Tørke og angrep av kålmøll reduserte etter hvert kålavlingene, noe man fryktet at ville skape mangel senere i året. I kampanjeperioden for fåriskål skulle høyere pris enn normalt bidra til å bremse forbruket noe og sikre leveranser lenger ut i tid. I tillegg skulle oppgjørspriksen bedre sikre produsentene i en krevende sesong. Det ble likevel priskrig i butikk og stor omsetningsvekst.

Utover høsten fulgte bra kvalitet, selv om størrelsene på hodene varierte. Åkrene måtte høstes flere ganger for å finne kål av riktig størrelse. Tilstrekkelige tilførsler og jevnt salg førte til god markedsbalanse og mindre prispress enn normalt, fordi det var forventninger om knapphet i lagringssesongen. Avlingene viste store lokale og distriktsmessig forskjeller, men lageret ser likevel ut til å holde fremover på grunn av lavere forbruk enn forventet. Det var imidlertid for lite av stor hvitkål til industriformål, mens for rødkål ble det et overskudd og eksport til surkålproduksjon i Danmark. For året under ett gikk salget av hvitkål nok en gang ned, nå med 6 prosent. Rødkål viste en betydelig vekst. For begge var lagerbeholdningene langt lavere enn normalt ved årsskiftet.

Blomkål hadde en tidlig sesongstart. Mye høsteklar norsk vare ble tilgjengelig, samtidig som kostbar importert blomkål skulle selges ut. Sammen med et tregt salg i sommervarmen skapte dette et marked i ubalanse, og prisen ble halvert. Senere snudde situasjonen til små tilførsler og dårlig kvalitet. Gjennom sommeren var det raske skiftninger mellom store og små leveranser og varierende etterspørsel, som var i

utakt med hverandre. Høsten var preget av små tilførsler i både Norge og Europa, slik at prisen holdt seg på et høyt nivå i flere måneder. Norsk blomkål hadde på dette tidspunktet god kvalitet, men i likhet med hodekål var åkrene ujevne og måtte plukkes over mange ganger. Selv om salget var jevnt og markedsbalansen bedre de siste ukene før sesongslutt sent i november, var en prisnedgang nødvendig for å tilpasse seg billig import fra Spania.

Brokkoli opplevde betydelige kvalitetsutfordringer, knappe tilførsler og ubalanse i markedet. Suppleringsimport til rimelige priser skapte hard konkurranse for norsk brokkoli, og bidro til å holde norsk prisnivå nede. Senere tok produksjonen og etterspørselen seg opp, og kvaliteten ble bra. Dette hadde sammenheng med at enkelte sene sorter tålte varmen bedre enn de tidlige sortene. Innen sesongen var slutt i november viste omsetningen en reduksjon på nærmere 20 prosent mot året før. På landsbasis har salget av norsk brokkoli hatt en god vekst over de siste årene, og verdien av omsetningen fra produsent er nå på nivå med blomkål, jf. figur 23. Prisutviklingen har ikke vært like god som for blomkål i samme periode, men produksjonen har økt.

Figur 23: Verdi (produsentpris x omsatt mengde fra produsent) av blomkål- og brokkoliomsetningen for 2000–2018. Mill. kroner

Kilde: Landbruksdirektoratet

Høstens **rosenkål** viste seg å ha god kvalitet, og avlingene ble store. Sortene som er i bruk tålte sommeren godt. En tidlig sesongstart kombinert med treg omsetning utover høsten, førte imidlertid til dårlig kvalitet i butikk. En del rosenkål ble liggende uker i innpakning, noe den tåler dårlig. Nyhøstet rosenkål var derimot fin, på tross av at værforholdene varierte under høsting. Det er vanligvis preferanse i markedet for norsk rosenkål, men lave priser i EU bidro til at enkelte aktører hoppet av norske bestillinger og valgte import, selv om importkvaliteten generelt er dårligere. Likevel gikk salget av norsk vare opp med 25 prosent i 2018. **Grønnkål** viste igjen en betydelig nedgang i omsetningen.

5.3.4 Flott kvalitet og liten utsortering i ny sesong for gulrot

For de viktigste rotvekstene, bortsett fra gulrot, var det overlapp mellom lagringssesongen og oppstart av ny norsk vekstsesong. Sommeren 2018 sviktet omsetningen for mange av produktene, parallelt med at folks middagsvaner endret seg. Men også her skilte gulrot seg ut, med et jevnt og godt salg. Det var lenge frykt for at tørke, etterfulgt av regn og høye temperaturer, ville føre til at rotvekstene sprakk når veksten tiltok igjen. Usikkerhet om mengder og lagringskvalitet for disse grønnsakene påvirket markedet.

For **gulrøtter** ble det ingen sesongoverlapp i 2018, på grunn av dårlig overvintringsevne og stor utsortering av råtne røtter på lager. Høsting av ny buntgulrot var i gang i hele landet i slutten av juni, og pakket kilosvare

kom snart etter. I motsetning til de andre rotgrønnsakene var salget bra, og markedet var i god balanse. Kvaliteten var veldig fin, men utover høsten ble det krevende å finne riktig høstetidspunkt. Hos noen produsenter hadde åkrene spirt i flere omganger og utviklingen til plantene varierte. I tillegg ble sesongens gulrøtter ekstra lange, fordi de søkte seg dypere ned i jorda etter vann.

Etter at de første avlingsprognosene viste mindre avling og større avlingsvariasjoner enn året før, fulgte betydelige nedbørmengder i viktige dyrkingsområder. Det skapte store regionale utfordringer med innhøsting, og bidro til drukning og avlingsskade i en del åkre. I siste halvdel av oktober var det fortsatt mye uhøstet gulrot i Trøndelag og Rogaland. Forholdene ga mindre lagerbeholdning av gulrot ved årsskiftet enn året før, som var et svakt år. Markedet fryktet at avling som hadde stått ute i mye regn kunne få dårligere lagringsegenskaper enn det som ble høstet før regnet. Inntil årsskiftet var imidlertid utsorteringsgraden spesielt lav sammenliknet med tidligere år. For året under ett ble det en salgsnedgang på nær 4000 tonn eller 13 prosent for gulrot. Hovedårsaken var at tilførslene ble begrenset våren 2018, og overgangen til import startet tidligere enn vanlig.

Knollselleri fra 2017-sesongen holdt seg stort sett bra på lager og kunne selges langt utover i juni, til ny sesong var i gang. De nye avlingene var gode, omsetningen var jevn, og prisene stabile, i et marked i balanse. Kvaliteten på knollsellerien var meget stabil og god. Produsenter som vannet fikk knoller med fin størrelse, men hos andre ble de noe mindre. Omsetningen for året var på nivå med 2017. Lagerbeholdningene, og dermed tilgangen for de neste månedene, var nær 30 prosent høyere enn på samme tid året før. Dermed vil det trolig være norsk knollselleri i markedet frem til ny norsk sesong.

Kålrot hadde en noe senere sesongstart enn året før, men for øvrig var mye det samme. Gammel og ny sesong overlappet hverandre i mesteparten av juni. Det var tendenser til at gammel kålrot hadde kvalitetsutfordringer, og i noen butikker fortrenget dårlig utsortering salget av ny og frisk vare. Omsetningen gikk tregt utover sommeren, på tross av tilstrekkelige tilførsler. Noen røtter var trene med svekket kvalitet, men dette var ikke lett å se. Mye av høsten var det stabile markedsforhold, men et moderat salg. Usikkerhet knyttet til avlingsmengder og kvalitet for lager var stor, men avlingene ble greie. Som vanlig kom en kraftig salgsøkning før jul, med til dels lave priser i butikk. På årsbasis gikk forbruket av kålrot noe opp igjen sammenliknet med året før, mens **pastinakk** og **persillerot** hadde en reduksjon.

5.3.5 Proteinrike planter under lupen

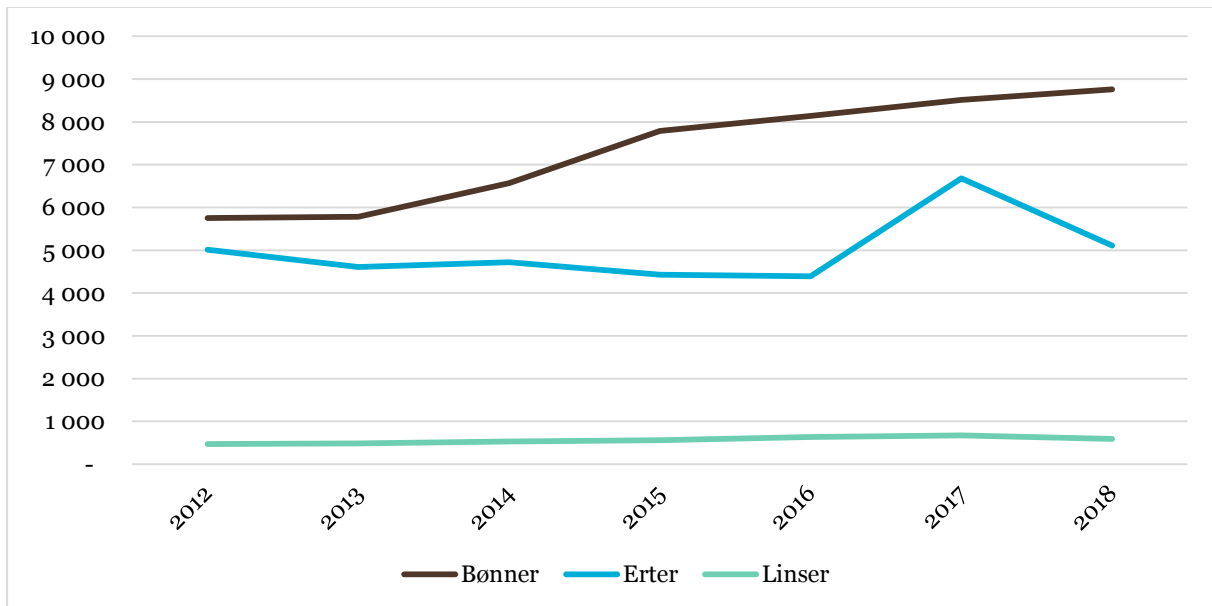
Not today, Dagros, er navnet på en norsk vegetarburger, som beskriver dagens planteproteintrend på en god måte. Den økende interessen for kjøtterstatninger kommer ifølge Nofima²⁶ i stor grad fra kjøttspisere som ønsker å redusere inntaket av kjøtt, også kalt fleksitarianere.

Trenden fører til økt etterspørsel etter proteinrike planter som erter, bønner og linser. Som vist i figur 24 har importen av et utvalg av bønner og linser økt de siste fem årene. Importen av erter var spesielt høy i 2017, da det ble importert omtrent 1 500 tonn mer tørkede erter av *pisum sativum*, vanlige grønne erter, enn normalt. Importen gikk litt ned igjen i 2018. Undersøkelser Nofima har gjennomført tyder på at etterspørselen etter norske bønner og erter også har økt noe de siste årene.

OECD-FAO framskrivninger²⁷ viser en nedgang i kjøttforbruket i EU den neste tiårsperioden, noe som tyder på at planteproteintrenden vil fortsette.

²⁶ Nofima (2018) Planteproteintrenden i Norge- markedsversikt og fremtidsperspektiver. No 25/2018

²⁷ OECD-FAO (2018) Agricultural outlook 2018-2027

Figur 24: Import av planteproteiner fra 2012–2018. Tonn

Kilde: SSB handelsstatistikk. Grafen inkluderer ikke ferdig bearbejdede produkter

5.4 Store og smakfulle fruktavlinger

Værforholdene i 2018 var betydelig bedre egnet for frukt dyrking enn året før. Kort oppsummert ble sesongen 2018 svært god for norsk frukt, i likhet med resten av Skandinavia og Europa. Unntaket i Norge var plommer på Østlandet.

Avlingene vi referer til under er i henhold til Fruktlagerinspektøren²⁸. Per nå er dette den mest fullstendige oversikten over omsetningen på landsbasis. Omsetning gjennom store grossister, som ukentlig blir rapportert til Landbruksdirektoratet, er ikke identisk. Den er oftest noe lavere. Mengder som ligger til grunn for søknad om produksjonstilskudd hos Landbruksdirektoratet vil være høyere enn begge de førstnevnte, fordi de omfatter gårdssalg og annet, som ikke fanges opp på annet vis.

5.4.1 Fine epler til konsum, mye modnet samtidig

Epler til forbrukermarkedet utgjorde 7 301 tonn, som var en økning fra året før, men fortsatt mindre enn etterspørselen. Avlingen hadde fin kvalitet, og eplene var ekstra søte og smakfulle helt fra sesongstart i begynnelsen av august. Noen sorter, slik som discovery, fikk imidlertid små frukter grunnet tørke. I slutten av august ble store mengder høstet, fordi alle sortene var modne. Bra salg og kvalitet på konsumepler hindret ikke at en del epler begynte å gå til press, et bruksområde det var altfor lite råvare til. Da de siste eplene ble høstet sent i september begynte lagrene å bli fulle, og fruktlagrene pakket for fullt utover i oktober. I sum ble omsetningen god, selv om enkelte aktører hadde ventet mer. Spesielt ut på høsten er sortsutvalget begrenset, noe som muligens bidrar til å bremse salget.

Kvaliteten holdt seg godt til sent på høsten, men da ble det en del utsortering av sorten aroma. Eplene hadde ikke tålt de store mengdene med sollys som kom. Frukten ble isteden råvare i saftproduksjon. Mot slutten av den tollbelagte perioden var det kun et begrenset utvalg av epler av sorten rubinstep og elstar tilgjengelig. Årets avling ble den største siden 2008.

²⁸ Fruktlagerinspektøren (2018). Fruktoppgåve 2018 fra Fruktlagerinspektøren. <https://www.grontprodusentene.no/fruktoppgave-2018-fra-fruktlagerinspektoren/>

5.4.2 Mer pærer og moreller, mindre plommer

Pærer hadde den beste sesongen på mange år, med fin kvalitet og en avling på 444 tonn, eller nær tre ganger kvantumet i 2017. Likevel var mengdene begrensede og holdt kun til en uke eller to med omsetning hos enkelte markedsaktører. Høstperioden varte fra tidlig i september til midten av oktober, og flere sorter økte i omfang.

Moreller modnet tidlig i alle distrikter, i overgangen juni-juli. Stedvis gikk utviklingen raskere enn bøndene klarte å høste. Solrikt vær ga mye sødme, god kvalitet og mindre råte på bærene, men noe varierende størrelse. Hovedtyngden av moreller kom i juli og skapte en produksjonstopp, men et godt salg bidro til at prisnivået holdt seg oppe. Da sesongen var over i første halvdel av august hadde avlingen nådd 668 tonn, en økning på over 50 prosent fra året før.

Plommer produseres fortsatt ikke i tilstrekkelige mengder til å dekke etterspørselen. Selv om 1 527 tonn i 2018 var over gjennomsnittet fra 2010–2017 gikk plommeavlingen ned sammenlignet med året før. Årsaken var at produksjonen på Østlandet kom dårlig ut av vær-situasjonen, og at størrelsen på plommene var mindre enn normalt de fleste steder. Det var markedsdekning midt i august, da flere sorter etter hvert var i markedet samtidig. Sesongen varte fra slutten av juli til siste del av september.

5.5 En kort og intens sesong med mindre bær

Noe som så ut til å bli en relativt sen sesongstart for bær snudde til unormalt tidlig, rundt to uker før for både jordbær og bringebær. I større grad enn tidligere år overlappet avlingene hverandre fra ulike produksjonsmetoder som tunnel, under duk eller på friland.

5.5.1 Jordbær med varierende kvalitet

Jordbær hadde forutsetninger for en bra sesong, med god blomsterdanning om høsten og overvintring under snødekke. Likevel ble det mindre bæravling. Høye temperaturer og en rekordrask utvikling om våren og forsommeren førte til et stort vanningsbehov og en tidlig høstestart i mange dyrkingsområder. Første innhøsting fra friland var 1.juni. Det ble utfordrende å få på plass plukkemannskaper to uker før avtalt tid. En del jordbær ble ikke høstet, mye modnet samtidig, og i noen felt ble det en god del små bær. Tilførselene utover sommeren svingte mellom rikelige og knappe. Etterhvert var det dårlig markedsdekning og behov for suppleringsimport, men det var også lite bær i Europa. En del av jordbærene som ble presentert i dagligvarebutikkene hadde varierende kvalitet mht. modningsgrad og størrelse, samt svekket holdbarhet. Blant alle bær-sortene som nå er tilgjengelige gikk dette spesielt ut over den yndede sorten korona. Den nye norske sorten saga fikk imidlertid gode tilbakemeldinger.

Jordbærsesongen ble avsluttet rundt midten av august, en måned tidligere enn i fjor. Registrert omsetning gjennom store norske grossister gikk ned med godt over 400 tonn eller nær ti prosent i 2018, etter en større oppgang året før. I tillegg kommer bær som selges direkte fra produsenter til forbrukere.

5.5.2 Søte bringebær i et uoversiktlig marked

Bringebær hadde en del vinterskader i noen dyrkingsområder, grunnet kombinasjonen av tele og vårsol eller gnagere. Sesongen startet brått, og førte til en kort blomstringsperiode. Videre ble det krevende å kompensere høy fordampning med vanning. Tuneller dempet solinnstråling og temperatur for noen, men for andre ble det varmere under duken. Værtypen ga mindre sykdom, som gråskimmel, men derimot mer skadedyr. Bringebærene var tørre og modnet rask, slik at bærkvaliteten jevnt over ble svært god. Fargen var imidlertid noe blekere enn vanlig. Avlingene varierte fra rekordstore til 30 prosent under normalen. Små avlinger skyldtes stort sett mindre bærstørrelse enn normalt. Mye bær kom i markedet på en gang, og skapte en uoversiktlig situasjon. Hovedsesongen varte bare litt over tre uker, eller på det beste i fem uker, der vanning med spreder kjølte plantene. Omsetningen gjennom de store grossistene var på under 800 tonn, eller 40 prosent lavere enn året før.

5.6 Høyere prisnivå enn normalt i grøntsektoren

Landbruksdirektoratet har sett på prisutviklingen for poteter, grønnsaker frukt og bær, men med hovedvekt på målprisproduktene, jf. tabell 14.

I første halvdel av avtaleåret 2018–2019 ble målpris oppnådd for alle produktene, med unntak av tomater og epler. Landbruksdirektoratet har beregnet hvor mye av jordbruksavtalens midler som er tatt ut i markedet ved årsskiftet i avtaleåret 2018–2019. For poteter ble prisuttaket i markedet 10,7 mill. høyere enn hva nivået på målprisen tilsier. Samlet for grønnsaker og frukt var det et prisuttak i markedet på 35,5 mill. kroner mer enn hva målprisene legger opp til, og for grønnsakene alene 37,3 mill. kroner høyere. Prisutviklingen for de enkelte produktene er omtalt nedenfor.

Prisuttak og verdiuttak

Faktisk prisuttak i markedet er noteringspris, men blir også omtalt som oppnådd pris. Noteringspris og målpris blir sammenliknet på ukebasis. Når de sammenlignes for avtaleår, er det som vektete og akkumulerte priser. Verdiuttaket er et produkt av omsatt mengde og pris. Et verdiuttak basert på akkumulert målpris blir kalt verdiuttak målpris. Et verdiuttak basert på akkumulert noteringspris blir omtalt som verdiuttak i markedet. Differansen mellom disse viser avstand mellom verdien som målprisen gir mulighet for og oppnådd verdi i markedet.

Tabell 14: Akkumulerte priser for potet, grønnsaker og epler avtaleåret 2018–2019, per 31. desember 2018. Øre per kg eller per angitt enhet

Vareslag	Målpris	Noteringspris	Avvik	Verdiuttak, 1 000 kr
Potet	472	515	43	10 726,4
Kepaløk	734	821	87	5 168,7
Purre	1782	1849	67	850,2
Hvitkål	668	726	58	1 331,7
Rosenkål	1555	1560	5	52,0
Blomkål, 1 000 stk.	883	1112	229	9 602,0
Gulrot	952	1006	54	8 232,8
Knollselleri	1802	1963	161	1 373,3
Isbergsalat, 1 000 stk.	918	978	60	3 561,0
Agurk	786	848	62	10 500,3
Tomat	1836	1724	-112	-3 393,6
Epler	1680	1651	-29	-1 738,6

Kilde: Landbruksdirektoratet

Lite tydet på at det ville bli et overskudd av **poteter**, og det var lenge usikkerhet knyttet til kvalitet. Dette bidro til å opprettholde produsentprisen, som lå over målpris. Med høyere priser ble verdiuttaket i markedet høyere enn hva målprisen legger opp til og høyere enn året før. Salget av norske poteter gikk imidlertid ned.

Mindre produksjon av **agurk** i Norge og Europa førte til at omsetningen var mindre enn i samme periode året før. Kombinert med stor etterspørsel ble oppgjørpris til produsent betydelig høyere enn tidligere. Verdiuttaket i markedet var høyere enn målprisen skulle tilsi og mye bedre enn tilsvarende periode i 2017–2018. Importkonkurransen var liten denne sesongen.

Produksjonsoverskudd, sviktende salg og konkurranse fra import førte til periodevis svært lave priser for runde **tomater**. Gjennomsnittlig oppgjørpris til produsent var noe høyere enn året før, og avstanden til målpris krympet, på tross av at målprisen hadde en liten økning. Verdiuttaket var negativt, men ikke så svakt som i første halvdel av avtaleåret 2017–2018.

Kvalitetsutfordringer og knappe tilførsler mesteparten av sommeren bidro til at oppgjørspriisen til produsent holdt seg over målpris på **isbergsalat**. I sum oppnådde produsentene høyere pris enn hva målprisen ga mulighet for i første halvår av avtaleåret 2018–2019. Dermed ble verdiuttaket betydelig bedre enn året før.

Avlingene ble i gjennomsnitt lave, og rundt 70 prosent mindre **løk** enn normalt ble lagt på lager. Mangel på løk i store deler av Europa presset opp prisen i Norge og på verdensmarkedet. Produsentene tok ut målpris i konsummarkedet i første halvår av avtaleåret 2018–2019. Verdiuttaket var høyere enn året før, og var et resultat av lavere omsetning og høyere priser.

Vedvarende dyr import førte til at prisnivået ble holdt oppe på norsk **purre**, og omsetningen økte noe. Norske tilførsler var tilstrekkelige, og det var mer stabile markedsforhold enn normalt internt i det norske markedet. Det uvanlige skjedde at målprisen ble tatt ut for norske produsenter i første halvår av avtaleåret 2018–2019, og verdiuttaket bedret seg igjen.

I motsetning til de siste tre årene tok produsentene ut målpris på **hvitkål** første halvdel av avtaleåret 2018–2019. Prisen holdt seg høyere enn tidligere, og prisdifferansen til målpris ble positiv. Verdiuttaket ble dermed høyere enn i forrige avtaleår, og større enn det målprisen legger opp til. Omsetningen gikk imidlertid betydelig ned.

Markedet for **blomkål** var turbulent og prisene lave inntil tilførslene ble små i både Norge og Europa. Deretter holdt gjennomsnittlig oppgjørpris til produsent seg på et høyt nivå i flere måneder, og endte på mer enn to kroner over målpris første halvdel av avtaleåret 2018–2019. Verdiuttaket ble mer enn målprisen skulle tilsi og langt høyere enn for de siste årene, selv om omsetningen gikk ned.

Produsentprisen på **brokkoli** var i gjennomsnitt 14 prosent høyere enn året før, som følge av underskudd både i Norge og utlandet.

Gode avlinger av fin kvalitet førte til nok et år med høye produsentpriser, omtrent på nivå med målpris i første halvdel av avtaleåret. Verdiuttaket ble rundt regnet det målprisen legger opp til, på tross av at målprisen på **rosenkål** ble satt opp med 47 øre i avtaleåret 2018–2019. Omsetningen steg.

I sum ble målprisen tatt ut i første halvdel av avtaleåret 2018–2019 pga. god etterspørsel i hele perioden, bra tilgang på **gulrot** av jevn kvalitet og et stabilt marked. Dette ga nok en gang gode priser og et verdiuttak som var høyere enn hva målprisen tilsier og en oppgang fra året før. Omsetningen var stabil.

Avlingene av **knollselleri** var gode, omsetningen var jevn, og prisene stabile, i et marked i balanse. Målprisen ble tatt ut, og verdiuttaket var høyere enn målprisen legger opp til i første halvår av 2018–2019. Omsetningen var stabil.

Prisen på **kålrot** var nok en gang høyere på årsbasis sammenliknet med samme periode året før. Frykt for at tilførslene til markedet ville bli for små i lagringssesongen 2018–2019 drev prisene opp i siste halvdel av 2018. Dyr import virket i samme retning.

På tross av at produsentprisen i gjennomsnitt var tre prosent høyere i 2018 enn året før tok **epler** ikke ut målpris. Årsaken er primært at målprisen ble hevet betydelig for avtaleåret 2018–2019. Verdiuttaket ble dermed lavere enn hva målprisen skulle tilsi og en reduksjon fra samme periode året før. Verdiuttaket er beregnet på grunnlag av omsatte mengder rapportert til Landbruksdirektoratet fra store norske grossister. Mengdene er ikke i tråd med den totale omsetningen i Norge eller Fruktlagerinspektørens avlingstall.

Produsentprisen på **moreller** gikk i gjennomsnitt ned med tre kroner per kg fra året før, mens **plommer** igjen holdt seg stabil.

Omsetningen av **jordbær** gikk ned, og tilførslene var for små til å dekke etterspørselen. For **bringebær** var det altfor liten produksjon i forhold til behovet i markedet. Likevel var prisene på nivå med året før.

5.7 Produksjon av frukt og grønt til bearbeidingsindustrien

Bearbeidingsindustrien i Norge har kontrakter med produsenter av grønnsaker, bær og poteter. Grønnsaker blir brukt i frosne grønnsaksblandinger, bær blir brukt til syltetøy, frosne bærblandinger og saft, mens poteter på kontrakt bl.a. brukes i pommes frites og potetchips. Råvarene som produseres på kontrakt er i stor grad spesialisert til industriformål med særlige krav til kvalitet og egenskaper. Råvarene kan derfor i liten grad bli erstattet eller erstatte tilsvarende råvarer til konsum. Epler av samme sorter som til konsum kan bli levert til pressing av saft, men det er også en egen industriproduksjon for epler. Noe epler blir også til konsentrat etter at de er presset, men omfanget av konsentratproduksjon er vesentlig redusert siden årtusensskiftet.

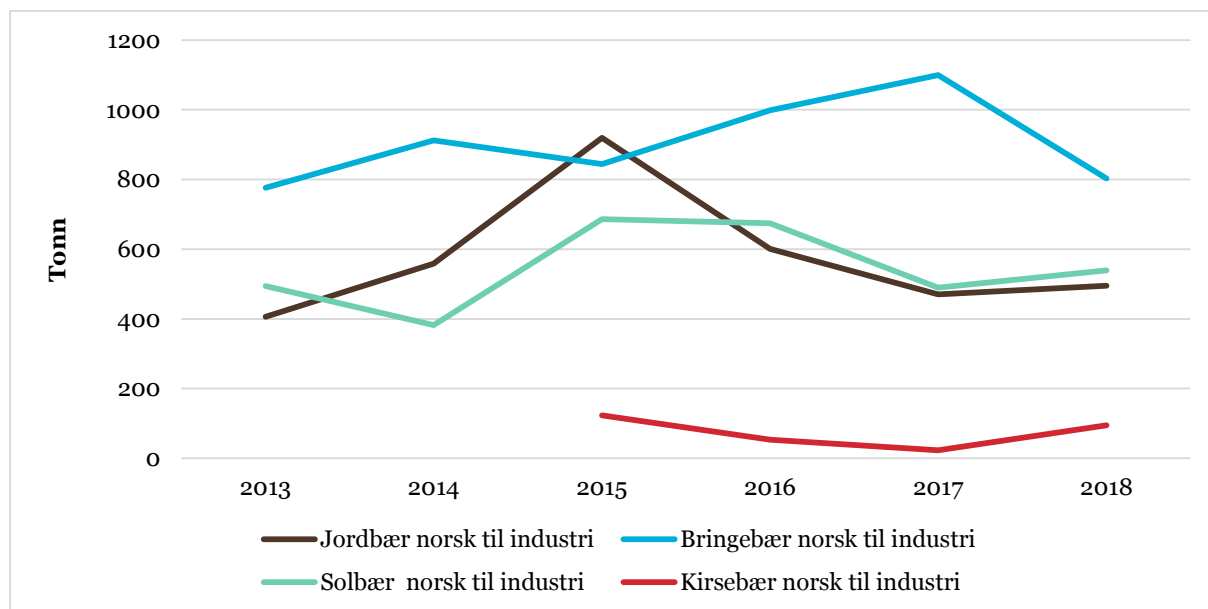
5.8 Nedgang i bringebær og høye kirsebæravlinger

For bringebær var 2018 et dyrkingsmessig krevende år, og som man kan se i figur 25 resulterte dette i den laveste avlingen på mange år. 803 tonn ble levert til industri, mens prognosen var på 1 000 tonn før sesongens start. I 2017 var norskandelen for industrien på 38 prosent, mens etter sesongen 2018 var den nede på 33 prosent.

I 2018 ble det levert 495 tonn jordbær til industri. Dette var en liten økning fra 2017, da det ble levert 470 tonn. Jordbær var den kulturen med lavest prosent norske bær, 10 prosent av jordbærene industrien brukte var norske både i 2017 og i 2018.

Det ble levert 539 tonn solbær til industrien i 2018. Dette var en høyere avling enn i 2017, men lavere enn prognosen på 750 tonn. Dette skyldes blant annet frost tidlig i sesongen. Tørken har også vært et problem for solbærene. Noen solbærdyrkere har ikke vanning og enkelte dyrkere kom dårlig ut på grunn av det.

Det ble levert 95 tonn kirsebær til industrien i 2018. Dette var over 4 ganger så mye som i 2017, da det ble levert 23 tonn. De leverte bærene var av god kvalitet. Kirsebærtrærne er store med dype røtter, og denne produksjonen ble dermed mindre rammet av tørken. En annen grunn til at det var godt med kirsebær i 2018 var at det har vært en del utskifting av trær som begynte å bære frukt denne sesongen.

Figur 25: Produksjon av norske bær til industri

Kilde: Landbruksdirektoratet

5.9 Økning i produksjon av eplekonsentrat

Det blir årlig produsert omkring 13 000 tonn epler i Norge og omtrent halvparten blir presset til saft. I 2018 ble det produsert 75 tonn eplekonsentrat av ca. 600 tonn epler. Dette er over en dobling fra 2017 hvor det ble produsert 35 tonn eplekonsentrat. Modningen startet tidlig i år på grunn av varmen og nærmest alle sortene modnet på samme tidspunkt. Dårlig lagringsstyrke på sorten aroma var også en utfordring i 2018 som gjorde at flere epler enn normalt gikk til konsentratproduksjon²⁹.

Til tross for en større konsentratproduksjon enn på mange år, utgjør norsk eplekonsentrat kun en beskjeden andel av industriens totale forbruk. I 2018 ble 0,9 prosent av eplekonsentratet produsert av norske epler, mens resten av industriens forbruk ble dekket av import. Til sammenligning var norskandelen 0,4 prosent i 2017. Fordi det er bedre betalt å levere epler til fersk juice, er det kun en liten andel norske epler som går til konsentratproduksjon.

5.10 Stabil produksjon av grønnsaker og potet på tross av tørke

I 2018 ble det produsert om lag 24 600 tonn grønnsaker på kontrakt til konserverindustrien³⁰. Dette var en nedgang på 8 prosent fra 2017, på tross av at den avtalte mengden gikk opp med 2 prosent. Der mange andre produksjoner i Norge slet med tørken, klarte kontraktdyrkerne seg forholdsvis bra. De fleste som produserer grønnsaker til industrien har vanning og dette var avgjørende for å opprettholde avlingene i 2018. Et unntak er erter som dyrkes på kontrakt på kornarealer uten vanning. Tørken førte til at mange av erteplantene kastet blomstene og som følge av dette ble avlingen sterkt redusert.

Selv om den kontraherte mengden totalt holder seg rimelig stabil, er det endringer i kontrahert mengde av de forskjellige kulturene. I 2018 var det størst økning i kontrahert mengde av sellerirot, rødbeter og aspargesbønner. Kulturer som gikk mest ned i kontrahert mengde var rødkål, purre og agurker.

To nye kulturer ble rapportert inn av kontraktdyrkerne i år, rød gulrot og persillerot.

---

²⁹ Synnøve Finden

³⁰ Landbruksdirektoratets rapportering av kontrakter på industrigrønnsaker

Tabell 15: Avtalt kvantum i tonn av kulturer dyrket på kontrakt til industri. I tonn

Kultur	2017		2018		2017/2018
	Avtalt kvantum	Oppfyltingsgrad	Avtalt kvantum	Oppfyltingsgrad	Endring i avtalt kvantum
Agurker	2 005	100 %	1 830	103 %	-9 %
Aspargesbønner	960	89 %	1 320	84 %	37 %
Blomkål	2 390	103 %	2 643	96 %	11 %
Erter	3 815	93 %	3 662	53 %	
Gulrot gul	410	79 %	702	61 %	89 %
Gulrot gul skive	120	73 %			4 %
Gulrot oransje skive	3 360	82 %	2 840	68 %	-15 %
Gulrot oransje stor	5 270	93 %	5 370	87 %	1 %
Gulrot rød			75	62%	
Hodekål	3 196	98 %	3 054	98 %	-5 %
Kålrot	520	100 %	740	99 %	43 %
Pastinakk	345	100 %	220	69 %	-36 %
Persillerot			40	63%	
Purre	650	100 %	450	100 %	-34 %
Rosenkål	1 130	106 %	1 107	105 %	-2 %
Rødbeter	1 960	97 %	2 359	99 %	19 %
Rødkål	1 182	95 %	935	96 %	-21 %
Sellerirot	655	129 %	1 195	108 %	81 %
Totalt	27 968	95 %	28 562	86%	2%

Kilde: Landbruksdirektoratet. Gulrot gul ble ikke delt inn i stor og skive i rapporteringen i 2018 derfor har gulrot gul økt mye

Potetavlingene på industripoteter økte i 2018 sammenlignet med 2017. I et lengre tidsperspektiv var 2018 et år med lave potetavlinger. Tallene for lagertellingen på potet fra 1. november 2018 viste en økning på 1,9 prosent fra 2017 av industripotet på lager. Det meste av industripotetene dyrkes på Østlandet og kunne høstes i gode forhold til langt ut i oktober. Det ble dyrket litt mer lady claire i år på bekostning av saturna som går noe ned.

6 Bearbeidede jordbruksvarer – RÅK-varer

Økt import gir økt konkurranse for norsk RÅK-industri. I 2018 ble det importert ca. 530 000 tonn sentrale RÅK-varer til en verdi av ca. 12,6 mrd. kroner, en økning på henholdsvis 1 og 4 prosent sammenlignet med 2017. Over 90 prosent av handelen med RÅK-varer skjer med EU.

Eksporten av norske RÅK-varer økte 24 prosent i mengde og 13 prosent i verdi i 2018. Totalt ble det eksportert 75 263 tonn varer til en verdi av 2,6 mrd. kroner.

Den norske RÅK-industrien er en vesentlig avtager av norskproduserte jordbruksråvarer. Totalt ble det i 2018 utbetalt 190 mill. kroner til 100 726 tonn ferdigvarer innenfor ordningen med prisnedskrivningstilskudd, en økning på 2 518 tonn fra 2017.

6.1 RÅK-ordningen skal jevne ut forskjeller i råvarepris

Ordningen med råvarepriskompensasjon (RÅK-ordningen) er forankret i EØS-avtalens protokoll 3. Formålet er å legge til rette for frihandel med industrielt bearbeidede jordbruksvarer basert på landenes egen produksjon av jordbruksråvarer. For å oppnå dette, kompenseres det for prisforskjeller på jordbruksråvarer mellom Norge og utlandet. Dermed kan næringsmiddelindustrien i Norge produsere og omsette industrielt bearbeidede jordbruksvarer basert på norskproduserte jordbruksråvarer, og samtidig være konkurransedyktig. Tilskudd og toll er virkemidler som skal utjevne forskjeller i råvarekostnader mellom norske og importerte næringsmidler som omsettes i Norge. Det skal også gjøre norske eksportprodukter innenfor ordningen konkurransedyktige på verdensmarkedet. Ferdigvarer innenfor RÅK-ordningen blir likevel stadig eksponert for sterkere internasjonal konkurranse, siden det har vært en betydelig økning i importen de siste ti årene.

Dette kapitlet beskriver markedssituasjonen for sentrale RÅK-varer ved å se på import- og eksportutvikling, samt tilskuddsutbetalinger. Utvalget består av de mest sentrale RÅK-varene som bakervarer, pizza, pasta, saus, sjokolade og sukkervarer. RÅK-varenummer for «non-food artikler» som skinn, hår, tobakk, samt dyre- og fiskefôr er ekskludert fra utvalget. Utvalget inkluderer heller ikke de varenumrene i tolltariffen hvor det utelukkende klassifiseres RÅK-varer som ikke produseres i Norge, som kaffe, te og soyasaus. Varegruppene som blir presentert består av flere varenumre i tolltariffen, hvor tilnærmet like produkter er klassifisert. For nærmere informasjon om hvilke varenummer i tolltariffen som inngår i de ulike varegruppene se tabell 25.

I avsnitt 6.2 og 6.3 er henholdsvis import- og eksportutviklingen for RÅK-varer og markedsposisjonen for norske RÅK-varer beskrevet. I avsnitt 6.4 fremkommer utbetalingen av tilskudd til norske RÅK-varer i 2018.

6.2 Fortsatt økende import av RÅK-varer

I 2018 ble det importert ca. 530 000 tonn utvalgte RÅK-varer til en verdi av 12,6 mrd. kroner. Mengden importerte RÅK-varer økte med 1 prosent, sammenlignet med året før. Verdien økte med 4 prosent i samme periode. Mineralvann stod for en stor del av denne økningen, men importen av melkebaserte drikkevarer, brødvarer og øvrig bakverk økte også. Over 90 prosent av importerte RÅK-varer kom fra EU-land i 2018. Den største andelen, tilsvarende 23 prosent, ble importert fra vårt naboland Sverige.

Tabell 16 og tabell 17 viser utviklingen i import av et utvalg sentrale RÅK-varer de siste tre årene, samt for 2005. Pizza, sjokolade, sukkervarer og sauser er varegrupper det utbetales tilskudd til gjennom RÅK-ordningen og som avtar store mengder norske jordbruksvarer. I tillegg inkluderes andre varegrupper der det har vært en betydelig endring i importen det siste året.

Tabell 16: Importert mengde sentrale RÅK-varer i 2005 og perioden 2016–2018. Tonn.

Varegruppe	2005	2016	2017	2018	Endring % 17/18	Endring % 05/18
Yoghurt	650	5 008	4 605	4 572	-1 %	>200 %
Melkebaserte drikkevarer syrnet/usyrnet	2 999	3 742	4 914	6 347	29 %	112 %
Osteerstatninger*	-	1 721	1 565	1 562	0 %	-
Barnemat og morsmelkerstatning	1 218	3 695	3 582	3 578	0 %	194 %
Sukkervarer	21 091	25 913	24 106	20 153	-16 %	-4 %
Sjokolade	15 343	19 252	19 479	17 268	-11 %	13 %
Sjokolademasse	3 799	4 569	4 509	4 689	4 %	23 %
Iskrem	2 447	3 922	3 005	4 151	38 %	70 %
Deiger	2 700	10 967	12 798	13 068	2 %	>200 %
Pasta og lignende	13 084	26 112	27 215	27 846	2 %	113 %
Frokostblandinger, müsli og andre kornprodukter	14 788	13 900	11 033	12 179	10 %	-18 %
Knekkebrød	7 080	10 975	10 780	10 492	-3 %	48 %
Kjeks	11 770	12 730	13 361	13 283	-1 %	13 %
Kake	6 634	8 537	8 834	8 963	1 %	35 %
Pizza	7 749	9 396	9 592	10 365	8 %	34 %
Brødvarer	32 475	49 902	51 289	53 428	4 %	65 %
Øvrig bakverk	18 722	29 018	29 244	31 159	7 %	66 %
Syltetøy/pulp	3 318	2 467	1 950	2 305	18 %	-31 %
Sauser	19 350	30 919	32 515	33 182	2 %	71 %
Supper	1 141	1 719	1 784	1 599	-10 %	40 %
Andre næringsmidler	11 621	26 763	33 830	34 901	3 %	200 %
Modifisert stivelse	15 858	4 736	5 276	4 938	-6 %	-69 %
Mineralvann	32 270	101 844	117 615	124 021	5 %	>200 %
Øl	20 949	27 330	40 420	36 846	-9 %	76 %
Andre RÅK-varer	33 110	51 185	49 616	49 464	0 %	49 %
Totalt utvalg, RÅK-varer	300 166	486 321	522 918	530 360	1 %	77 %
Fiskefôr	-	332 271	282 449	323 671	15 %	-

Kilde: SSBs offisielle handelsstatistikk

* Eget varenummer i tolltariffen fra 1. januar 2014, 19019091. Derfor er det ingen statistikk for 2005.

** Fiskefôr omfattet av følgende varenumre i tolltariffen: 21.06.1001-, 9090-, og 9093. Dette er ikke med i utvalget for RÅK-varer i rapporten.

Handelsstatistikken inkluderer ikke grensehandel. Ifølge SSB brukte nordmenn 15,3 mrd. kroner på grensehandel, fra og med 4. kvartal 2017 til og med 3. kvartal 2018. Dette var en marginal nedgang på 0,7 prosent, sammenlignet med foregående firekvartalsperiode. Dette inkluderer alle varer, ikke bare RÅK-varer.

Tabell 17: Importverdien av utvalgte RÅK-varer i 2005 og i perioden 2016–2018. 1 000 kr

Varegruppe	2005	2016	2017	2018	Endring % 17/18	Endring % 05/18
Yoghurt	5 987	101 585	95 086	97 372	2 %	>200 %
Melkebaserte drikkevarer syrnet/usyrnet	48 842	98 493	143 520	193 238	35 %	>200 %
Osteerstatninger*	-	59 924	55 803	57 967	4 %	-
Barnemat og morsmelkerstatning	27 791	157 702	152 456	157 960	4 %	>200 %
Sukkervarer	664 939	1 161 751	1 122 353	1 144 840	2 %	72 %
Sjokolade	631 488	1 134 200	1 163 226	1 087 856	-6 %	72 %
Sjokolademasse	77 659	133 529	131 270	136 131	4 %	75 %
Iskrem	59 607	129 472	127 526	179 257	41 %	>200 %
Deiger	53 931	240 015	276 216	287 469	4 %	>200 %
Pasta og lignende	131 210	406 932	414 909	443 176	7 %	>200 %
Frokostblandinger, müsli og andre kornprodukter	218 478	423 730	349 326	378 535	8 %	73 %
Knekkebrød	94 276	259 504	247 968	246 896	0 %	162 %
Kjeks	225 657	351 368	374 655	375 809	0 %	67 %
Kake	184 836	319 451	336 745	343 982	2 %	86 %
Pizza	169 801	274 169	282 841	314 950	11 %	85 %
Brøddvarer	403 404	832 284	860 514	914 288	6 %	127 %
Øvrig bakverk	405 399	808 647	817 981	893 825	9 %	120 %
Syltetøy/pulp	48 172	74 212	60 843	70 083	15 %	45 %
Sauser	334 940	863 738	930 557	970 389	4 %	190 %
Supper	30 590	65 515	65 366	64 313	-2 %	110 %
Andre næringsmidler	59 190	1 269 950	1 355 885	1 393 670	3 %	>200 %
Modifisert stivelse	69 391	43 038	41 639	40 913	-2 %	-41 %
Mineralvann	190 934	1 202 122	1 321 203	1 449 584	10 %	>200 %
Øl	96 640	342 320	386 772	376 229	-3 %	>200 %
Andre næringsmidler	473 027	951 444	980 697	994 282	1 %	110 %
Totalt utvalg, RÅK-varer	4 706 189	11 705 096	12 095 354	12 613 015	4 %	168 %
Fiskefôr*	-	2 268 277	2 021 831	2 460 815	22 %	-

Kilde: SSBs offisielle handelsstatistikk

* Eget varenummer i tolltariffen fra 1. januar 2014, 19.01.9091. Derfor er det ingen statistikk for 2005.

** Fiskefôr omfattet av følgende varenumre i tolltariffen: 21.06.1001-, 9090-, og 9093. Dette er ikke med i utvalget for RÅK-varer i rapporten.

6.2.1 Redusert import av sukkervarer og sjokolade

I 2018 importerte Norge i overkant av 20 000 tonn sukkervarer. Dette var en reduksjon på 16 prosent fra året før, og det laveste importnivået på flere år. Verdien av importerte sukkervarer økte med tre prosent i 2018. Enhetsverdien for sukkervarer har vært ca. kr 45 per kg de siste tre årene, men fra 2017 til 2018 økte den med over ti kroner per kg. Godt over halvparten av importen var «sukkervarer uten innhold av kakao, ellers» på varenummer 17.04.9099. Det er mange aktører som importerer sukkervarer, eksempelvis var det 220 aktører som importerte over ett tonn sukkervarer i 2018. Norge importerer mest fra Sverige, Danmark og Nederland, som til sammen står for nesten halvparten av samlet import.

Norge importerte 11 prosent mindre sjokolade i 2018 enn året før. Totalt ble det importert i overkant av 17 000 tonn sjokolade i 2018, en reduksjon etter tre år med stabil import på ca. 19 400 tonn. Nesten 60 prosent av all sjokolade importeres under varenummer 18.06.9010 «annen sjokolade, herunder sukkervarer med innhold av kakao». Halvparten av sjokoladen importeres fra Sverige, Nederland og Tyskland, som er de

landene Norge importerer mest fra. Totalmarkedet for sjokolade i Norge er estimert til 37 000 tonn i 2018³¹. Omtrent 47 prosent av dette ble importert, noe som er tilsvarende situasjonen i 2017.

Importert mengde av sjokolademasse økte med 4 prosent fra 2017 til 2018, etter tre år med en relativt stabil import. Samlet ble det importert 4 700 tonn sjokolademasse i 2018, hovedsakelig fra Belgia og Sverige. Sjokolademasse brukes som halvfabrikata i norsk næringsmiddelindustri.

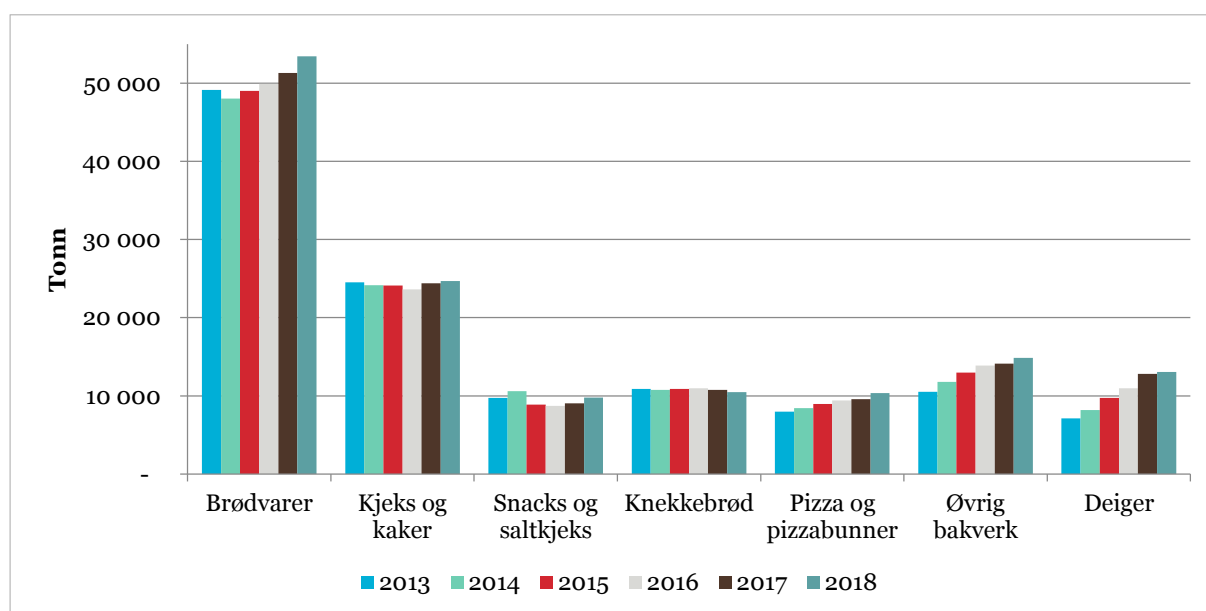
Sukkervarer og sjokolade er to varegrupper det handles mye av på dagsturer til blant annet Sverige. Slik grensehandel er ikke inkludert i statistikken, og det finnes ikke offisiell statistikk som kan gi et sikkert bilde av situasjonen. Det er imidlertid trolig at grensehandelen av sukkervarer og sjokolade har økt i 2018 som følge av høyere sukkeravgift i Norge, samt at varesendinger med verdi under 350 kroner til mottakere i Norge har avgiftsfritak.

6.2.2 Økt import av bakervarer

Totalt ble det i 2018 importert 140 750 tonn brød og bakervarer³² til Norge, en økning på ca. 4 prosent sammenlignet med 2017. Verdien av importen utgjorde ca. 3,4 mrd. kroner. Pizza hadde størst vekst i importen i 2018, mens det var nedgang for knekkebrød.

Importen av pizza økte i 2018 for sjuende år på rad. Økningen gjelder for alle varenumrene i tolltariffen pizza blir importert under, unntatt for 19.01.2097 «deiger, tilformede som inneholder kjøtt». Totalt ble det importert 10 365 tonn pizza til en verdi av 315 mill. kr i 2018. Sammenlignet med 2005 er dette en økning på 34 prosent i mengde og 85 prosent i verdi. Det ble importert pizza fra 16 land i 2018, men 88 prosent kom fra Tyskland, Italia eller Sverige.

Importen av deiger på varenummer 19.01.2092 i tolltariffen har økt i mengde og verdi de siste åtte årene. Fra 2005 til 2017 har importen økt med mer enn 200 prosent i mengde. 80 prosent av importen i 2018 kom fra Danmark, Frankrike, Belgia eller Østerrike. Det var ca. 68 aktører som importerte deig til Norge i 2018. De fire største aktørene hadde en andel på 47 prosent av importen. Figur 26 viser en gruppert oversikt over importutviklingen av bakervarer de siste fem årene.

Figur 26: Importen av ulike grupper bakervarer siste fem år. Grupperingen etter varenummer i tolltariffen er forskjellig fra grupperingen av bakervarer i tabell 16. Øvrig bakverk er delt opp i flere grupper i denne figuren.

³¹ Beregnet med utgangspunkt i mengde sjokolade det er søkt om tilskudd for i Norge, og import- og eksportstatistikk fra SSB. Sjokolademasse er ikke inkludert i dette tallet.

³² Følgende varegrupper er inkludert: knekkebrød, kjeks, kake, pizza, øvrige bakverk og deiger

Importen av frokostblandinger, müsli og andre kornprodukter steg med 10 prosent i mengde og 8 prosent i verdi i 2018, sammenlignet med året før. Men importen var fortsatt lavere enn det den var i 2016. Det er varenummer 19.04.1098 «ellers» som er størst i denne varegruppen, 85 prosent av importen kom under dette varenummeret. 69 prosent av importen kom fra Tyskland, Sverige og Danmark i 2018. Det var over 167 aktører som importerte disse varene, men de fem største aktørene foretok 62 prosent av importen.

6.2.3 Stabil import av sauser

Totalt ble det importert 33 182 tonn saus til en verdi av 970 mill. kroner i 2018. Dette er en økning på to prosent i mengde og fire prosent i verdi sammenlignet med 2017. Siden 2005 har importen økt med 71 prosent i mengde og 190 prosent i verdi.

Det ble også i 2018 importert klart mest saus på varenummer 21.03.9099 for «saus, ellers». Importen er jevnt høy på dette varenummeret og både i 2017 og 2018 var 55 prosent av importert mengde og 70 prosent av importert verdi klassifisert på dette varenummeret. «Annen tomatsaus», på varenummer 21.03.2029, sto for 30 prosent i mengde og 21 prosent i verdi av sausimporten i 2018.

Sverige, Nederland og Italia var de landene det ble importert mest saus fra, henholdsvis 19, 18 og 9 prosent av importen kom fra disse landene. Det var 770 aktører som importerte saus til Norge i 2018, men de fem største foretok 48 prosent av importen.

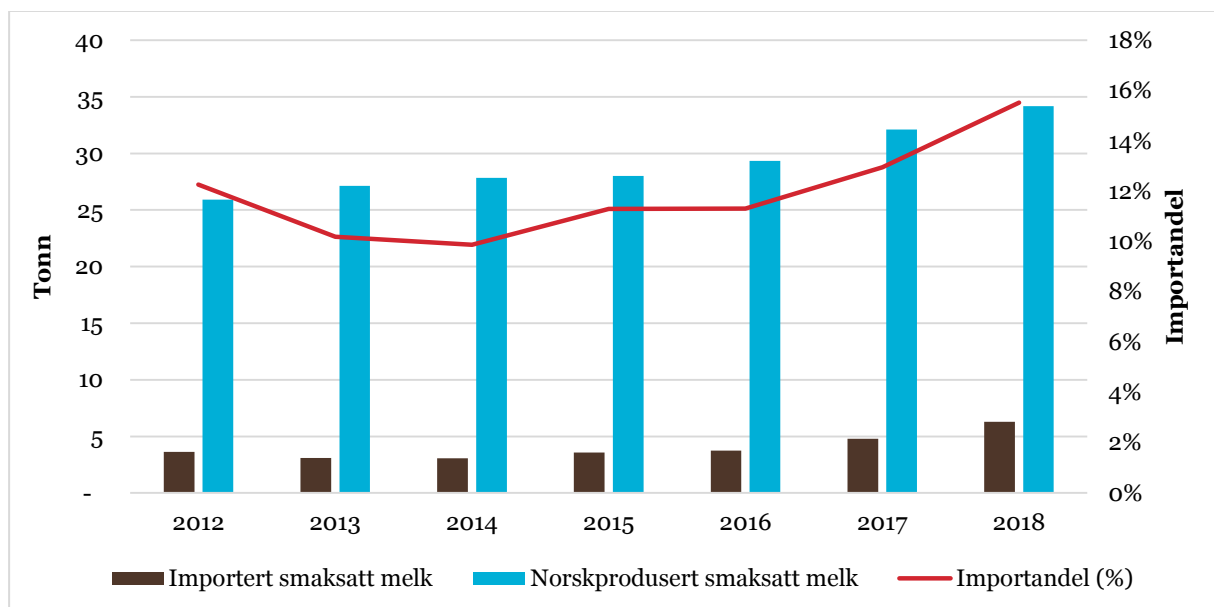
6.2.4 Stadig økning i importen av melkebaserte drikkevarer

Totalt ble det importert 6 347 tonn melkebaserte drikkevarer i 2018. Verdien på denne importen var på ca. 193 mill. kroner. Importen økte med 29 prosent i mengde og 35 prosent i verdi sammenlignet med året før. Sammenlignes importen i 2018 med 2005 har det vært en økning på 112 prosent i mengde og mere enn 200 prosent i verdi.

Melkebaserte drikkevarer består av tre varenummer i tolltariffen, hvor nærmest all import i 2018 ble gjort på varenummer 22.02.9920 som er alkoholfrie drikkevarer på basis av melk eller melkeproteiner.

Importen av disse varene kom fra 17 land. 34 prosent av importen av smaksatt melk kom fra Danmark. Nederland, Sverige og Tyskland fulgte deretter med henholdsvis 21, 19 og 16 prosent av mengden. Det var 79 firmaer som importerte disse varene til Norge. Vel 86 prosent av importen ble foretatt av de 10 største importørene innenfor denne varegruppen.

Det er ikke bare importen som har økt de siste årene, men også den norske produksjonen av smaksatt melk. Målt i kvantum har den norske produksjonen økt mer enn importen. Siden importen er relativt mye mindre enn den norske produksjonen slår det likevel ut i økte importandeler i markedet slik som figur 27 viser. Andelen importerte produkter på det norske markedet har vært stabil rundt 10–11 prosent, men steg til 13 prosent i 2017 og 16 prosent i 2018.

Figur 27: Utvikling i norsk produksjon og import av smaksatt melk. Tonn og andel i prosent

Kilde: SSB og Opplysningskontoret for melk

6.2.5 Mindre import av smaksatt yoghurt

Totalt ble det importert 4 572 tonn smaksatt yoghurt³³ til en verdi av ca. 97 mill. kroner i 2018. Dette var en reduksjon på 1 prosent i mengde og en økning på 2 prosent i verdi, sammenlignet med 2017. Det var yoghurt på varenummer 04.03.1030 i tolltariffen, med innhold av frukt eller bær, som stod for 86 prosent av importen. Ca. 90 prosent av importert smaksatt yoghurt i 2018 hadde opprinnelse fra Polen, Hellas eller Tyskland. Det ble importert yoghurt til Norge fra 13 forskjellige land og av 24 forskjellige aktører. Gjennomsnittlig enhetsverdi per kg yoghurt importert har økt med ca. 1 krone de siste tre årene.

6.2.6 Stor økning i import og forbruk av spise-is

I 2018 ble det importert 4 151 tonn spise-is³⁴ til en verdi av ca. 179 mill. kroner. Dette var en økning på 38 prosent i mengde og 41 prosent i verdi, sammenlignet med 2017. De siste årene har det vært store svingninger is-importen, men importen i 2018 er allikevel den høyeste noen gang. Importert mengde økte med 1 146 tonn, men 228 tonn av denne importøkningen var norsk is som kun ble pakket i Sverige og gjeninnført gjennom ordningen utenlands bearbeiding (UB). Hvis man ser bort fra UB var økningen i import på 918 tonn eller 31 prosent.

Utenlandsk is utgjorde 10,6 prosent av totalforbruket i Norge i 2018 mot 9,2 prosent i 2017. Totalforbruket i 2018 var på om lag 37 000 tonn, en økning på 4 400 tonn eller 13 prosent fra 2017. Økningen i forbruket av iskrem har sannsynligvis en sammenheng med den lange, varme sommeren i 2018. Det økte markedet i 2018 ble dekket av ca. 3 500 tonn norsk is og ca. 900 tonn importert is.

³³ Import under følgende varenumre i tolltariffen: 04.03.1030 «yoghurt med innhold av frukt, nøtter eller bær» og 04.03.1091 «yoghurt med innhold av smaksstoff eller kakao». Naturell yoghurt er ikke inkludert her.

³⁴ Import under følgende varenumre i tolltariffen: 21.05.0010 «Spise-is med innhold av kakao», 21.05.0020 «Spise-is ellers, med innhold av fett» og 21.05.0090 «Spise-is, ellers, annen».

Ca. 2 000 tonn av importen var is med kakao, ca.1 100 tonn var is uten kakao men med fett, og ca.1 000 tonn var is uten fett, altså saft-is. Økningen i import gjelder for alle varenummer is blir importert på, men is med innhold av kakao på varenummer 21.05.0010 hadde den største økningen på 49 prosent.

60 prosent av all spise-is som ble importert i 2018 kom fra Nederland, Slovenia eller Sverige. Dersom man ser bort ifra isen importert på UB fra Sverige ville Frankrike vært blant de tre landene Norge importerte mest fra i 2018. Gjennomsnittsprisen på is med innhold av fett er kroner 32 per kg fra Slovenia, kroner 59 per kg fra Nederland og kroner 69 per kg fra Frankrike. Det importeres altså både rimelig og dyr is.

6.2.7 Fortsatt økende import av mineralvann, men mindre import av øl

Det ble importert 124 021 tonn mineralvann til over 1,4 mrd. kroner i 2018. Dette tilsvarte en økning på 5 prosent i mengde og 10 prosent i verdi, sammenlignet med 2017. Oppgangen forklares hovedsakelig av økt import av «vann tilsatt sukker, andre søtningsstoffer eller smaksstoffer» på varenummer 22.02.1000, som sto for 70 prosent av total import. Det importeres mest mineralvann fra Sverige, Tyskland og Nederland, som til sammen representerte 62 prosent av total import i 2018.

Etter noen år med økende import av øl, var det i 2018 en reduksjon. Det ble importert 36 850 tonn øl i 2018 til 376 mill. kroner. Dette utgjorde en nedgang på 9 prosent i mengde og 3 prosent i verdi, sammenlignet med 2017. Reduksjonen skyldes i stor grad lavere import av øl fra Polen og Estland, selv om importen fra Estland fremdeles er stor. Øl importeres mest fra Estland, Mexico og Danmark. Importen fra Danmark ble doblet det siste året. I tillegg importerer Norge fortsatt mye øl fra USA, Sverige, Polen og Russland. De tre største aktørene sto for 80 prosent av total import av øl i 2018.

6.3 Stabil eksport av RÅK-varer i 2018

Det ble eksportert i overkant av 75 000 tonn RÅK-varer fra Norge i 2018 til en verdi av ca. 2,6 mrd. kroner. Dette tilsvarte en økning i mengde og verdi på henholdsvis 24 og 13 prosent, sammenlignet med året før. Økt eksport skyldes hovedsakelig mineralvann, som representerer rundt halvparten av total eksport. Dersom en ekskluderer mineralvann, var økningen i eksporten av RÅK-varer fem prosent fra 2017 til 2018. Det var en tydelig økning i eksport av sjokolade, spise-is og øl sammenlignet med fjoråret, eksporten av knekkebrød, og pizza var stabil. Andre næringsmidler har opplevd en nedgang, men står likevel for en stor andel av total eksport.

Norske RÅK-varer eksporteres i hovedsak til EU. I 2018 gikk 92 prosent av eksporten til EU og av dette gikk hele 64 prosent til Sverige. Tre prosent av RÅK-eksporten gikk til USA, som dermed er det viktigste markedet utenfor EU. Tabell 18 og tabell 19 viser utviklingen i eksportert mengde og verdi for vårt utvalg av RÅK-varer. Utvalget er kommentert først i avsnitt 6.2.

Tabell 18: Eksport av utvalgte RÅK-varer i tonn i 2005 og i perioden 2016–2018. Tonn

Varegruppe	2005	2016	2017	2018	Endring % 17/18	Endring % 05/18
Yoghurt	0	1	12	4	-67 %	-
Melkebaserte drikkevarer						
syrnet/usyrnet	0	6	12	16	30 %	>200 %
Osteerstatninger*	-	3	53	5	-91 %	-
Barnemat og morsmelkerstatning	64	16	28	25	-8 %	-60 %
Sukkervarer	5 112	989	795	810	2 %	-84 %
Sjokolade	6 318	4 051	4 017	5 079	26 %	-20 %
Sjokolademasse	138	586	647	763	18 %	>200 %
Iskrem	2 797	113	139	463	>200 %	-83 %
Deiger	8	15	14	15	12 %	97 %
Pasta og lignende	266	60	64	39	-40 %	-86 %
Frokostblandinger, müsli og andre kornprodukter	230	329	180	171	-5 %	-26 %
Knekkebrød	439	1 182	2 101	2 371	13 %	>200 %
Kjeks	160	130	204	215	6 %	35 %
Kake	512	481	411	362	-12 %	-29 %
Pizza	2 271	2 776	2 801	2 807	0 %	24 %
Brødvarer	484	1 517	1 208	1 255	4 %	159 %
Øvrig bakverk	5 306	3 099	4 135	2 780	-33 %	-48 %
Syltetøy/pulp	178	65	106	85	-20 %	-52 %
Sauser	3 548	1 209	775	1 106	43 %	-69 %
Supper	1 111	921	1 066	926	-13 %	-17 %
Andre næringsmidler	2 508	10 427	11 357	10 239	-10 %	>200 %
Modifisert stivelse	32	5	103	15	-85 %	-52 %
Mineralvann	35 770	16 423	25 414	38 232	50 %	7 %
Øl	3 228	2 459	3 196	5 282	65 %	64 %
Andre RÅK-varer	3 614	2 937	1 993	2 198	10 %	-39 %
Totalt, utvalg RÅK-varer	74 095	49 798	60 832	75 263	24 %	2 %
Fiskefôr	-	776	823	632	-23 %	-

Kilde: SSBs offisielle handelsstatistikk

* Eget varenummer i tolltariffen fra 1. januar 2014, 19019091. Derfor er det ingen statistikk for 2005.

** Fiskefôr omfattet av følgende varenumre i tolltariffen: 21.06.1001-, 9090-, og 9093. Dette er ikke med i utvalget for RÅK-varer i rapporten.

Tabell 19: Eksportverdien av utvalgte RÅK-varer i 2005 og i perioden 2016–2018. 1 000 kr

Varegruppe	2005	2016	2017	2018	Endring 17/18	%	Endring 05/18	%
Yoghurt		0	18	423	167	-61 %		-
Melkebaserte drikkevarer syrnet/usyrnet	29	95	315	379	20 %		>200 %	
Osteerstatninger*	-	75	744	213	-71 %			-
Barnemat og morsmelkerstatning	105	712	2 093	3 147	50 %		185 %	
Sukkervarer	117 836	76 314	38 937	54 094	39 %		-54 %	
Sjokolade	219 225	200 549	231 385	300 766	30 %		37 %	
Sjokolademasse	3 262	18 121	20 715	22 833	10 %		>200 %	
Iskrem	49 585	2 158	2 494	13 118	>200 %		-74 %	
Deiger	181	408	388	477	23 %		164 %	
Pasta og lignende	7 757	4 822	6 977	5 171	-26 %		-33 %	
Frokostblandinger, müsli og andre kornprodukter	4 298	6 527	4 542	3 908	-14 %		-9 %	
Knekkebrød	12 315	71 635	134 539	167 953	25 %		>200 %	
Kjeks	4 104	3 512	5 911	7 835	33 %		91 %	
Kake	12 545	18 280	15 519	14 531	-6 %		16 %	
Pizza	32 122	64 193	62 230	65 256	5 %		103 %	
Brødvarer	6 559	31 374	20 316	19 758	-3 %		>200 %	
Øvrig bakverk	102 976	87 509	107 570	88 560	-18 %		-14 %	
Syltetøy/pulp	2 722	2 069	2 043	1 621	-21 %		-40 %	
Sauser	47 371	33 181	32 329	55 221	71 %		17 %	
Supper	42 435	59 127	69 728	62 895	-10 %		48 %	
Andre næringsmidler	26 115	1 354 429	1 331 199	1 437 163	8 %		>200 %	
Modifisert stivelse	305	78	956	315	-67 %		3 %	
Mineralvann	85 722	57 739	88 792	121 421	37 %		42 %	
Øl	13 432	38 036	53 475	73 075	37 %		>200 %	
Andre RÅK-varer	69 982	86 738	58 222	71 850	23 %		3 %	
Totalt utvalg, RÅK-varer	861 983	2 217 696	2 291 842	2 591 728	13 %		201 %	
Fiskefôr*	-	24 999	64 035	48 459	-24 %			-

Kilde: SSBs offisielle handelsstatistikk

* Eget varenummer i tolltariffen fra 1. januar 2014, 19019091. Derfor er det ingen statistikk for 2005.
 ** Fiskefôr omfattet av følgende varenumre i tolltariffen: 21.06.1001-, 9090-, og 9093. Dette er ikke med i utvalget for RÅK-varer i rapporten.

6.3.1 Sterk økning i eksport av sjokolade

Det var en liten økning i eksportert mengde sukkervarer i 2018, etter en negativ trend de siste årene. I 2018 ble det eksportert 810 tonn sukkervarer til en verdi av 54 mill. kroner. Dette utgjorde en økning fra året før på 2 prosent i mengde og 39 prosent i verdi. Norge har derfor eksportert sukkervarer til en vesentlig høyere enhetsverdi enn tidligere. Det ble eksportert mest av «sukkervarer uten innhold av kakao, ellers» på varenummer 17.04.9099, samt «pastiller, sukkertøy, drops» på varenummer 17.04.9092. Gjennomsnittlig enhetsverdi av eksporterte produkter på varenummer 17.04.9099 økte fra kroner 48 per kg til kroner 69 per kg, og forklarer derfor mye av den kraftige økningen i total eksportverdi for sukkervarer. Sverige er fortsatt det landet Norge eksporterer mest sukkervarer til, etterfulgt av Tyskland og Finland. Eksporten til Tyskland var på 162 tonn i 2018, en økning fra året før. Dette er likevel lavt sammenlignet med perioden 2013–2016 hvor eksporten av sukkervarer til Tyskland var på rundt 400 tonn i året.

Eksporten av sjokolade økte i 2018. Det ble eksportert 5 000 tonn til en verdi av 300 mill. kroner, rundt 1 000 tonn mer enn året før. Enhetsverdien, som har hatt en positiv trend de siste årene, fortsatte å øke i 2018. Sverige og Tyskland er Norges største markeder med henholdsvis 60 og 30 prosent av total eksport. Det var en stor økning i eksporten til Tyskland, samt en moderat økning til Sverige. I 2017 var Danmark det tredje største eksportmarkedet, men i 2018 gikk danskenes andel av total norsk eksport ned til 3 prosent fra 18 prosent i 2018. Det var fire aktører som stod for 96 prosent av all norsk eksport av sjokolade.

6.3.2 Stor økning i iskremeksporten

I 2018 ble det eksportert 463 tonn spise-is til en verdi av 13 millioner kroner. Sammenlignet med 2017 var det en økning på 324 tonn eller over 200 prosent. De seneste årene har iskremeksporten ligget i overkant av 100 tonn i året. I 2018 gikk 58 prosent av eksporten av spise-is til Sverige og en stor del av dette var is som ble sendt til Sverige for pakking gjennom ordningen for utenlands bearbeiding. Utover dette gikk 27 prosent av eksporten til Danmark og 12 prosent til Russland. Det var åtte bedrifter som eksporterte is fra Norge i 2018.

6.3.3 Nedgang i eksport av bakervarer – men norsk knekkebrød er fortsatt populært

Totalt ble det eksportert ca. 9 800 tonn bakervarer fra Norge i 2018³⁵. Det var en nedgang på 10 prosent sammenlignet med 2017. Verdien av eksporterte bakervarer var på ca. 364 mill. kroner, en økning på 5 prosent. Den norske eksporten av knekkebrød fortsatte å øke i fjor. I 2018 ble det eksportert nesten 2 400 tonn knekkebrød, til en verdi av vel 168 mill. kroner. Økningen fra 2017 tilsvarte en vekst på 13 prosent i mengde og 25 prosent i verdi. Det meste av knekkebrødet ble eksportert til USA (44 %), etterfulgt av Frankrike (14 %), Danmark (14 %) og Italia (9 %).

Nedgangen innenfor gruppen bakervarer kan i helhet tilskrives lavere eksport av varegruppen «øvrige bakverk». Her ble det eksportert 1 355 tonn mindre varer enn året før, og eksportverdien falt med 19 mill. kroner. Dette tilsvarte et fall på 33 prosent i mengde og 18 prosent i verdi. Det er varenummer 19.05.9098 som sto for hele nedgangen i eksporten for denne varegruppen. På dette varenummeret inngår bakverk som ikke hører hjemme andre steder på posisjon 19.05.

Av hele varegruppen bakervarer eksporterte Norge mest til Danmark, Sverige, Finland og USA. Rundt 70 prosent av eksporten gikk til disse landene. Det var 76 bedrifter som eksporterer bakervarer fra Norge i 2018.

6.3.4 Økt eksport av sauser

Det ble eksportert 1 106 tonn saus fra Norge i 2018 til en verdi av 55 millioner kroner. Dette var en økning på 43 prosent i mengde og 71 prosent i verdi sammenlignet med 2017. Det landet Norge eksporterte mest

³⁵ Følgende varegrupper er inkludert: knekkebrød, kjeks, kake, pizza, øvrige bakverk og deiger

saus til i 2018 var Ghana, hvor det ble sendt 245 tonn saus på varenummer i 2018, etterfulgt av Storbritannia og Sverige. Det var kun en aktør som eksporterte til Ghana og denne eksporten utgjorde 21 prosent av den norske eksporten av saus i 2018. Eksporten til Ghana ble doblet fra 2017 til 2018. Det landet som økte importen av norsk saus mest, var imidlertid Storbritannia som gikk fra 7 tonn i 2017 til 209 tonn i 2018. I 2017 var Tsjekkia det landet Norge eksporterte mest saus til, men i 2018 gikk eksporten til Tsjekkia ned med 106 tonn eller 43 prosent. De fem største aktørene sto for 89 prosent av eksporten av saus i 2018 og 43 prosent av eksporten ble foretatt av en enkelt aktør.

6.3.5 Økt eksport av mineralvann og øl

Det var en økning på 50 prosent i eksporten av mineralvann fra Norge i 2018, sammenlignet med 2017. Totalt ble det eksportert 38 232 tonn mineralvann. Sverige er fremdeles det viktigste eksportmarkedet for norsk mineralvann, og mottok over 90 prosent av eksporten i 2018. Tyskland ble det nest viktigste markedet i 2018, da deres import av mineralvann fra Norge økte med nesten 3 000 tonn fra året før.

Eksporten av øl har vært økende de siste årene, og var på det høyeste nivået på lang tid i 2018. Totalt ble det eksportert 5 282 tonn øl, en økning på 65 prosent sammenlignet med året før. Verdien av eksporten steg med 37 prosent. Norge eksporterer dermed øl til en høyere enhetsverdi i 2018, enn i 2017. Danmark var det største eksportmarked i 2018, etterfulgt av Sverige og Storbritannia. Disse tre landene mottok til sammen 67 prosent av eksportert mengde. Dersom en ser på eksportverdien øker Storbritannias andel mens andelen til Danmark går ned. Dette tyder på at britene drikker mer norsk øl fra mikrobryggerier med høyere enhetspris, enn danskene som drikker mest ordinær øl med lavere enhetspris.

6.4 Mindre prisforskjeller ga reduserte utbetalinger av RÅK-tilskudd

Det utbetales tilskudd som råvareprisutjevning til et utvalg av RÅK-varer som produseres i Norge basert på norske jordbruksråvarer. Landbruksdirektoratet har oversikt over norsk produksjon og råvareforbruk for den delen av RÅK-industrien som søker om tilskudd. Kun en liten del av norsk iskremproduksjon mottar tilskudd så det gir ikke et representativt bilde av norsk iskremproduksjon. Derfor er ikke iskrem tatt med i tabellen.

Tabell 20: Utvikling for ferdigvarer som det er søkt om tilskudd for og som omfattes av PNS-ordningen

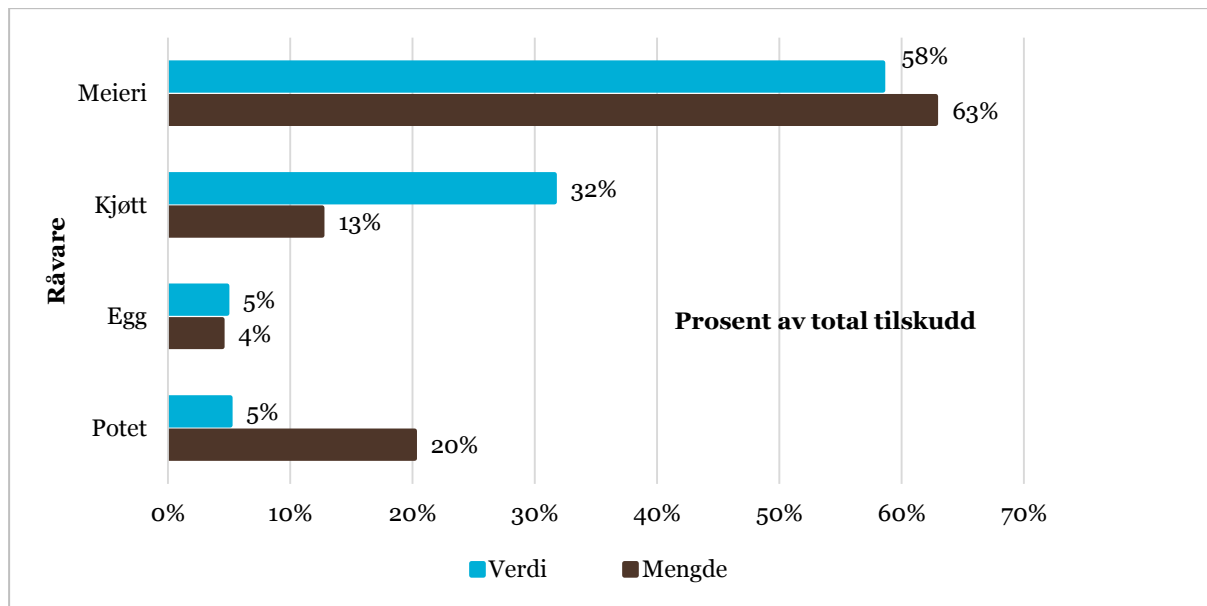
Varegruppe	Mengde (1 000 kg)				Verdi (1 000 kr)			
	2016	2017	2018	Endring 17/18	2016	2017	2018	Endring 17/18
Sukkervarer	2 371	2 268	2 125	-6 %	2 060	1 867	1 796	-4 %
Sjokolade	28 597	28 579	28 108	-2 %	51 026	39 335	28 201	-28 %
Næringsm. av mel, stivelse eller maltekstrakt	9 067	8 853	9 396	6 %	13 739	14 713	15 414	5 %
Pasta	3 143	3 101	3 345	8 %	3 722	3 547	2 865	-19 %
Brød, kaker og annet bakverk	13 560	14 187	14 398	1 %	15 123	17 431	13 121	-25 %
Pizza	22 927	23 152	22 820	-1 %	115 931	130 583	113 301	-13 %
Sauser og preparater for tillaging av sauser mm.	3 483	3 439	5 453	59 %	4 553	3 921	3 954	1 %
Supper og buljonger	4 859	4 854	4 482	-8 %	11 209	14 049	11 419	-19 %
Totalt	88 007	88 434	90 127	2 %	217 363	225 446	190 070	-16 %

Kilde: Landbruksdirektoratet

Fra 2017 til 2018 var det en økning i omsøkt mengde på to prosent. Det er størst økning i omsøkt mengde for «sauter og preparater for tillaging av sauser og andre tilberedte næringsmidler». Grunnen til denne økningen er at flere dressinger som tidligere ble produsert med importerte råvarer, nå blir produsert med norske råvarer. Det er en lav andel tilskuddsberettigede råvarer i dressing og endringen i beløp er derfor svært liten. Totalt sett var det en nedgang i utbetalt beløp på 16 prosent. Nedgangen i utbetalingen skyldtes reduserte PNS-satser i 2018 for enkelte råvarer, som følge av lavere prisforskjeller mellom internasjonale råvarepriser og norske råvarepriser.

6.4.1 Mest tilskudd til meierivarer

Det ble utbetalt ca. 190 mill. kroner i prisnedskrivning (PNS) i 2018. Dette beløpet ble søkt om på grunnlag av forbruk av 21 500 tonn meieri-, egg-, potet- og kjøttråvare. Figur 26 viser hvordan tilskuddsmidlene fordelte seg på råvare, målt i mengde og verdi.

Figur 28: Fordeling av PNS-tilskuddsmidler utbetalt for bruk av råvaregrupper i 2018, målt i verdi og mengde

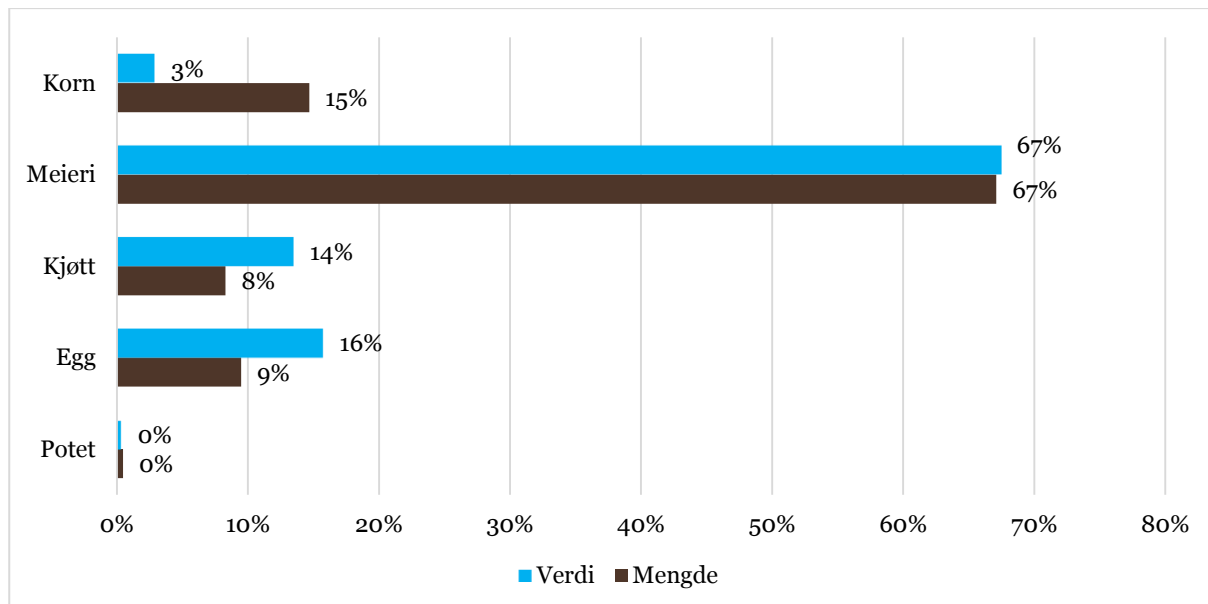
Figur 28 viser at det er meierivarer som industrien mottar mest tilskudd for. Totalt gikk ca. 58 prosent av tilskuddet til meieriråvarer, og 63 prosent av kvantumet som mottok tilskudd var meieriråvarer. 58 prosent av tilskuddet til meieriråvarer ble utbetalt til bedrifter som benyttet 4 800 tonn av råvaren modnet ost til industri. Av øvrige meieriråvarer var det melkepulver av ulike kvaliteter som mottok mest i tilskudd. Omregnet til melk ble det utbetalt tilskudd i RÅK-ordningen til 121 mill. liter melk i 2018. Kjøttsorteringer mottok 60 mill. kroner i prisnedskrivning i 2018. Totalt ble det utbetalt tilskudd til 2 709 tonn kjøtt. Dette utgjorde 32 prosent av tilskuddsutbetalingene, men bare 13 prosent av kvantumet. «Storfekjøttsortering 14 %» er den største kjøttråvaren i ordningen og mottok 99 prosent av all utbetaling til kjøtt.

Råvarer basert på egg mottok ca. 9,2 mill. kroner i 2018. Om lag 58 prosent av disse utbetalingene gikk til ferdigvarer som inneholdt heleggmasse. Av øvrige eggeråvarer som mottok tilskudd i 2018 gikk det meste til heleggpulver. Tilskuddet til eggeråvarer ble tildelt på grunnlag av ca. 950 tonn råvare. Potetråvarer mottok ca. 9,7 mill. kroner i prisnedskrivning over RÅK-ordningen i 2018. Dette ble utbetalt til ca. 4 340 tonn råvare. Av potetråvarene var det mel og flak av poteter, med en utbetaling på 5,6 mill. kroner, som fikk mest tilskudd.

6.4.2 Betydelig utbetaling til eksportrestitusjon (XR)

Totalt ble det utbetalt nesten 31 mill. kr i eksportrestitusjon i 2018, en økning på 4,8 mill. kr fra året før. Dette beløpet ble utbetalt til 1 370 tonn meieriråvarer, 300 tonn kornråvarer, 193 tonn eggeråvarer, nesten 170 tonn kjøttråvarer og 9,5 tonn potetråvarer. Figur 29 viser hvordan tilskuddet fordeler seg per råvaregruppe. Høye XR-satser på råvarer av kjøtt og egg medfører at en stor del av tilskuddsutbetalingene går til produkter med disse råvarene. Det motsatte er tilfelle for råvarer av korn.

Figur 29: Fordeling av XR-tilskuddsmidler utbetalt for bruk av råvaregrupper i 2018, målt i verdi og mengde

Kilde: Landbruksdirektoratet

Figur 29 viser at også for XR er det meieriråvarer som mottar mest tilskudd. Det ble utbetalt ca. 21 mill. kroner til meieriråvarer i 2018. Av dette gikk 11,5 mill. kroner til ost og 6,5 mill. kroner til helmelkpulver. I kvantum ble det utbetalt tilskudd til ca. 540 tonn ost og 550 tonn helmelkpulver.

Totalt ble det utbetalt nesten 4,9 mill. kroner XR til eggeråvarer. Dette beløpet fordelte seg på ca. 200 tonn råvare. Innenfor denne gruppen er det eggeplommepulver som mottar mest tilskudd med ca. 2 mill. kroner. Den eggeråvaren hvor det blir utbetalt tilskudd til størst kvantum er heleggmasse hvor det blir utbetalt XR til 140 tonn.

Det ble utbetalt nesten 4,2 mill. kroner XR til kjøttråvarer. Nesten alt av dette ble utbetalt til 150 tonn storfekjøttssortering.

Kornråvarer kan ikke motta PNS, men det utbetales XR for bruk av disse råvarene i RÅK-produkter. I 2018 ble det utbetalt 0,9 mill. kroner til bruk av 300 tonn kornråvarer. Det aller meste, nesten 90 prosent, gikk til kli av hvete, rug, bygg og havre.

Det ble utbetalt 115 000 kroner til bruk av 9,5 tonn mel og flak av poteter i 2018.

Tabell 21 viser fordelingen av XR mellom forskjellige varegrupper. Pizza er den varegruppen det ble utbetalt mest XR til i 2018. Utbetalt beløp og mengde som mottar XR holdt seg på omtrent samme nivå som i 2017 for pizza. Sjokolade er den varegruppen som får utbetalt XR for størst kvantum. Den betydelige økningen i utbetalt XR til sjokolade i 2018 skyldes bl.a. økt eksport til Tyskland. Saus og andre tilberedte næringsmidler er den varegruppen som har hatt den største prosentvis økningen i utbetalt beløp i 2018. Den store økningen fra 2017 skyldes bl.a. økt eksport av eggeplommepulver og at en ny aktør har startet eksport av saus.

Tabell 21: Utvikling for varegrupper hvor det er søkt om XR

Varegruppe	Menge (1 000 kg)				Verdi (1 000 kr)			
	2016	2017	2018	Endring 17/18	2016	2017	2018	Endring 17/18
Sukkervarer	125	128	204	59 %	57	45	37	-18 %
Sjokolade	2 706	2 721	3 828	41 %	5 629	5 268	8 095	54 %
Næringsmidler av mel, stivelse eller maltekstrakt	309	277	271	-2 %	1 607	1 302	1 214	-7 %
Pasta	8	6	7	12 %	4	4	2	-43 %
Brød, kaker og annet bakverk	897	1 066	1 303	22 %	2 242	2 667	3 348	26 %
Pizza	2 370	2 646	2 565	-3 %	14 021	15 868	15 690	-1 %
Sauser og preparater for tillaging av sauser og andre tilberedte næringsmidler	299	308	440	43 %	385	488	2 143	339 %
Supper og buljonger	226	155	78	-50 %	518	374	139	-63 %
Spise- is	69	67	143	112 %	253	144	246	71 %
Totalt	7 008	7 375	8 838	20 %	24 717	26 160	30 914	18 %

Kilde: Landbruksdirektoratet

Vedlegg

Tabell 22: Prisuttak sammenlignet med målpris for korn, melk og kjøtt per 1. halvdel av avtaleåret 2018–2019. Kr per kg eller angitt enhet*

Varegruppe	Representantvare	Målpris	2. halvår 2018		Målprisåret
			Akkumulert noteringspris	Avvik	Prognosert avvik
Korn	Hvete, matkorn	3,36	3,25	-0,11	0,00
Kjøtt	Rug, matkorn	2,93**	2,93	0,00	0,00
	Bygg	2,84	2,76	-0,08	0,00
	Havre	2,58	2,53	-0,05	0,00
	Oljefrø	5,69	5,70	0,01	0,00
Melk	Melk av ku og geit (kr per liter)	5,42***	5,44	0,02	0,00
Svinekjøtt	Slaktegris	32,43	31,37	-1,06	-1,20

*Prisuttak per 1. halvdel av avtaleåret 2018–2019 for poteter, grønnsaker og epler er vist i **Feil! Fant ikke referanse-kilden., i** apittel 5.6 om poteter, grønnsaker og frukt.

** Styringspris fastsatt ett øre under målpris på grunn av overnotering på ett øre i avtaleåret 2017–2018

*** Styringspris som ble satt for avtaleåret 2018–2019 i desember 2018

Tabell 23: Prisuttak for storfe, lam og egg per 1. halvdel av avtaleåret 2018–2019. Kr per kg

Varegruppe	Representantvare	Planlagt gjennomsnittlig engrospris 2. halvår 2018	Akkumulert noteringspris	Avvik	Planlagt gjennomsnittlig engrospris 1. halvår 2019
Storfe	Ung okse	60,30	59,87	-0,43	60,50
Lam	Lam	64,60	64,36	-0,24	64,60
Egg	Egg klasse A	19,25	19,22	-0,03	19,15

Tabell 24: Prisuttak for fjørfe per 1. halvdel av avtaleåret 2018–2019. Kr per kg

Varegruppe	Representantvare	Referansepris 2. halvår 2018	Akkumulert noteringspris	Avvik
Kylling	Kylling	26,55	26,78	0,23

Kilde: Landbruksdirektoratet

Tabell 25: Varenumre i tolltariffen som er inkludert i de ulike varegruppene for import- og eksportstatistikk av RÅK-varer

Varenavn	Tollposisjon/varenummer
Yoghurt	04.03.1030/1091
Melkebaserte drikkevarer	
syrnet/usyrnet	04.03.9001/9002, 22.02.9030, 22.02.9920
Osteerstatninger	19.01.9091
Barnemat og morsmelkerstatning	19.01.1010,-1090, 20.07.1001,-1007-8, 21.04.2001
Sukkervarer	17.04 og 21.06.9041-44
Sjokolade	18.06.3100,-3200,-9010
Sjokolademasse over 2 kg	18.06.2090
Iskrem	21.05
Deiger	19.01.2092
Pasta og lignende	19.02.1100/1900/2091/2099/3001/3009/4000
Frokostblandinger, müsli og andre kornprodukter	19.04.1098/2010/2090
Knekkebrød	19.05.1000
Kjeks	19.05.3100
Kake	19.05.9031
Pizza	19.05.9010/9021/9022 og 19.01.2097
Brødvarer	19.05.9091
Øvrig bakverk	19.05 (resterende varenummer i denne posisjonen i tolltariffen)
Syltetøy/pulp	20.07.9
Sauser	21.03 utenom 21.03.1000
Supper	21.04 utenom 21.04.2001
Andre næringsmidler	21.06 utenom 21.06.1001, 9031, 9041-9044, 9090, 9093
Modifisert stivelse	35.05 utenom 35.05.2000
Mineralvann	22.02, utenom 22.02.9030 og 22.02.9920
Øl	22.03
Andre RÅK-varer	04.03.1020, 07.10.4090, 15.17.9091, 15.17.9097, 17.02.5010, 18.06.1000, 18.06.2011, 18.06.9021, 18.06.9022, 18.06.9090, 19.01.2010, 19.01.2091, 19.01.2098, 19.01.9010, 19.01.9098, 19.01.9099, 19.03.0000, 19.04.1010, 19.04.1091, 19.04.3000, 19.04.9020, 19.04.9090, 20.02.9010, 20.02.9090, 20.02.9091, 20.02.9099, 20.04.1010, 20.04.1020, 20.04.9020, 20.05.2010, 20.05.2020, 20.06.0031, 20.08.1110, 20.08.1191, 20.08.9903, 21.02.1010, 21.02.1020, 21.02.1090, 21.02.2020, 21.02.3000, 22.09.0000, 35.01.1000, 35.01.9010, 35.01.9020
Fiskefôr	21.06.1001/9090/9093

Ordliste

Administrative tollnedsettelse

Det settes en lavere tollsats enn normal tollsats i en periode, for å legge til rette for import av varer som supplement til norsk produksjon. For viktige norske jordbruksvarer iverksettes det normalt *generelle tollnedsettelse*.

Akkumulert noteringspris

Gjennomsnittlig noteringspris for en gitt periode (jf. avtaleår) for jordbruksvarer omfattet av et prissystem. Er beregnet som en vektet gjennomsnittspris for den aktuelle varen, basert på de jevnlig noteringsprisene og tilhørende mengder av varen. Akkumulert noteringspris for en gitt periode kalles også *prisuttak* eller *oppnådd pris/noteringspris*.

Forholdstall (melkekvote)

Viser hvor stor andel av melkekvoten et foretak kan produsere i et kvoteår uten å bli ilagt overproduksjonsavgift.

Generelle tollnedsettelse

En generell reduksjon i tollsats for bestemte varenumre, og som gjelder for alle som importerer gjeldende vare innenfor et visst tidsrom. Iverksettes normalt når summen av norsk produksjon og import innenfor kvoter og andre ordninger ikke er tilstrekkelig til å dekke etterspørselen etter gitte landbruksvarer. Ved generelle tollnedsettelse settes tollsatsen til et nivå der summen av importpris og tollsats skal tilsvare norsk pris. I tilfeller der det ikke er norske varer i markedet kan tollene bli satt til null.

GSP

General System of Preferences. GSP-land er utviklingsland som får eksportere varer til Norge til en lavere tollsats enn normal tollsats.

Importkvoter

Tollkvoter gir rett til import av definerte mengder av ulike landbruksvarer, tollfritt eller til reduserte tollsatser. Enkelte av kvotene er globale, det vil si åpne for import fra alle land. I tillegg finnes det blant annet GSP-kvoter for import fra utviklingsland, samt bilaterale tollkvoter, det vil si kvoter fra et bestemt land eller grupper av land som følge av inngåtte frihandelsavtaler, eksempelvis med EU. I tillegg fastsettes årlig flere såkalte nasjonale kvoter, som er kvoter Norge etablerer uten å være forpliktet til det i en internasjonal avtale. Dette gjelder blant annet i kornsektoren.

Markedsregulator

En definert markedsaktør som har ansvar for å gjennomføre markedsreguleringen i den aktuelle sektoren. Norske Felleskjøp er markedsregulator for korn, Tine er markedsregulator for melk, mens Nortura er markedsregulator for kjøtt og egg.

Markedsregulering

Ordning med ulike virkemidler som skal bidra til at det er balanse mellom tilbud og etterspørsel etter jordbruksvarer, samt at produsentene får stabil avsetning og stabile priser i tråd med jordbruksavtalens bestemmelser. Kostnadene ved markedsreguleringen dekkes av produsentene selv gjennom omsetningsavgiften. Eksempler på markedsreguleringstiltak er lagring av overskuddsvarer, å omdisponere matkorn til fôrkorn dersom det er overskudd av matkorn, eller å eksportere varer det er overskudd av (reguleringseksport).

Melkeanvendelse

Melken som inngår i produksjonen av ulike meieriprodukter.

Målpris

Er fastsatt i jordbruksavtalen, og skal være priser som jordbruket reelt sett skal kunne oppnå ut fra balanserte markedsforhold, det fastsatte importvernet og de mulighetene for markedsregulering som er til

disposisjon. Jordbruksavtalens målpriser gjelder normalt for ett avtaleår, 1. juli–30. juni. Per i dag har korn, melk, svinekjøtt, poteter, epler og et utvalg grønnsaker målpris.

Noteringspris

Prisen som løpende oppnås for en definert vare (representantvare) i markedet. Noteringsprisen refererer til det fastsatte punktet (noteringspunktet) i verdikjeden der oppnådd pris (prisuttaket) for varen skal måles.

Omsetningsavgift/omsetningsmidler

En avgift som blir lagt på produsentenes salgsproduksjon for å finansiere tiltak for å fremme omsetningen og/eller regulere markedet. Avgiften betales av produsentene.

Planlagt gjennomsnittlig engrospris

Planlagt gjennomsnittlig engrospris blir fastsatt av markedsregulator Nortura for egg, storfekjøtt og lam. Prisen står for et halvår om gangen, og det tas sikte på at akkumulert noteringspris for perioden skal ligge nær opptil planlagt gjennomsnittlig engrospris.

Prisnedskrivningstilskudd

Korn: Et pristilskudd som utbetales til kornkjøpere for mottak av korn fra produsent. Formålet er å skrive ned prisen på disse varene som råvarer til matmel og kraftfôr, for å sikre at mest mulig av norskprodusert korn, erter og oljefrø av mat- og fôr kvalitet kommer i omsetning.

RÅK-varer: Tilskudd som gis for å kompensere differansen mellom råvarepris i Norge og i utlandet, slik at norsk næringsmiddelindustri skal være konkurransedyktig med utlandet ved bruk av norske råvarer i produksjonen.

Prissystem

Ulike prisordninger som omfatter mange av de mest sentrale norske jordbruksvarene. Danner utgangspunkt eller ramme for prisutviklingen for inntil ett år av gangen. Eksempler på prissystemer er målprissystemet, planlagt gjennomsnittlig engrospris og referansepris.

Prisutjevningsordningen for melk (PU)

Skal bidra til at melkeprodusentene får samme pris for melken uavhengig av geografisk lokalisering og hva melken blir brukt til hos meieriet (anvendelse). Enkelte melkeanvendelser som f.eks. drikkemelk blir ilagt avgift, mens andre melkeanvendelser som f.eks. modnet ost og tørrmelk får tilskudd.

Prisuttak

Den gjennomsnittlig oppnådde noteringsprisen i en definert periode for varer omfattet av et prissystem. Tilsvarende akkumulert noteringspris.

Referansepris (kylling)

En veiledende pris på engrosnivå for kyllingkjøtt fastsatt av Landbruksdirektoratet for hvert avtaleår, med basis i oppnådd pris (prisuttaket) på engrosnivå i foregående avtaleår. Prisdannelsen på kyllingkjøtt er fri, men dersom noteringsprisen overstiger øvre prisgrense, som er referanseprisen + 10 prosent, vil det bli iverksatt administrativ tollnedsettelse for kyllingkjøtt. Referanseprisen på fjørfe er ikke grunnlag for å innføre markedsregulerende tiltak.

Reguleringseksport

Eksport av overskuddsvarer fra Norge, der prisdifferansen mellom norsk prisnivå og prisen markedsregulator oppnår for varen ved eksport dekkes gjennom omsetningsmidler. Reguleringseksport er en del av markedsreguleringen. Gjennom WTO er det fastsatt hvor store mengder som kan reguleringsseksporthes i løpet av et år.

Reguleringslager

Lager av midlertidig eller permanent overskuddsvare, dvs. lager ut over forretningsmessig lager. Kostnadene ved reguleringslagring er dekket over omsetningsavgiften, som et markedsregulerings tiltak.

Representantvare

Gjelder for varegrupper som er omfattet av et prissystem. Den definerte representantvaren er en vare eller et utvalg av varer som blir betraktet som dominerende og representativ for varegruppen. Representantvaren inngår i noteringsgrunnlaget som blir brukt for jevnlig prisnoteringer.

RÅK-varer

Bearbeidede landbruksvarer (bakervarer, sukkervarer, supper, sauser, pizza mv.). Denne typen varer er omfattet av en ordning med råvarepriskompensasjon (RÅK), der prisforskjellene på jordbruksråvarer mellom Norge og utlandet blir kompensert. Slik skal næringsmiddelindustrien i Norge kunne produsere og omsette industrielt bearbeidede jordbruksvarer basert på norskproduserte jordbruksråvarer og samtidig være konkurransedyktig med utlandet. RÅK-ordningen er forankret i EØS-avtalens protokoll 3.

Styringspris

Blir fastsatt i stedet for målpris, blant annet dersom akkumulert noteringspris i foregående avtaleår overskred den gjeldende målprisen, jf. Jordbruksavtalen prisbestemmelser.

Utenlands bearbeiding (UB)

En ordning som gjør det mulig for norske bedrifter å sende norske jordbruksråvarer til utlandet for å produsere matvarer, uten at det blir ilagt toll for de norske råvarene når matvarene gjeninnføres til Norge.

LANDBRUKSDIREKTORATET OSLO

POSTADRESSE:
Postboks 1450 Vika, 0116 Oslo

BESØKSADRESSE:
Stortingsgt. 28, 0161 Oslo

TELEFON: 78 60 60 00

E-POST: postmottak@landbruksdirektoratet.no

LANDBRUKSDIREKTORATET ALTA

BESØKSADRESSE:
Løkkeveien 111, 9510 Alta

www.landbruksdirektoratet.no